

Astrid Eidhammer Austrheim

Traumatisk byutvikling

En undersøkelse av holdninger og verdier knyttet til gjenreisningsarkitekturen i Molde og Åndalsnes

Masteroppgave i Kulturminneforvaltning

Veileder: Aud Mikkelsen Tretvik

Mai 2023

Astrid Eidhammer Austrheim

Traumatisk byutvikling

En undersøkelse av holdninger og verdier knyttet til gjenreisningsarkitekturen i Molde og Åndalsnes

Masteroppgave i Kulturminneforvaltning
Veileder: Aud Mikkelsen Tretvik
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Forord

Jeg vil gjerne takke alle som har bidratt til oppgaven på ulike måter. Først og fremst vil jeg takke veilederen min Aud Mikkelsen Tretvik for god støtte og faglig veiledning gjennom hele prosessen.

Jeg vil også rette en takk til Ola Hjelen, Christ Allan Sylthe og resten av seksjon for kulturarv ved Møre og Romsdal fylkeskommune. Takk for en spennende praksisperiode og inspirerende samtaler om gjenreisningsarkitektur.

Jeg ønsker også å takke alle som har stilt opp til intervju i Molde og Rauma kommune. Uten deres bidrag ville ikke oppgaven vært mulig. Jeg setter stor pris på at de delte deres kunnskap og erfaringer med meg.

En stor takk går også til Møre og Romsdal fylkeskommune for tildeling av masterstipendet, som har vært svært verdifullt og ikke minst motiverende for å fullføre oppgaven.

Jeg vil også takke mine medstudenter for to fantastiske år. Det har vært en glede å studere med dere, og jeg kommer til å savne diskusjonene våre om stort og smått. Jeg ønsker å gi en spesiell takk til Ida Juliane for å korrekturlese oppgaven min helt i innspurten. En spesiell takk til Sindre og pappa som var tålmodige og hjalp meg med Excel. Deres tekniske kompetanse har vært uvurderlig for meg. Takk til mamma og Ragnhild for gode, støttende ord og tilbakemeldinger.

Til slutt vil jeg gi en spesiell takk til Emil Hagen, som gjorde hele mastergradsprosessen enda mer minneverdig. Takk for at du ble med på eventyr når alle andre tenkte vi var gærne som dro på Interrail midt oppi alt sammen.

Astrid Eidhammer Austrheim

Trondheim

15. mai 2023

Innholdsfortegnelse

Forord	i
1 Innledning	1
1.1 Problemstilling og formål.....	1
1.2 Bakgrunn for oppgaven	3
1.3 Forskningslitteratur og kildegrunnlag	3
1.4 Oppgavens oppbygning.....	5
2 Teori	6
2.1 Gjenreisningsarkitektur – mer enn en periodisering	6
2.2 Den autoriserte kulturarvskursen.....	7
2.2.1 Den autoriserte kulturarvskursen i en norsk kontekst.....	9
2.3 Stedsidentitet	11
2.4 Stedsutvikling og planprosesser	13
2.5 Forholdet mellom forvaltning og lokalbefolkning i planprosesser	14
3 Metode	18
3.1 Spørreundersøkelsen	18
3.1.1 Forberedelse.....	18
3.1.2 Fremgangsmåte og tanker bak formuleringer i undersøkelsen	19
3.1.3 Distribusjon.....	19
3.1.4 Etterarbeid.....	20
3.2 Kvalitativt forskningsintervju.....	20
3.2.1 Utvalgsmetode.....	21
3.2.2 Forberedelse.....	21
3.2.3 Utførelse	21
3.2.4 Etterarbeid og transkribering	22
3.3 Metodekritikk	22
3.4 Etske spørsmål.....	24
4 Bakgrunn	26
4.1 Gjenreisningsarkitektur	26
4.2 Beskrivelse av miljøene.....	27
4.2.1 Åndalsnes.....	27
4.2.2 Molde.....	29
5 Analyse og drøfting av datamaterialet	31
5.1 Oppfatning blant lokalbefolkningen i Molde og Åndalsnes	31
5.1.1 Resultater fra Åndalsnes	31
5.1.2 Resultater fra Molde.....	36
5.1.3 Sammenligning av svarene fra Åndalsnes og Molde.....	41

5.2	Oppfatning i forvaltningen	44
5.2.1	<i>Møre og Romsdal fylkeskommune</i>	45
5.2.2	<i>Rauma kommune</i>	47
5.2.3	<i>Molde kommune</i>	50
5.2.4	<i>Diskusjon</i>	54
6	Likheter og forskjeller i oppfatning mellom forvaltning og lokalbefolkning	56
6.1	Den autoriserte kulturarvdiskursen	56
6.2	Stedsidentitet	58
6.3	Stedsutvikling	60
6.4	Medvirkning	61
7	Konklusjon	63
	Litteratur- og kildeliste	65
	Vedlegg	70

1 Innledning

Under den andre verdenskrigen (1939-1945) vart fleire byar i Europa lagde i ruinar enn nokon gang tidlegare på så kort tid, og aldri før har så mange byar blitt rekonstruerte samtidig som i dei første 2-3 tiåra etter krigen.¹

Gjenreisningsarkitekturen er resultatet av den verste krigen i nyere tids historie.

Kunsthistoriker Anne-Kristine Kronborg (2017) bruker begrepet «traumatisk byutvikling» for å beskrive konteksten arkitekturen oppstår i.² Det er et enestående kapittel i norsk historie, og spesielt norsk byplanshistorie, at man måtte gjenoppbygge flere byer og tettsteder over hele landet som følge av krigen. Disse byene og tettstedene er fysiske påminnelser om krigens handlinger, og arkitekturen preger flere steder over hele landet. Selv om gjenreisningsarkitekturen lenge har blitt karakterisert som grå, kjedelig og tam, er den samtidig en dokumentasjon på krigens handlinger i Norge.³

I år er det 83 år siden krigshandlingene rammet Molde og Åndalsnes. Det betyr at de første byggene fra gjenreisningsperioden er 100 år gamle om et par tiår. Men hva er egentlig statusen til disse byggene i dag? Jeg husker godt en anekdote jeg ble fortalt av en familievenn. Hun hadde en venninne som vokste opp på en øy mellom Ålesund og Molde på 1960-tallet. Da hun vokste opp ville hun mye heller dra til Molde enn Ålesund. Den nye, moderne arkitekturen i Molde var mye finere enn den kjedelige og stygge jugendarkitekturen i Ålesund. I dag er denne oppfatningen snudd på hodet. Ålesund besøkes nettopp på grunn av jugendarkitekturen, men man drar ikke nødvendigvis til Molde fordi man synes gjenreisningsarkitekturen er så fantastisk. Hvorfor er det slik?

1.1 Problemstilling og formål

Denne oppgaven skal undersøke hovedproblemstillingen: *Hvordan oppfatter lokalbefolkningen gjenreisningsarkitekturen i Molde og Åndalsnes? Avviker den fra forvaltningens oppfatning, og i tilfelle ja, hvorfor?*

---

¹ Tvinnereim 1990: 123

² Kronborg 2017: 4

³ Flack 1995: 2

Forholdet mellom oppfatningene blant dem som forvalter gjenreisningsarkitektur og dem som blir berørt av forvaltningen av den, er dermed temaet for oppgaven. Ved å gjøre en komparativ analyse mellom Molde og Åndalsnes, samt mellom lokalbefolkning og forvaltning, kan det bidra til en dypere forståelse av kompleksiteten rundt kulturminnevern og gjenreisningsarkitektur i ulike kontekster. Det å finne ut hva lokalbefolkningen selv tenker om forvaltningens prioriteringer er derfor viktig. Er det slik at folk flest i Rauma og Molde kommune faktisk synes det er verdt å bevare gjenreisningsarkitektur? Hva vil det si dersom det er uenigheter mellom forvaltning og lokalbefolkning?

For å kunne forklare denne sammenhengen blir disse spørsmålene redegjort for:

- Hva er gjenreisningsarkitektur?
- Hva er den autoriserte kulturarvdiskursen?
- Hva er stedsidentitet?
- Hva er forholdet mellom stedsutvikling, planprosesser og medvirkning?

Følgende analytiske underspørsmål blir stilt som ledd for å belyse hovedspørsmålet i oppgaven:

- Hva slags oppfatning finnes blant lokalbefolkningen i Molde og Åndalsnes, og er det forskjeller mellom stedene?
- Hvordan oppfatter forvaltningsorganene i Molde og Åndalsnes gjenreisningsarkitekturen?
- Hva kan forskjeller og likheter mellom forvaltning og lokalbefolkning fortelle oss om gjenreisningsarkitekturen som kulturminne?

Ved å utforske disse spørsmålene, kan det bidra til å øke forståelsen av betydningen av gjenreisningsarkitektur for stedsidentitet og stedsutvikling i Molde og Åndalsnes. Analysen kan også gi innsikt i mangfoldet av perspektiver på gjenreisningsarkitekturen og dens rolle i samfunnet. En slik tilnærming bidrar til å styrke en mer inkluderende, bærekraftig og kunnskapsbasert tilnærming til både kulturminneforvaltning og gjenreisningsarkitektur i disse stedene. Gjennom en analyse av forskjellen mellom hvordan lokalbefolkningen og forvaltningen ser på gjenreisningsarkitektur, kan oppgaven bidra til å avdekke eventuelle uoverensstemmelser mellom kulturminneforvaltningens strategier og lokalsamfunnets behov og ønsker.

1.2 Bakgrunn for oppgaven

Wergeland & Davies (2021) skriver at for å forvalte modernistisk arkitektur hensiktsmessig, så

[...] kreves det altså oppmerksomhet på kvalitetene i den opprinnelige visjonen og kunnskap om hva de som bor der i dag tenker om opphavet og om dagens tilstand. Ved å ta hensyn til disse ulike fortellingene får man et mer helhetlig bilde av det aktuelle verneobjektet.⁴

I denne oppgaven har jeg valgt å avgrense fokuset til gjenreisningsarkitekturen i sentrum av Molde og Åndalsnes. Dette skyldes at det er nettopp denne delen av bebyggelsen som i stor grad definerer karakteren og uttrykket til stedene. Som følge av krigens ødeleggelser ble gjenreisningsarkitekturen oppført både i mur og tre. Imidlertid førte kravet om murtvang etter krigen til at den eldre trehusbebyggelsen i sentrum ble erstattet med bygg i mur og betong, noe som drastisk endret karakteren til stedene. Det er verdt å nevne at landsdekkende, generell murtvang ble innført etter bybrannen i Ålesund i 1904, og at dette hadde stor påvirkning på utviklingen av norske byer.⁵

Undersøkelsesobjektene i oppgaven er valgt på bakgrunn av deres tilknytning til gjenreisningsarkitektur og deltakelse i gjenreisningsprosjektet til Møre og Romsdal fylkeskommune, som er et samarbeidsprosjekt mellom fylkeskommunen og kommunene Kristiansund, Molde og Rauma. Selv om prosjektet har vært viktig for å fremme og øke interessen for gjenreisningsarkitektur, er fokuset i undersøkelsen ikke selve prosjektet, men heller de erfaringene og holdningene som har blitt formet av det. Molde og Rauma kommune ble valgt for å utføre en komparativ analyse av holdninger og verdier knyttet til gjenreisningsarkitektur. Kommunene er av ulike størrelse, noe som var et viktig utgangspunkt for valg av undersøkelsesobjekt.

1.3 Forskningslitteratur og kildegrunnlag

Gjenreisningsarkitektur er et tema som har blitt behandlet før. Under krigen og i tiden etterpå ble gjenreisningsarkitekturen beskrevet i flere numre av *Byggeskikk* og *Byggekunst*. I materialet ser man at interessen sakte avtar, før *Byggekunst* i 1980 dedikerer et helt nummer

---

⁴ Davies & Wergeland 2021: 245-246

⁵ Dørum 2021

til tematikken. I 1986 skrev Helga Stave Tvinnereim sin doktorgradsavhandling *Det nye Molde. Ein studie av gjenreisinga etter bombinga i 1940 på bakgrunn av ulike retningar innan europeisk bybyggingskunst og med særleg vekt på professor Sverre Pedersens planarbeid for norske byar og tettstader*, som tar for seg gjenreisningsarkitekturen og Sverre Pedersens ideologiske grunnlag. Tvinnereim har også skrevet biografien til Sverre Pedersen. Robert Øfsti har siden starten av 2000-tallet ledet Nasjonalt senter for gjenreisningsbyer. Øfsti har i dette arbeidet skrevet flere rapporter for prosjektet, noe som har vært til inspirasjon for oppgaven. Øvrige forfattere som har skrevet om gjenreisningsarkitektur, men som ikke refereres til i denne oppgaven er Christ Allan Sylthe og Ingebjørg Hage. Sylthe har fokusert arbeidet sitt mest på gjenreisningen i Kristiansund, mens Hage har skrevet om gjenreisningen i Nord-Norge.

Det teoretiske rammeverket er basert på den autoriserte kulturarvdiskursen, stedsidentitet, stedsutvikling samt gjeldende lovverk. I boka *Uses of Heritage* fra 2003 av Laurajane Smith, som er utdannet arkeolog og jobber ved universitetet i Sydney, blir den autoriserte kulturarvdiskursen presentert. Selv om boken er skrevet med utgangspunkt i en australsk kontekst, er innholdet relevant og overførbart internasjonalt. Peter Howard skriver i boka *Heritage. Management. Interpretation. Identity.* om kulturarvdiskurs i en britisk kontekst. Graeme Davison skriver også om forholdet mellom ekspertise og lokalbefolkning i sitt bidrag til verket *The Heritage Reader*. For å nyansere denne teorien til en norsk kontekst, er artikkelen *Regionreformen: Demokratisering og politisering av kulturminneforvaltningen* skrevet av Herdis Hølleland og Joar Skrede anvendt. I oppgaven brukes også bøkene *Forankring Fryder* og *Plan og samfunn. System, praksis, teori* er for å omhandle medvirkning, stedsutvikling og planprosesser. Innen stedsidentitet brukes en rapport av Ragnhild Skogheim og Guri Mette Vestby kalt *Kulturarv og stedsidentitet. Kulturarvens betydning for identitetsbygging, profilering og næringsutvikling*. Den er skrevet for Norsk institutt for by- og regionforskning. Christian Norberg-Schulz og Anne-Kristine Kronborg skriver om stedsidentitet i sammenheng med etterkrigsarkitektur.

Kildegrunlaget i oppgaven omfatter både en spørreundersøkelse og flere intervjuer. For å belyse hovedproblemstillingen har jeg utført intervjuer med forvaltningen, som gir innsikt i deres syn på gjenreisningsarkitektur og dens betydning. I tillegg har jeg gjennomført en spørreundersøkelse blant lokalbefolkningen i Molde og Åndalsnes, som gir et bredere

perspektiv på hvordan gjenreisningsarkitekturen oppfattes og erfares av befolkningen på disse stedene.

1.4 Oppgavens oppbygning

Etter denne innledningen kommer kapittel 2 Teori, hvor oppgavens teoretiske rammeverk utdypes og forklares. Kapittel 3 Metode forklarer hvilke valg som er gjort for å svare på problemstillingen oppgaven stiller. Her blir forskningsdesignets forberedelser, utførelse og etterarbeid beskrevet inkludert metodekritikk og etisk refleksjon. Kapittel 4 Bakgrunn forklarer den historiske rammen til oppgaven. Kapittel 5 analyserer og drøfter datamaterialet. I kapittel 6 blir hovedfunnene i oppgaven drøftet opp mot det teoretiske grunnlaget, før oppgavens funn konkluderes i kapittel 7 Konklusjon.

2 Teori

2.1 Gjenreisningsarkitektur – mer enn en periodisering

Begrepet gjenreisningsarkitektur brukes om bebyggelsen som oppsto i byene og tettstedene som brant ned på grunn av krigens herjinger mellom 1940-1945. Alle berørte områder ble strengt regulert av det statlige kontoret Brente Steders Regulering (B.S.R.), både under og etter krigen. Selv om gjenreisningsarkitektur er en type etterkrigsarkitektur, gjør den spesielle konteksten at begrepet omfatter mer enn en arkitekturkarakteristikk. Gjenoppbyggingen av de krigsherjede strøkene utgjør et unikt kapittel i norsk byplanlegging og arkitekturhistorie.⁶ Da krigen tok slutt i 1945, begynte staten Norge det omfattende arbeidet med å gjenreise byene og tettstedene som ble skadet under krigen. Arbeidet med reguleringsplaner startet allerede i 1940, men på grunn av materialmangel og ekstraordinære forhold, startet ikke byggingen ordentlig før etter krigen.⁷ Gjenreisningsarkitekturen representerer med andre ord en unik periode i vår historie på grunn av den spesielle omstendigheten den oppsto i. Den er et fysisk bevis på hvordan staten og innbyggere sammen sørget for å gjenreise byer og tettsteder som var ødelagt av krigen.⁸

En annen dimensjon av gjenreisningsarkitekturen er at den representerer nye ideer innen byplanlegging og arkitektur. Ideene og konseptene bak gjenreisningsarkitekturen kan være like verdifulle som den fysiske utførelsen. Det er derfor nødvendig å forstå og fange denne essensen når man skal behandle arkitekturen som kulturminne.⁹ Som nevnt tidligere er gjenreisningsarkitektur et begrep som ikke bare omfatter en arkitekturstil.

Gjenreisningsarkitekturen inkluderer både bygg og rommene mellom byggene. Helhet, harmoni og sammenheng var viktige prinsipper bak gjenreisningsarkitekturen. Den var en del av et byplanleggingsideal, der plassdannelser, uteområder og mellomrom var nøye planlagt. Siktakser og fondmotiv var også viktige prinsipper i byplanidealet. Det ble tatt hensyn til stedets landskap, og byene og tettstedene ble planlagt og tilpasset det.¹⁰ Den nye arkitekturen som ble reist i de krigsrammede områdene, var funksjonell og moderne sammenlignet med

---

⁶ Øfsti 2010: 5

⁷ Tvinnereim 1990: 123

⁸ Husbanken 2007: 3

⁹ Davies & Wergeland 2021: 245

¹⁰ Tvinnereim 1988: 209

det som gikk tapt. Det var også et folkehelseperspektiv til arkitekturen, fordi den førte til at innbyggerne fikk bedre hus å bo i.¹¹

De brente stedene fikk dermed en helt ny utforming, som sto i stor kontrast til den tidligere arkitekturen. Før krigen var sentrumsbebyggelsen på disse stedene preget av små trehus med en lite effektiv utnyttelse av areal. I de nye reguleringsplanene ble en rasjonell utnyttelse av arealet viktig, og man frigjorde seg fra gamle eiendomsgrenser. Behovet for effektiv trafikk, offentlig administrasjon og moderne nærings- og forretningsdrift ble dermed planlagt etter funksjonalismens prinsipper. Det ble også satt krav om moderne hygiene. Murtvang gjorde at murbebyggelse ble normen for sentrum. Bruken av mur gjorde at nye bygningstyper ble innført, og de ble utført etter moderne ideal.¹²

Gjenreisningsarkitekturen vil bli videre redegjort for i bakgrunnskapittelet. Det vil også kort presenteres hvordan Molde og Åndalsnes som gjenreisningssteder er utformet.

2.2 Den autoriserte kulturarvdiskursen

Forholdet mellom lokalbefolkning og forvaltning når det gjelder kulturminner, er sammensatt. Disse gruppene kan ha ulike oppfatninger av hva som er viktig å ta vare på. Teorien om den autoriserte kulturarvdiskursen belyser denne tematikken. Den autoriserte kulturarvdiskursen (AHD) ble først introdusert av Laurajane Smith i boken *Uses of Heritage* fra 2006. Boken undersøker hvordan ideen om kulturarv brukes for å konstruere, rekonstruere og forhandle ulike identiteter, samt sosiale og kulturelle verdier og meninger i samtiden. Ett av hovedargumentene til Smith er at det finnes en hegemonisk kulturarvdiskurs (AHD) som forutsetter visse antagelser om hva kulturarv betyr og hva det skal være.¹³ Diskursen fokuserer på estetisk tiltalende materielle objekter, steder og landskaper som det er nåværende generasjon sitt ansvar for å ta vare på og beskytte, slik at fremtidige generasjoner kan lære om, og få en identitet basert på en felles fortid.¹⁴ Smith utfordrer tanken om at kulturarv er noe materielt, og argumenterer for at den heller er en kulturell og sosial prosess.¹⁵

---

¹¹ Tvinnereim 1988: 212

¹² Tvinnereim 1988: 526

¹³ Smith 2006: 3-4

¹⁴ Smith 2006: 29

¹⁵ Smith 2006: 2

Første kapittel introduseres med den tankevekkende setningen: «*There is, really, no such thing as heritage*».¹⁶ Påstanden brukes for å utfordre den allmenngyldige tanken om at begrepet 'heritage' kan brukes uproblematisk for å beskrive enkelte steder, bygninger og gjenstander som storslåtte, estetisk tiltalende og monumentale.¹⁷ Smith skriver at kulturarv omfatter mer enn bare fortiden og fysiske ting og steder.¹⁸ Kulturarv er en dynamisk prosess hvor vi gir mening og verdi til omgivelsene våre, og dette reflekterer de nåværende kulturelle og sosiale verdier, diskusjoner og ambisjoner samfunnet vårt har.¹⁹ Likevel poengterer Smith at fortiden ikke er abstrakt, men at den har en materiell virkelighet som kulturarv. Dette gjør at fortiden ikke er noe som finnes i historiebøkene, men at den har en fysisk realitet.²⁰

Den autoriserte kulturarvdiskursen er en hegemonisk diskurs der makt, kunnskap, teknisk og estetisk ekspertise og institusjoner definerer og bestemmer hva kulturarv er. Maktforholdet i diskursen tydeliggjør hvem som har autoriteten til å snakke for og om kulturarv, og de som ikke har den autoriteten. Dersom det finnes konkurrerende kulturarvdiskurser, er det ekspertene som avgjør hvilken diskurs som skal være gjeldende.²¹ Smith kritiserer den autoriserte kulturarvdiskursen for å ikke involvere «ikke-eksperter» til å delta og engasjere seg i kulturarv, fordi kulturarv heller handler om å motta kunnskap fra ekspertene enn å bidra med kunnskap. Den autoriserte kulturarvdiskursen etablerer et ovenfra-og-ned forhold mellom ekspert, kulturarven og ikke-eksperten, der eksperten «oversetter» betydningen av kulturarven.²² Det påvirker med andre ord hvilke deler av kulturarven som blir ansett som viktig og verdifullt, og hvilke som blir nedprioritert eller utelatt.

Det finnes flere andre forfattere som behandler samme tematikk. En av dem er Peter Howard, som i 2003 skrev boken *Heritage. Management, Interpretation, Identity*. Der skriver Howard blant annet at det er mennesker som gir kulturarv verdi, i stedet for at den har en iboende verdi i seg selv.²³ Han diskuterer hvordan kulturarv kan skape identitet ved at kulturarven forvaltes og tolkes. Akkurat som Smith definerer Howard kulturarv, «heritage», som en

---

¹⁶ Smith 2006: 11

¹⁷ Smith 2006: 11

¹⁸ Smith 2006: 1

¹⁹ Smith 2006: 3

²⁰ Smith 2006: 29

²¹ Smith 2006: 11-12

²² Smith 2006: 34

²³ Howard 2003: 11

prosess.²⁴ Howard forsøker å forklare prosessene bak hvorfor noe blir anerkjent som eller taper sin posisjon som kulturarv. Han presenterer en modell som han kaller «the heritage process». Det mest sentrale poenget fra boken hans er at kulturarv skapes når det blir definert. Bare når det er anerkjent trer kulturarv inn i prosessmodellen til Howard.²⁵

Graeme Davison skriver at kulturarv burde være representativt, samt at den bevares og defineres av folkene som er nærmest tilknyttet den. Selv om lokalbefolkningen blir minnet på av eksperter til å verne om og vise omsorg for egen kulturarv, så er det fortsatt overlatt til kulturarvseksperter å identifisere, klassifisere og bevare kulturarven. Davison skriver at kulturminneforvaltningen dermed tøytes mellom to krav: den må på den ene siden være byråkratisk og upersonlig, men så skal den også bidra til medvirkning og lokal påvirkning på den andre siden. Det kan derfor være en utfordring å balansere disse to kravene og samtidig ivareta kulturarven best mulig. Noen ganger samsvarer ikke de estetiske eller historiske avveiningene mellom profesjonelle og ikke-profesjonelle. Problemet oppstår når for eksempel en bygning blir valgt i tråd med antikvariske eller akademiske kriterium som ikke samsvarer med innbyggernes ønsker.²⁶ Ekspertene kan listeføre bygninger uten at det nødvendigvis er klart for utenforstående hva slags begrunnelse som ligger bak. Det er ikke alltid at bygninger bevares fordi de er vakre og estetisk tiltalende. I noen tilfeller kan bygninger bli bevart fordi de er historisk viktige eller tidstypiske for en viss periode.²⁷ Faren, ifølge Davison, er at ekspertene identifiserer ting som ikke samsvarer med lokalsamfunnets forhold til egen fortid.²⁸

2.2.1 Den autoriserte kulturarvsdiskursen i en norsk kontekst

I den internasjonale litteraturen blir fokuset til den autoriserte kulturarvsdiskursen rettet mot temaer som urfolk, minoriteter, pluralistiske samfunn og kolonialisme. Dette fokuset er naturlig ut ifra konteksten de ulike forfatterne skriver ut fra. For å kunne overføre denne teorien til konteksten i oppgaven, må teorien derfor tilpasses noe. I oppgaven min vil jeg bruke AHD til å undersøke om det er uenigheter mellom forvaltningen og lokalbefolkningen om viktigheten av gjenreisningsarkitektur. Den norske litteraturen vektlegger medvirkning

---

²⁴ Howard 2003: 186

²⁵ Howard 2003: 148

²⁶ Davison 2008: 38-39

²⁷ Howard 2003: 218

²⁸ Davison 2008: 38-39

som viktig, og blir mer omfattende diskutert i kapittel 2.5 om forholdet mellom forvaltning og lokalbefolkning i planprosesser.

I Norge har denne teorien blitt anvendt i forskningsartikkelen *Regionreformen: demokratisering og politisering av kulturminneforvaltningen* skrevet av Hølleland & Skrede i 2019. I denne artikkelen blir den autoriserte kulturarvsdiskursen i kulturminneforvaltningen satt i sammenheng med effektene av regionreformen fra 2018. Her fokuserer artikkelforfatterne på demokratisering av kulturarven og hva representanter fra kulturarvsinstitusjoner tenker om dette. Artikkelen gir et godt eksempel på hvordan man kan overføre internasjonal litteratur til norske forhold.²⁹ Forfatterne stiller seg kritiske til den dikotome framstillingen der kulturarvsekspert og byråkrati assosieres med noe negativt og undertrykkende, mens lekfolks rett til deltakelse forbindes med noe positivt og hederlig.³⁰ Gjennom diskusjonen sin konkluderer Hølleland & Skrede med at ett av de utfordrende aspektene ved den internasjonale litteraturen er den dikotome framstillingen av «vanlige folk» og «forvaltningen». Ulike gruppers eierskap, nærhet og rettigheter til kulturminner problematiseres, mens forvaltningen blir omtalt som en enhet - som byråkratiet. Dette skjuler det faktum at forvaltningen ikke er en homogen enhet og ikke alltid snakker med én felles stemme.³¹

Davies & Wergeland diskuterer i sin tekst forholdet mellom profesjonell kulturminneforvaltning og borgernes rett til medvirkning. Kulturminneforvaltning har i økende grad begynt å konsentrere seg om hva folk flest definerer kulturarv som. Likevel er det fortsatt de profesjonelle aktørene innen kulturminneforvaltning som jobber med hvordan kulturminner presenteres, av hvem og for hvem og med hvilket formål. Det poengteres også at det finnes mangfoldige oppfatninger om hva som er verdifullt, og forfatterne problematiser hvordan det skal prioriteres på best mulig måte. Enkelt personer og grupper kan ha sterke meninger om hvordan lokalsamfunnet sitt skal utvikles. Davies og Wergeland skriver at å sikre medvirkning for alle synspunktene kan være krevende å få til.³² Videre skriver de at «*det er ikke enkelt å endre maktfordelingen innenfor en måte å tenke og handle på som er systematisk hierarkiserende*» når det gjelder å inkludere lokalbefolkningen i offentlig sektor.³³

---

²⁹ Hølleland & Skrede 2019

³⁰ Hølleland & Skrede 2019: 134

³¹ Hølleland & Skrede 2019: 139

³² Davies & Wergeland 2021: 233-234

³³ Davies & Wergeland 2021: 235

Medvirkning presenteres som en motvekt til at kulturminneforvaltningen kun defineres av forvaltningen.

2.3 Stedsidentitet

Christian Norberg-Schulz skriver at «menneskelig identitet forutsetter stedets identitet».³⁴ Han skriver at sted er noe som knytter en gruppe mennesker sammen ved en felles identitet. Det legger med andre ord grunnlaget for felleskapet eller samfunnet. Likevel er stedsidentitet et sammensatt fenomen, og det er et begrep som kan gis ulike definisjoner. Enkeltpersoners minner, erfaringer og tilknytning til et sted gjør at hva man legger i begrepet kan variere. Skogheim og Vestby skriver at det finnes både et essensialistisk og konstruktivistisk perspektiv på stedsidentitet.³⁵

I en essensialistisk tilnærming til hva et sted er, blir stedets historie, situasjon og framtidsmuligheter sett på som viktig for å definere identiteten til stedet. Denne tilnærmingen vektlegger fysisk og historisk utvikling, og stedsidentitet blir dermed beskrevet ut ifra visuelle kvaliteter. Skogheim og Vestby påpeker at tradisjonelle fysiske stedsanalyser ofte bygger på en slik tilnærming.³⁶ I et konstruktivistisk perspektiv blir stedsidentitet forstått ut ifra hvordan forskjellige aktører klassifiserer og verdsetter ulike trekk ved stedet. Perspektivet legger til grunn at både virkeligheten og stedet er sosialt konstruert. Samtidig er nok ikke de fleste klar over at de deltar i konstruksjonen og produksjonen av stedet de bor og jobber på, på et fysisk, sosialt og kulturelt plan. Hvilke meninger og betydninger som de fysiske og sosiale miljøene tilskrives, samt hvilke sosiale praksiser som foregår, er betydningsfullt for dette perspektivet.³⁷

Det kollektive selvbildet på stedet er også en faktor i stedsidentitet. Oppfatningene som finnes om stedet, er ikke bare individuelle, det formes også kollektive erfaringer og forståelser av stedet. Dette påvirker hvordan man anser hva som er viktig for byens utvikling og hva man tenker om kulturminner og kulturmiljøer i planleggingen. Identiteten til et sted formes i stor grad av lokalbefolkningens meninger og følelser, som igjen er basert på deres egne og felles erfaringer over tid. Ofte deler man en felles referanseramme som kombinerer stedets historie,

---

³⁴ Norberg-Schulz 1992: 21

³⁵ Skogheim & Vestby 2010: 36-37

³⁶ Skogheim & Vestby 2010: 36

³⁷ Skogheim & Vestby 2010: 38

men også en felles sosial, kulturell biografi. Byrom, bygde omgivelser, landskap og natur påvirker og påvirkes av dette. Stedsidentitet har dermed en relasjonell faktor.³⁸ Anne Eriksen skriver om sammenhengen mellom identitet, minner og historie. Selv om historie er et akademisk fag, er tilknytningen den har til minner og identitet sterk. Kontinuitet, sammenheng, bevissthet og en felles fortid er alle trekk ved historie, ifølge Eriksen. Hvis historie skal gi identitet, må det være noen som er mottakere for den.³⁹ Det er dermed en utfordring i å skape en særegen stedsidentitet, som både skiller seg ut og samtidig er gjenkjennelig for lokalbefolkningen.⁴⁰

Begrepet «traumatisk byutvikling» ble presentert i innledningen og er oppgavens tittel. Den er inspirert av Kronborgs artikkel om gjenreisningen av Elverum. Hun gjør et poeng ut av at det ikke er all byutvikling som er ønsket eller villet. Gjenreisningsarkitekturen er et fysisk bevis på hvordan krigen rammet disse stedene. Det er derfor nærliggende å si at utviklingen av byene og tettstedene som ble ødelagt var traumatisk. Videre skriver hun at en faktor i oppfatningen er at det som ble reist, var en dårlig erstatning for det som gikk tapt.⁴¹ Norberg-Schulz hevder også at de fleste stedene i Norge har opplevd betydelige endringer etter andre verdenskrig. De særegne kjennetegnene stedene hadde, har «blitt svekket eller gått fullstendig tapt» ifølge ham.⁴² Han går enda lenger med å beskrive at vi er offer for et stedstap. Han beskylder etterkrigsarkitekturen for å svekke muligheten for å utvikle identitet, og at det har ført til fremmedgjøring.⁴³ Samtidig må man ta Norberg-Schulz utsagn med et visst forbehold. Han har blitt kritisert for å blande komplekse teorier om stedsidentitet med et dogmatisk syn på modernistisk arkitektur.⁴⁴

Selv om begge disse forfatterne argumenterer for at stedsidentiteten i et etterkrigslandskap både kan føre til en følelse av stedstap og traume, er ikke det nødvendigvis definerende for stedsidentiteten. Slik som Sigrid Vadstein skriver i sin masteroppgave, kan det også argumenteres for at gjenreisningsarkitekturen kan være definerende for stedsidentitet i dag.⁴⁵

---

³⁸ Skogheim & Vestby 2010: 38-39

³⁹ Eriksen 1999: 90-91

⁴⁰ Skogheim & Vestby 2010: 35

⁴¹ Kronborg 2017: 4

⁴² Norberg-Schulz 1992: 15-16

⁴³ Norberg-Schulz 1992: 16

⁴⁴ Davies & Wergeland 2021: 245

⁴⁵ Vadstein 2020: 15

Norberg-Schulz skriver at det er «stedets bestandighet» som knytter samfunnet sammen.⁴⁶ Med tanke på at bygningene nå nærmer seg 80 år, og at det har vært økt fokus på gjenreisningsarkitekturen, kan det hevdes at gjenreisningsarkitekturen fortsatt spiller en viktig rolle i å definere stedsidentiteten til lokalsamfunnene det gjelder.

2.4 Stedsutvikling og planprosesser

Hva gjør et sted til det det er? God stedsutvikling er avhengig av god kommunal planlegging. Imidlertid er det mange utenforliggende forhold som gjør planlegging sammensatt.

Problemstillingene man står ovenfor i planlegging kan være utfordrende, og noen ganger kontroversielle. I kommunal planlegging må det gjøres vurderinger og avveininger, som gjør at løsningene man ender med ikke alltid vil være optimal for alle.⁴⁷ Det er kommunestyrene som er den lokale planmyndigheten og som vedtar og fastlegger ambisjonene for hvilken utvikling og retning kommunen skal ha.⁴⁸ Som Aarsæther, Falleth, Nyseth & Kristiansen (2018) beskriver det, så beveger planlegging seg i grenselandet mellom kunnskap og politikk, samt mellom samfunn, marked og planmyndigheter. Den må altså operere mellom ambisjonene til planmyndighetene, ønskene fra lokalsamfunnet, grunneiere og markedsaktører.⁴⁹

Når man arbeider med planlegging, må man ha forståelse for faget, men også konteksten planleggingen skjer i. I sum må planleggere involvere folkevalgte, markedsaktører, grunneiere og lokalsamfunn i planleggingen for å sikre samarbeid og medvirkning fra både private og offentlige aktører. Gjennom denne prosessen kan planleggeren oppnå aksept for rammene og tankegangen i planleggingen, samt ta hensyn til fellesskapets langsiktige behov.⁵⁰ I kommunal planlegging er det ofte slik at når de overordnede, strategiske dokumentene og planene er vedtatt av de folkevalgte, så kan private utbyggere presentere forslag til reguleringsplaner.⁵¹ Dermed blir det opp til kommunens planleggingsetat å vurdere om søknadene til ulike prosjekter er i tråd med kommunens visjon for lokalsamfunnet.⁵² Planlegging i kommunen kan fungere som et springbrett for lokal utvikling, og involverer en

---

⁴⁶ Norberg-Schulz 1992: 12

⁴⁷ Aarsæther et. al. 2018: 16

⁴⁸ Aarsæther et. al. 2018: 19

⁴⁹ Aarsæther et. al. 2018: 20

⁵⁰ Aarsæther et. al. 2018: 20

⁵¹ Aarsæther et. al. 2018: 22

⁵² Aarsæther & Jakobsen 2018: 53

forhandlingsprosess mellom private, lokale, regionale og statlige interesser. Handlingsrommet for planlegging blir dermed formet av denne komplekse dynamikken.⁵³

Ofte er det private og kommersielle aktører som fremmer detaljreguleringer i kommunene. Dermed er det slik at man må ta hensyn til økonomi og marked i vurderingen av utbyggers ønske.⁵⁴ Hvis det viser seg at tiltaket ikke blir økonomisk lønnsomt, kan utbygger trekke seg. Kommunene er i de fleste tilfeller avhengig av at private aktører bidrar til stedsutvikling. Da blir ofte rammene til planforslagene tilpasset til hva utbygger ser at det er marked for. Både samfunnets og utbyggers interesser skal innfris av kommunen. Hvis kommunen klarer å få oppslutning til egne planer og visjoner, samt å lage tydelige grunnlag for utbyggere, vil det kunne utløse vilje til utbygging etter kommunens ønsker. Om alt dette klaffer, får man en god stedsutvikling i tråd med lokalsamfunnets interesser.⁵⁵

2.5 Forholdet mellom forvaltning og lokalbefolkning i planprosesser

I dagens planprosesser har kravet om medvirkning blitt stadig mer sentralt gjennom lovverket. Da loven ble revidert i 2008 ble det i formålsparagrafen inkludert prinsippene om lokaldemokrati og medvirkning.⁵⁶ Plan- og bygningsloven § 5-1. første ledd slår fast at:

Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private.⁵⁷

Dermed er det et lovpålagt krav at forvaltningen skal tilrettelegge for at befolkningen får muligheten til å uttale seg i planprosesser. De lovpålagte kravene om medvirkning slik det er formulert i pbl § 5-1 er et minstekrav. Kommunene blir derfor oppfordret til å gjennomføre medvirkningsprosesser som går utover dette. Dermed er det stor frihet og variasjon i hvordan den enkelte kommune velger å gjennomføre medvirkning.⁵⁸ På tross av at kravet om medvirkning er gjeldende for alle kommuner, har de også ulik evne og kapasitet til å gjennomføre og engasjere seg i medvirkningsprosesser. Slike begrensninger gjør at kommunene ikke får gjennomført eller prioritert medvirkning slik de helst skulle ønsket.⁵⁹

---

⁵³ Falleth & Saglie 2018: 78

⁵⁴ Nordahl 2018: 151

⁵⁵ Nordahl 2018: 157

⁵⁶ Regjeringen 2018

⁵⁷ Plan- og bygningsloven 2008: § 5-1

⁵⁸ Ringholm & Hanssen 2018: 194

⁵⁹ Ringholm & Hanssen 2018: 201

I boka *Forankring fryder* defineres medvirkning som

deltakelse i samfunnsutviklingen, deltagelse i beslutningsprosesser og en mulighet til å si sin mening om måten vi bygger våre byer og utformer våre bygg og omgivelser på.⁶⁰

Medvirkning som begrep er noe som i større grad har blitt viktig i forvaltningen av kulturminner. Det skal være et ledd i å forhindre potensielle konflikter, gi større demokratisk legitimitet til den endelig planen og bidra til effektivitet i planprosesser og byggesaker. Likevel kritiseres det at begrepet medvirkning er altfor omfattende. Plan- og bygningsloven legger til grunn at medvirkning skal skje, men ikke hvordan eller hva formålet er. Dahlgren, Linderud & Schreiner kommenterer at hva som er tilstrekkelig i juridisk forstand, ikke vil tilfredsstillende forventningene eller ønskene til de berørte partene i en plansak.⁶¹

Planprosesser gir en formell mulighet for den enkelte til å kunne påvirke både stedsutvikling og hvordan kulturminner skal forvaltes i plan. Likevel kan det være utfordrende å benytte seg av disse verktøyene og mulighetene i praksis. Medvirkning omfatter alt fra høringsuttalelser, folkemøter, byvandring, idémyldringer eller spontane innspill.⁶² Det er imidlertid en kjensgjerning at det ofte er de samme deltakerne som dukker opp på disse arenaene for medvirkning.⁶³ Selv om man tilrettelegger for bred deltagelse, blir det i virkeligheten ofte kun en liten gruppe mennesker som dominerer debatten. Det kan være krevende for den enkelte å sette seg inn i hvordan systemet fungerer. Det kan skyldes flere faktorer, inkludert manglende kunnskap om eller interesser for å delta i medvirkningsprosesser. Arbeid eller andre forpliktelser kan også gjøre det vanskelig å delta. At møtene ikke klarer å engasjere eller nå ut til et større spekter av lokalbefolkningen, gjør dermed at det ikke reflekterer de ulike synspunktene som finnes i samfunnet.⁶⁴

Kulturminner som gjenreisningsarkitektur er for unge til å bli vernet av kulturminneloven, med unntak av vedtaksfredninger etter kml § 15.⁶⁵ Da er det snakk om bygninger som er av så

---

⁶⁰ Dahlgren, Linderud & Schreiner 2022: 11

⁶¹ Dahlgren, Linderud & Schreiner 2022: 11

⁶² Ringholm & Hanssen 2018: 192

⁶³ Ringholm & Hanssen 2018: 203

⁶⁴ Regjeringen 2018

⁶⁵ Kulturminneloven 1978: § 15

høy verdi at den har nasjonal betydning.⁶⁶ Det er imidlertid mulighet for å gi vern etter plan- og bygningsloven. Den åpner for at man kan bruke hensynssoner med tilhørende bestemmelser for å sikre bevaring.⁶⁷ Kommunen kan dermed gi et juridisk vern ved bruk av reguleringsplaner etter plan- og bygningsloven.⁶⁸ Det vil dermed variere mellom kommunene hvordan og om gjenreisningsarkitekturen beskyttes ut ifra plan- og bygningsloven. På denne måten har forvaltningen og politikerne «overtaket» ved at det er de som til syvende og sist godkjenner det endelige planforslaget. Mulighetene for å påvirke dette begrenses til høringsrunder, som kanskje ikke når bredt nok ut.

Idealet bak medvirkning er at prosesser skal utformes nedenfra og opp, ikke ovenfra og ned slik det beskrives i den autoriserte kulturarvskursen.⁶⁹ Det kan argumenteres for at kulturminneforvaltningen gjør begge deler på en og samme tid. Kulturminneforvaltningen skal både sikre sporene fra fortiden, og samtidig sikre at det finnes et engasjement for å ivareta fortiden blant dagens mennesker. I nye vernestrategiske dokument internasjonalt og i Norge, forankres denne forståelsen av kulturminneforvaltningens oppgave.⁷⁰ I Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken* står målene om engasjement, bærekraft og mangfold sentralt.⁷¹ Målet med medvirkning å skape bedre løsninger, styrke lokalbefolkningens eierskap til stedet og videre styrke opplevelsen av medborgerskap.⁷² Wergeland og Davies skriver at nøkkelen til å oppfylle medvirkningsprinsipper i kulturminneforvaltningen er å balansere historiske verdier opp mot de verdiene som er viktig for folk i dag. Når man klarer denne balansegangen, unngår man at faglig ekspertise overkjører lokale ønsker, og at den heller kan komme til nytte.⁷³

Gjennom å involvere innbyggerne kan det gjøre at man får flere hensiktsmessige løsninger i plansystemet. Lokalkunnskap kan med andre ord komplementere ekspertkunnskap. På den andre siden kan lokalhistorisk spisskompetanse være uvurderlig for forvaltningen. Hvis den lokale kunnskapen blir anvendt på en hensiktsmessig måte, kan det berike planleggingen med nye perspektiver. Lokalbefolkningens historieforståelse, engasjement og kunnskap kan med

---

⁶⁶ Husbanken 2007: 39

⁶⁷ Norconsult 2014: 11

⁶⁸ Husbanken 2007: 39

⁶⁹ Dahlgren, Linderud & Schreiner 2022: 15

⁷⁰ Davies & Wergeland 2021: 247

⁷¹ Meld. St. (2019-2020)

⁷² Ringholm & Hanssen 2018: 191

⁷³ Davies & Wergeland 2021: 248

andre ord være en ressurs for planleggingen.⁷⁴ Dette står i kontrast til den autoriserte kulturarvsdiskursen, som vektlegger at det skal være et skille mellom eksperter og lekfolk.⁷⁵

---

⁷⁴ Ringholm & Hanssen 2018: 199

⁷⁵ Smith 2006: 34

3 Metode

Oppgavens hovedfokus er å undersøke oppfatningene om gjenreisningsarkitektur i Molde kommune og Rauma kommune, både fra forvaltningens og lokalbefolkningens perspektiver. Den metodiske tilnærmingen i oppgaven inkluderer både kvalitative forskningsintervjuer og en spørreundersøkelse med både kvalitative og kvantitative deler. Prosjektet er meldt til og godkjent av Sikt – kunnskapssektorens tjenesteleverandør, tidligere Norsk senter for forskningsdata (NSD).

3.1 Spørreundersøkelsen

For å kartlegge hvilke holdninger og verdier innbyggerne i Molde og Åndalsnes har knyttet til gjenreisningsarkitektur, falt valget på å gjennomføre en spørreundersøkelse.

Spørreundersøkelsen kombinerer kvantitative og kvalitative spørsmål. Den inkluderer ett sett med standardiserte spørsmål samt åpne svaralternativer. Formålet med å ha denne kombinasjonen var å få et mer helhetlig innblikk i respondentenes meningene og oppfatninger.

3.1.1 Forberedelse

I utformingen av spørreundersøkelsen brukte jeg tid på å lage gjennomtenkte og tydelige spørsmål, for å unngå misforståelser blant respondentene. Dette var spesielt viktig for holdningsspørsmål, som kan være vanskelige å tolke for den som svarer.⁷⁶ En av utfordringene ved å bruke spørreundersøkelse som metode var å finne gode spørsmål som ikke åpnet for tolkningsrom. Videre gjorde jeg en avveining mellom bruk av åpne og forhåndsbestemte svaralternativer. Ved bruk av åpne svaralternativ kreves det en klar forståelse av spørsmålet, men også evnen til å svare presist.⁷⁷ Det ble derfor i samråd med veileder tatt flere beslutninger om hvordan spørreundersøkelsen skulle struktureres. Jeg lagde også flere utkast av spørreundersøkelsen som jeg sendte ut til familie, venner og medstudenter. De ga meg verdifulle tilbakemeldinger som hjalp meg å forbedre den.

---

⁷⁶ Haraldsen 2010: 22

⁷⁷ Haraldsen 2010: 91

3.1.2 Fremgangsmåte og tanker bak formuleringer i undersøkelsen

Undersøkelsen var åpen i tidsrommet 6. mars til 6. april. Jeg brukte nettsiden nettskjema.no, som er utarbeidet av Universitetet i Oslo. Den sikrer anonymitet for respondentene, og informasjonen deres blir ikke lagret. Hele spørreundersøkelsen er lagt til som vedlegg i slutten av oppgaven.

Undersøkelsen starter med demografiske variabler som kjønn, alder, fødested og bosted. Totalt stilles det åtte tematiske spørsmål. Det varierer om disse er utformet som påstander som respondenten må stille seg enig i, eller rene avkryssningsspørsmål, med ulike formuleringer av enig til uenig. Spørsmål med påstander er valgt for å få respondentene til å ta stilling til et bestemt synspunkt og reflektere over sine egne meninger. Påstandene er formulert etter holdninger jeg antar at lokalbefolkningen har. Likevel er det viktig å presisere at det betyr ikke at respondentene ikke kan ha andre synspunkter eller nyanser i sine svar, men heller at påstandene er formulert med en bestemt hensikt for å undersøke bestemte holdninger. Jeg har også jobbet en del med å få til en fin balanse mellom negative og positive påstander. Det var også et bevisst valg å begrense bruken av svaralternativ som «usikker», «vet ikke» og «hverken eller». Det er for å få folk til å ta et standpunkt, og forhindre at man ikke gjør seg opp en mening.⁷⁸ Videre har jeg valgt å inkludere åpne svaralternativ i spørreundersøkelsen for å få tak i folks egne tanker. De åpne svaralternativene ble valgt for å få nyansere de kvantitative delene av spørreundersøkelsen.

3.1.3 Distribusjon

For å øke spørreundersøkelsens rekkevidde, tok jeg kontakt med forskjellige aktører, men det viste seg å være tidkrevende å få avtaler om å dele ut undersøkelsen. Jeg kontaktet først Molde kommune, men de kunne ikke hjelpe meg med å legge ut undersøkelsen på sine nettsider. Det var heller ingen aktører for sentrum i Molde som hadde mulighet til å dele den. Jeg distribuerte derfor spørreundersøkelsen på lokale grupper på Facebook for Molde-regionen og la den ut på min egen Facebook-profil, og gjorde innlegget offentlig tilgjengelig. I Rauma fikk jeg Tindehovedstaden – Åndalsnes sentrum til å dele undersøkelsen på sine Facebook-sider, og jeg delte den også i en Facebook-gruppe for Rauma. Jeg kontaktet også videregående skoler i begge kommunene, hvor Rauma videregående skole delte

---

⁷⁸ Jacobsen 2022: 285

undersøkelsen med en klasse, mens Molde videregående skole ikke fulgte opp min forespørsel, selv etter at jeg purret.

3.1.4 Etterarbeid

Totalt endte spørreundersøkelsen med 234 svar. Jeg valgte å inkludere et spørsmål om tilhørighet, som gjorde det mulig å sammenligne resultatene mellom Molde og Åndalsnes. Jeg har satt opp svarene fra spørreskjemaet i en pivot-tabell i Excel, noe som har gjort det enkelt å filtrere og sortere dataene. Dette har vært til stor hjelp for å isolere dataene for hvert sted, og for å lage grafer og statistikk som nettskjema.no ikke kunne hjelpe meg med (se vedlegg 3 og 4). Excel gjør det mulig å isolere ulike kategorier og svar, og presentere fordelinger på spørsmålene, noe som har vært nyttig for å presentere datamaterialet for hvert enkelt sted.

Når det kommer til de kvalitative svarene fra spørreundersøkelsen, har det vært en utfordring å sortere og organisere materialet. Jeg har tilnærmet materialet systematisk for å gjøre det mer håndterbart. I det første åpne svaralternativet blir respondentene bedt om å utdype hvorfor de har rangert gjenreisningsarkitektur på en skala fra svært pent til svært stygt. Her har jeg startet først med å kategorisere svarene som «positiv», «nøytral» og «negativ». I denne inndelingen tok jeg med hvor respondenten hadde plassert seg på skalaen svært pent – svært stygt. Etter denne grovsorteringen identifiserte jeg gjentakende temaer og delte svarene på nytt etter dette. Det var en omfattende prosess, fordi svarene ofte tar for seg flere temaer samtidig. Jeg valgte noen sitater som representerte flere svar, mens andre ble valgt for å vise spesielle synspunkter.

Jeg har også delt svarene som inneholder bilder inn i kategoriene «positiv», «nøytral» og «negativ». I tillegg har jeg delt svarene mellom dem som kun bruker beskrivende ord og dem som har mer utfyllende svar. Ved å gjøre denne inndelingen kan jeg se hvilke ord som blir mest brukt. De som gir mer utfyllende svar, gir også mer informasjon om hva de legger bak de beskrivende ordene. Her har jeg også valgt ut noen sitater som representerer flere svar og synspunkter.

3.2 Kvalitativt forskningsintervju

En sentral del av masterprosjektet har vært å kartlegge hva forvaltningens perspektiv på gjenreisningsarkitektur er. Dette ble utforsket gjennom semi-strukturerte, kvalitative forskningsintervjuer.

3.2.1 Utvalgsmetode

Undersøkelsesobjektene i oppgaven er Molde og Rauma kommune. Jeg har valgt disse to kommunene fordi de begge har gjenreisningsarkitektur og har et spesielt fokus på dette. Begge kommunene har også vært involvert i et gjenreisningsprosjekt initiert av Møre og Romsdal fylkeskommune. Jeg har derfor intervjuet ansatte ved kulturavdelingen i fylkeskommunen som har vært involvert i dette prosjektet og som sitter med kunnskap om tematikken. Oppgaven undersøker i hovedsak hva slags tanker og erfaringer forvaltningen i disse to kommunene har rundt gjenreisningsarkitektur. Ansatte i kommunene har dermed blitt intervjuet. Tre intervjuer ble gjennomført i Molde kommune, to i Rauma kommune og to hos seksjon for kulturarv i Møre og Romsdal fylkeskommune. Det ble en skjevfordeling mellom kommunene, som var delvis uplanlagt og delvis en konsekvens av at Rauma kommune har en mindre administrasjon enn Molde kommune. Det har gjort at en av informantene i Rauma ikke er direkte ansatt i forvaltningen.

Jeg valgte ut informanter i kommunene basert på avdelinger som jobber med gjenreisningsarkitektur, og tok dermed kontakt med både plan- og byggesaksavdelingen og kulturavdelingen i kommunene. For å finne informantene brukte jeg informasjon fra kommunenes nettsider og ansattoversikt. Noen ganger ble jeg henvist til andre personer i kommunen av de jeg kontaktet, og jeg spurte også noen av informantene om forslag til andre personer jeg kunne snakke med. I prosjektet mitt er det avgrenset hvem som er aktuelle informanter, og dermed fungerte det godt med snøballmetoden.

3.2.2 Forberedelse

Jeg planla og forberedte meg grundig før intervjuene med informantene. Spørsmålene i intervjuguiden ble formulert i tråd med problemstillingen. Jeg sørget også for at det var rom for oppfølgingsspørsmål og tilpasninger underveis, og tenkte på hva slags temaer den enkelte kanskje kunne bidra med. Samtykkeerklæring og informasjonsskriv ble forberedt i samråd med veileder.

3.2.3 Utførelse

Intervjuene ble hovedsakelig gjennomført på informantenes arbeidsplass. Før jeg satte i gang, leste informantene gjennom informasjonsskrivet og signerte samtykkeerklæringen. Jeg svarte

på eventuelle spørsmål, og avklarte hva det betydde å delta og muligheten for å trekke seg. Intervjuene var semi-strukturerte, som ga meg en løs ramme å jobbe ut ifra, men noen ganger måtte jeg tilpasse spørsmålene underveis. Alle intervjuene ble avrundet med at jeg spurte om informantene hadde noe mer å tilføye, noe som førte til mange gode refleksjoner og utfyllende svar.

3.2.4 Etterarbeid og transkribering

I etterkant av hvert intervju satt jeg av 10 minutter der jeg tenkte gjennom hva som kom frem i intervjuene jeg gjennomførte. Jeg skrev ned umiddelbare inntrykk fra intervjusituasjonen og hvilken informasjon jeg husket best fra intervjuene. Her la jeg ingen begrensninger på hva jeg kunne skrive ned. Det har vært til god hjelp i ettertid for å huske intervjusituasjonene. Tanken bak dette valget var at det skulle gi meg en verdifull kontekst når jeg kom til analysen. Jeg skrev også ned eventuelle hendelser i intervjuet, og hvordan jeg oppfattet stemningen mellom meg og informantene.

Jeg satt en grense på at hvert intervju ikke burde vare lenger enn 30 minutt. Dette ble ikke alltid overholdt, og dermed hadde jeg flere timer med datamateriale som måtte transkriberes. Det har vært nødvendig å renskrive intervjuene, og når man transkriberer må man ta noen valg. Ett valg jeg har gjort er å transkribere materialet til bokmål. Det å transkribere dialekt har ikke vært et formål i mitt tilfelle. I transkripsjonsarbeidet valgte jeg å renskrive enkelte setninger for å gjøre intensjonen til informanten tydeligere, ved å korrigere omformuleringer. Jeg valgte også å fjerne nølende ord som «ehm» og «øh» til «...», og brukte «...» også når det var pauser i svarene. Når man transkriberer, gjør man om muntlig språk til å skulle forståes tekstlig.⁷⁹ Da må det gjøres valg for å gjøre det så forståelig som mulig, slik at man får med alle nyansene fra intervjusituasjonen.⁸⁰ Transkripsjonene ble sendt ut til informantene for tilbakemelding, slik at de fikk muligheten til å rette på utsagn, fjerne eller legge til informasjon.

3.3 Metodekritikk

Intervjuene ble gjennomført i slutten av januar og tidlig februar 2023. En av utfordringene var å komme i kontakt med ansatte i kommunene. Jeg sendte både e-post og tok kontakt på

---

⁷⁹ Kvale & Brinkmann 2018: 204

⁸⁰ Kvale & Brinkmann 2018: 206

telefon. Noen av informantene jeg kontaktet, takket nei til å delta. Dette gjorde at jeg måtte tenke nytt når det kom til utvalgsmetode. Det at potensielle informanter ikke ville delta, var ikke noe jeg hadde tenkt over på forhånd. I ettertid ser jeg at jeg burde presentert bedre hva det innebar å delta, slik at det ikke virket overveldende eller skremmende. På grunn av utfordringer med å komme i kontakt med relevante informanter, ble det en skjevfordeling mellom kommunene i utvalget. Selv om ønsket var å intervju flere informanter fra Rauma kommune, er jeg likevel fornøyd med utvalget mitt og mener det er tilstrekkelig for å besvare forskningsspørsmålene mine. Hensikten med oppgaven er å få innblikk i informantenes erfaringer og kunnskaper, heller enn hva kommunen tenker generelt sett.

Under intervjuene opplevde jeg at noen av spørsmålene i intervjuguiden ikke alltid var like relevante i samtalen. Jeg burde i større grad tilpasset intervjuguiden enn det jeg gjorde. Selv om jeg hadde et semi-strukturert intervju, ble jeg kanskje litt for opphengt i rammene jeg hadde laget. En utfordring ved intervju er at respondentene tilpasser svaret til det de oppfatter som intervjuerens forventninger.⁸¹ I noen av intervjuene opplevde jeg at respondentene var usikre på svarene de ga, og at de søkte bekreftelse fra meg. Jeg synes dette var vanskelig å løse. På den ene siden ønsket jeg å unngå å påvirke svarene deres, samtidig som jeg ville gi dem trygghet i intervjusituasjonen.

Selv om jeg testet spørreundersøkelsen på venner og bekjente, har jeg fått tilbakemeldinger på enkelte formuleringer og svaralternativer som burde vært bedre. En respondent hadde problemer med å svare på spørsmålene om «fødested», «bosted» og «tilknytningssted» fordi vedkommende er født og bor i Oslo, men har vokst opp i Molde. Selv om Molde var stedet vedkommende følte sterkest tilknytning til, var det ikke klart hvilken type tilknytning som ble spurt om. Hvis spørreundersøkelsen skulle gjennomføres på nytt, ville det vært mer hensiktsmessig å spørre om respondentene har vokst opp på stedet, er utflytter, innflytter eller har en annen form for tilknytning til stedet, i stedet for å bruke de eksisterende kategoriene.

De som oppgir «annet» på kategoriene «fødested» og «bosted», har et åpent svarfelt der de kunne skrive inn svaret sitt. Resultatet var overveldende, og det er også stor variasjon i hvilke steder som oppgis. Jeg ser i svarresultatene at noen presiserer at de er oppvokst på ett av stedene selv om de bor en annen plass, noe som igjen er en indikator på at disse kategoriene

---

⁸¹ Jacobsen 2022: 278

ikke var tilstrekkelige. Spørsmålet om hvor lenge folk hadde bodd de ulike stedene, har også sine fordeler og ulemper. På den ene siden er det interessant for å kunne se kontinuitet og hvordan det reflekteres i meninger, men de som oppførte «annet» på bosted, fikk ikke muligheten til å svare på dette spørsmålet. Kanskje har man bodd en stund på stedet, men flyttet på grunn av jobb eller studier. Dette ble ikke fanget opp, og det ville jeg ha endret på hvis jeg skulle kjøre undersøkelsen på nytt.

Når jeg har begynt å analysere materialet, ble de tydeligere for meg hva jeg burde gjort annerledes i utformingen av spørreundersøkelsen. For det første hadde det vært interessant å ha med høyere utdanning som en demografisk variabel. Det er en faktor som kan påvirke hva slags holdninger man har, og om det er noe som skiller stedene fra hverandre. En annen ting jeg burde hatt med, var et spørsmål om hvorvidt gjenreisningsarkitekturen har en betydning for lokalbefolkningen, og hva det betyr for stedets egenart. På den måten hadde man fått et tydeligere svar på sammenhengen med stedsidentitet. Et annet spørsmål kunne også rettet seg mer mot tematikken om medvirkning, og mer presist hvordan lokalbefolkningen opplever muligheten for å påvirke kulturarvsprosessen.

Til slutt må man stille seg kritisk til det kvalitative materialet som er produsert. Det kan være at enkelte tar i bruk spørreundersøkelsen som en plattform for å lufte frustrasjonen sin. Andre deltar kanskje fordi de vil påvirke resultatene i en viss retning, eller det kan være noen deltar ut av plikt. Hvilke motiver som ligger bak å delta på spørreundersøkelsen, blir kun spekulasjon. I tillegg er det lite sannsynlig at noen vil oppgi at de kommer fra ett av stedene uten å faktisk gjøre det. Det er en høy terskel i seg selv å svare på en spørreundersøkelse. Hvis noen i det hele tatt har tatt seg bryet med å svare, må det være fordi de har et ønske om å bidra til undersøkelsen. Dette er noe man ikke kan ta høyde for, siden det er anonymt og dermed umulig å påvise. Jeg vurderte også å undersøke oppfatningene til lokalbefolkningen gjennom å finne ytringer i avisinnlegg eller kronikker. Dette gikk jeg imidlertid bort fra, da det ville ha blitt for omfattende å inkludere med det øvrige materialet jeg har samlet inn.

3.4 Ethiske spørsmål

Spørsmålene i intervjuguiden var ikke basert på sensitive personopplysninger. Alle fikk også valget om å ikke nevnes med navn i teksten, men heller at institusjonen de jobber for er nevnt. Derfor referer jeg til flere av informantene med hvilken institusjon de representerer, heller enn

å nevne navn. Informantene var klar over hvilke andre institusjoner jeg skulle intervjuere representanter for. Jeg hadde også praksisperioden min hos Møre og Romsdal fylkeskommune, og har fått tildelt stipend for å skrive oppgaven. Dette var noe jeg informerte kommunene om, da et av vilkårene for stipendet er at jeg presenterer funnene for fylkeskommunen.

Valget om å undersøke Molde i oppgaven min, gjør at jeg må presisere min personlige tilknytning til byen. Som en som er født og oppvokst i Molde, har jeg vært bevisst på at mine oppfatninger av byen kan påvirke tolkningen av funnene. Derfor har jeg forsøkt å holde mine personlige synspunkter av fint eller stygt på avstand, og heller reflektere hvorfor noen tillegger byen disse kvalitetene. Selv om det å komme utenfra ofte kan være en fordel i forskning, tror jeg det også kan være en styrke å kjenne undersøkelsesobjektet sitt godt fra før. Videre er en av informantene i Molde kommune en nær familievenn av meg. Selv om jeg prøvde å ta kontakt med andre i samme avdeling, var det hun som hadde mest relevant erfaring og kunnskap. Siden ingen av spørsmålene baserer seg på personlig informasjon, kun om tanker og oppfatninger om egen rolle, kom jeg frem til at det ikke ville være problematisk å gjennomføre intervjuet med henne. Jeg var bevisst på mulige påvirkninger av vår relasjon under intervjusituasjonen, men tror ikke at resultatet ville vært annerledes om noen andre hadde gjennomført det.

4 Bakgrunn

I denne delen blir den historiske bakgrunnen og konteksten undersøkelsesobjektene inngår i redegjort for.

4.1 Gjenreisningsarkitektur

Under andre verdenskrig ble Norge rammet av flere krigsherjinger. Våren 1940 ble Elverum, Molde, Åndalsnes, Veblungnes, Sunndalsøra, Kristiansund, Vossevangen, Bodø, Narvik, Namsos og Steinkjer rammet.⁸² Bare en uke etter at Kristiansund ble bombet, ble professor Sverre Pedersen ved NTH kontaktet av lokale myndigheter med forespørsel om å utarbeide ny byplan. Stadig flere krigsrammede steder kom med samme henvendelser til Pedersen.

Ettersom arbeidsmengden ble for stor for en enkelt planlegger, ble det statlige kontoret Brente steders regulering (B.S.R.) opprettet av Gjenreisningsnemda i juni 1940. Kontoret ble tildelt oppgaven med å koordinere gjenreisningsarbeidet under ledelse av Pedersen. Pedersen var et naturlig valg for denne rollen, siden han tidligere hadde utarbeidet planer for flere byer og tettsteder i mellomkrigstiden, og var ansett som landets fremste ekspert i byplanlegging.⁸³

Totalt fikk 27 byer og tettsteder reguleringsplaner gjennom arbeidet til B.S.R. På de fleste stedene var ødeleggelsene så omfattende at det ga muligheter for å «rydde» opp i dårlige reguleringsforhold. Gjenreisningen skulle både tilfredsstillende minimumskrav til brannsikkerhet og hygiene, men også sørge for at bybildet fikk et helhetlig og funksjonelt preg.⁸⁴ Alle reguleringsplanene vektla stedets karakter og egenart, samtidig som at utformingen skulle ha forbindelse til det nasjonale.⁸⁵ I kontrast til den mer tilfeldige og «selvgrodde» eldre bebyggelsen, fikk de gjenreiste byene og tettstedene en gjennomtenkt reguleringsplan.⁸⁶ Gjenreisningsarkitekturen preger byene og tettstedene på ulik måte, noe som henger sammen med hvor omfattende ødeleggelsene ble.⁸⁷ Det er verdt å nevne at den landsdelen som ble hardest rammet av krigens herjinger, var Finnmark og Troms høsten 1944. Hele eller store deler ble utslettet av tyskerne for å hindre at sovjetiske styrker skulle ta nytte av kritisk

---

⁸² Mathisen 2022

⁸³ Nilsen 1986: 19

⁸⁴ Nilsen 1986: 19

⁸⁵ Gunnarsjaa 2006: 404-405

⁸⁶ Husbanken: 3

⁸⁷ Øfsti 2010: 5

infrastruktur. Arbeidet med gjenreisning ble dermed todelt, mellom Sør-Norge og Nord-Troms og Finnmark.⁸⁸

Når krigen brøt ut i 1940 hadde modernismen som arkitekturstil begynt å få fotfeste i flere kretser. Modernismen, også kalt funksjonalismen, ble introdusert allerede på 1930-tallet. På grunn av krigen endrer den karakter i Norge – fra å være internasjonalt inspirert til å få en mer nasjonal stil. I tillegg var man preget av en tid der man måtte være nøktern med tanke på materialbruk. På grunn av mangel på både midler og materialer, ble gjenreisningen satt på pause mens krigen pågikk.⁸⁹ Det var mange oppgaver som skulle løses samtidig, noe som gjenreisningen også bærer preg av. I løpet av gjenreisningen utviklet også bygningsteknologien seg. Man går fra tradisjon og håndverk, til forskning og industrialisering.⁹⁰

4.2 Beskrivelse av miljøene

I Møre og Romsdal ble Molde, Kristiansund, Åndalsnes, Sunndalsøra og Veblungsnes hardt skadet av andre verdenskrig. Alle stedene fikk utarbeidet reguleringsplaner av B.S.R. Oppgaven fokuserer på Åndalsnes og Molde, og disse stedene vil bli nærmere presentert her.

4.2.1 Åndalsnes

Mellom 20. april frem til 1. mai 1940 ble Åndalsnes utsatt for tyske bombeangrep.⁹¹ Stasjonsbyen Åndalsnes var et viktig kommunikasjonsentrum, og derfor ville tyske styrker sette den ut av funksjon. I forhold til størrelsen på stedet ble derfor ødeleggelsene omfattende.⁹² Etter bombeangrepene ga seg, vendte lokale myndigheter på Åndalsnes seg straks til professor Sverre Pedersen for hjelp. Pedersen hadde i mellomkrigstida laget flere reguleringsplaner for Åndalsnes. Han hadde også hatt en rådgivende rolle overfor kommunen før krigen brøt ut.⁹³ Dermed var Pedersen godt lokalkjent da han skulle ta fatt på arbeidet med å regulere Åndalsnes etter bombingene våren 1940.

---

⁸⁸ Gunnarsjaa 2006: 406

⁸⁹ Nilsen 1986: 23

⁹⁰ Øfsti 2010: 24

⁹¹ Mathisen 2022: 115

⁹² Tvinnereim 2015: 337-338

⁹³ Tvinnereim 2015: 338

Natur- og landskapsformasjoner sto sentralt i planleggingen av Åndalsnes. Pedersen hadde en klar målsetting om at Åndalsnes skulle få en særpreget karakter som spilte på lag med landskapet (se vedlegg 5 og 6).⁹⁴ I reguleringsplanen til B.S.R. ble det lagt vekt på at det måtte bli plass til et torg, en allmenning i retning ned mot kaia og at bygningene burde ha en sammenheng med hverandre.⁹⁵ Et karakteristisk trekk for gjenreisningsarkitekturen er kombinasjonshuset, der byggene var en blanding bolig, kontor og butikk. Dette ble også gjennomført i det nye sentrum på Åndalsnes.⁹⁶ I dag er store deler av Åndalsnes sentrum fortsatt lesbart etter Sverre Pedersens plan. Likevel har gjenreisningsarkitekturen over tid endret karakter på grunn av påbygg, tilpasninger og modernisering.

Åndalsnes sentrum har et kvalitetsprogram utarbeidet av Asplan Viak i 2013, som er innarbeidet i reguleringsplanen for sentrum.⁹⁷ Det står i bestemmelsene at kvalitetsprogrammet skal «legges til grunn for alle nye tiltak innenfor bevaringsområdet».⁹⁸ I kommunedelplanen for kulturminner og kulturmiljø 2018-2030 *Fremad og aldri glemme*, er ikke gjenreisningsarkitektur nevnt.⁹⁹ Heller ikke i regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi listeføres gjenreisningsarkitektur for Rauma kommune.¹⁰⁰ Når regional delplan legges ut på høring, er det opp til kommunen selv å velge hvilke kulturminner som listes opp.

På Åndalsnes er gårdeierforeningen tett involvert i utviklingen av sentrum, og har i samarbeid med Nordveggen, fylkeskommunen og Rauma kommune stiftet Åndalsnes sentrum A/S. Foreningen har vært aktivt engasjert i gjenreisningsarkitekturen i sentrum, og har søkt om verdiskapningsmidler fra Riksantikvaren for å utarbeide en fargepalett for Åndalsnes, da den som følger med kvalitetsprogrammet til arealplanen er utdatert. De har fått 200.000 kr til å leie inn Mette L'Orange, som også har laget fargepaletten for Molde, for å komme med forslag om fargepaletten på Åndalsnes. Fargeveilederen er fortsatt under arbeid.¹⁰¹

---

⁹⁴ Tvinnereim 2015: 115

⁹⁵ Tvinnereim 2015: 338

⁹⁶ Byggekunst 1957: 42

⁹⁷ Nagelhus 2013

⁹⁸ Rauma kommune 2013: 20

⁹⁹ Rauma kommune 2018

¹⁰⁰ Møre og Romsdal fylkeskommune 2015

¹⁰¹ Arkitekt Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde 31. januar 2023 & Lothe 2022: 33

4.2.2 Molde

Bombeangrepene i Molde startet 15. april og pågikk i to uker, frem til 29. april 1940.¹⁰² Man antar at grunnen til angrepene var fordi Kongen med regjering oppholdt seg i Molde i slutten av april, men også fordi gulltransporten var på vei videre fra Molde. Allerede før bombinga tok slutt, hadde lokale myndigheter tatt kontakt med professor Sverre Pedersen om en ny byplan for sentrum. Pedersen var lokalkjent, ettersom han hadde utarbeidet reguleringsplaner for Molde på 30-tallet. Den nye reguleringsplanen bygde på den gamle, men bombingene gjorde at man kunne stille seg friere enn tidligere. Modernisering av gatenettet var i større grad mulig, da en konsekvens av krigsherjingene var at man ble frigjort fra den gamle bystrukturen.¹⁰³ Etter en bybrann i 1916 ble det innført murtvang i sentrum. Dette kravet var fortsatt gjeldende etter andre verdenskrig, og gjenreisningsarkitekturen er derfor oppført i mur og betong.

Storgata, hovedgaten i sentrum, var inspirert av strandlinjen. Mellom husene ble det lagt inn åpninger slik at man kunne se ut mot fjorden og fjellene. For Molde sin del, ble torgplassens utforming en viktig del av den nye byplanen. Bygningene ble derfor strengt planlagt om siktaksene, som skulle åpne opp og gi utsikt. Målet til Pedersen var å trekke landskapet inn i byrommet (se vedlegg 7 og 8).¹⁰⁴ I dag er mye av gjenreisningsarkitekturen i Molde intakt. Enkelte bygg har imidlertid endret seg over tid, på grunn av påbygg, modernisering og behov for større areal.

I kulturminneplanen til Molde kommune er gjenreisningsarkitekturen i sentrum oppført, og gjenreisningsarkitekturen er vernet gjennom reguleringsplanen for sentrum.¹⁰⁵ Det har også vært fokus på å gjenreisningsarkitekturen når det kommer til farger, gjennom prosjektet Storgatas ansikter.¹⁰⁶ Gjenreisningsbyen i Molde er listeført på regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi av Møre og Romsdal fylkeskommune. Den er vurdert til å ha regional verdi, og er regulert til bevaring.¹⁰⁷ I Molde er også gjenreisningsarkitekturen i sentrum enn del av Riksantikvarens NB!-register. Riksantikvaren

---

¹⁰² Mathisen 2022: 145

¹⁰³ Tvinnereim 2015: 311-312

¹⁰⁴ Tvinnereim 2015: 315-316

¹⁰⁵ Molde kommune 2011 & Molde kommune 2021

¹⁰⁶ Molde kommune 2023

¹⁰⁷ Møre og Romsdal fylkeskommune 2015

har dermed vurdert arkitekturen som kulturmiljø av nasjonal kulturminneinteresse.¹⁰⁸ Det er en del av Riksantikvarens bystrategi, og dermed følger Riksantikvaren ekstra godt med når det dukker opp saker som kan potensielt true gjenreisningsarkitekturen i dette området. I tillegg har Molde har to fredninger når det kommer til gjenreisningsarkitektur, et svenskehus (Henrik Ibsens veg 5) og et forretningsbygg (Myrabakken 8).

---

¹⁰⁸ Riksantikvaren 2015: 5

5 Analyse og drøfting av datamaterialet

5.1 Oppfatning blant lokalbefolkningen i Molde og Åndalsnes

Spørreundersøkelsen blant lokalbefolkningen i Molde og Åndalsnes endte med totalt 234 svar. Mellom stedene ble det totalt 110 svar fra Molde og 124 svar fra Åndalsnes. Selv om svarprosenten er skjev når man sammenligner det opp mot befolkningstallet for hver by, gir materialet likevel en verdifull innsikt i innbyggernes synspunkter. Det er imidlertid viktig å merke seg at undersøkelsen ikke nødvendigvis representerer hele det lokale samfunnet, men den innblikk i ulike perspektiver som er verdifulle for å forstå de to stedene. Derfor er det mulig å trekke sammenlignbare konklusjoner fra de forskjellige synspunktene som blir fremlagt i spørreundersøkelsen. Resultatene fra spørreundersøkelsen ligger vedlagt (se vedlegg 2, 4 og 5).

De sammenlagte demografiske variablene presenteres kort her. Den første variabelen omhandler kjønn. Resultatet viser en ganske jevn fordeling, men med en overvekt av kvinner (se figur 1). Fordelingen er ganske omtrentlig 60/40, med totalt 95 menn og 139 kvinner. Neste kategori er alder, og fordelingen presenteres i figur 2. Resultatet viser at respondentene er ganske jevnt fordelt i denne variabelen. Flertallet av respondentene faller inn i aldersgruppen 15-25, mens det kun er én person i aldersgruppen 86-95 som har svar på undersøkelsen. Fordelingen viser at tematikken har nådd ut til flere aldersgrupper, noe som gjør undersøkelsen ganske representativ. Denne delen prøver å svare på underspørsmålet *Hva slags oppfatning finnes lokalt i Molde og Åndalsnes, og er det forskjeller mellom stedene?*

5.1.1 Resultater fra Åndalsnes

5.1.1.1 Demografiske variabler

Det er flere kvinner som har svart på spørreundersøkelsen enn menn på Åndalsnes, med 71 kvinner og 53 menn totalt, jf. figur 27. Når det kommer til aldersfordelingen, viser figur 28 at det er den yngste aldersgruppen som er størst, med 35 respondenter. Den nest største gruppen er alderen 36-45 med 32 respondenter. I de eldste gruppene er det færrest svar, med 9 svar til sammen fra de mellom 66-85, og ingen respondenter som er over det.

Når det kommer til fødested, oppgir 47 personer at de er født på Åndalsnes, mens 25 oppgir Molde (se figur 29). Det er også 52 personer som oppgir «annet». Figur 30 viser hvilke steder

som oppgis som «annet» som fødested. De aller fleste stedene er i Møre og Romsdal fylke, og de fleste stedene som oppgis er nærliggende bygder.

Neste kategori er bosted. Her oppgir 77 personer at de bor på Åndalsnes, mens kun 2 personer oppgir at de bor i Molde. De som oppgir Åndalsnes som bosted, får tilleggsspørsmål om hvor lenge de har bodd der (se figur 5). Her oppgir flest å ha bodd på Åndalsnes i mer enn 40 år, men det er også en god del som har bodd på Åndalsnes i 16-20 år. Totalt 45 personer oppgir «annet» på bosted (se figur 31). I figur 32 ser man hvilke steder det er snakk om. De fleste oppgir at de bor i Isfjorden, som er et nærliggende tettsted som ligger i Rauma kommune.

5.1.1.2 Tematiske spørsmål, påstander og holdningsspørsmål

Det første innledende spørsmålet i undersøkelsen spør om respondenten er kjent med begrepet gjenreisningsarkitektur fra før av (se figur 8). Flertallet er kjent med begrepet, men det er et betydelig antall på 22,6 % som svarer at de ikke er kjent med begrepet. Det er dermed interessant at flere av de som ikke er kjent med hva gjenreisningsarkitektur er, likevel velger å svare på undersøkelsen.

Neste spørsmål går på respondentenes generelle oppfatning av gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes (se figur 10). Svarene fordeler seg på de midterste kategoriene. Størst oppslutning er det rundt «litt negativ», med 32,3 % svarrespons. Flere stiller seg også nøytral til spørsmålet, men det er likevel en god andel som svarer at deres generelle oppfatning av gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes er «litt positiv», med 23,4 %. Det er flere som melder seg som nøytrale enn «litt positiv», på 25 %.

På spørsmålet om hvordan respondentene synes gjenreisningsarkitekturen påvirker bybildet er svaralternativene rangert fra mer positivt til mer negativt. I figur 12 ser vi hvordan respondentene fra Åndalsnes svarer på dette spørsmålet. Her er det en overvekt på de negative svaralternativene, med 34,7 % som svarer at «den gjør at byen føles trist og grå», og 22,6 % på «jeg synes arkitekturen gir byen en dårlig estetikk.» Det er også en betydelig andel som har svart «jeg synes arkitekturen gir byen et positivt preg» med 17,7 %.

Videre stiller neste spørsmål flere påstander som respondenten må ta stilling til på en skala fra enig, verken – eller til uenig. Figur 14 viser fordelingen på skalaen i hver påstand. På

Åndalsnes er flertallet (59,7 %) enige i påstanden «gjenreisningsarkitekturen er en viktig del av kulturarven vår». I neste påstand er det flest (62,9 %) som sier seg enig i påstanden «jeg liker bedre arkitekturen fra før krigen fordi den var penere». Når det kommer til påstanden «jeg assosierer gjenreisningsarkitekturen med dårlige materialer», stiller flertallet seg nøytral (50 %). Det er flere som er enig i påstanden «jeg synes gjenreisningsarkitekturen kan være pen» (46,8 %) enn de som er uenige (28,2 %). Videre er det et knapt flertallet på 49,2 % som er enig i påstanden «gjenreisningsarkitekturen er dårlig vedlikeholdt» mens 41,1 % stiller seg nøytrale. Til slutt er flertallet (44,4 %) uenig i påstanden «gjenreisningsarkitekturen skaper en fin helhet i sentrum».

I det neste spørsmålet blir respondentene spurt om de synes det bør gjøres mer for å bevare og markere gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes (se figur 16). Flertallet sier seg enig i at det burde gjøres mer for å bevare og markere gjenreisningsarkitekturen på til sammen 62,9 %. Samtidig er det også flere som mener at det er et tilstrekkelig fokus på det. Et mindretall mener det er for mye fokus på det, og totalt 8,9 % mener at det ikke burde være et fokus på det.

På spørsmålet om hvor viktig det er å bevare gjenreisningsarkitekturen for fremtidige generasjoner, mener flertallet at det er «ganske viktig» eller «svært viktig» (se figur 18). En stor andel av respondentene stiller seg nøytrale eller mener det ikke er veldig viktig.

Et av de siste spørsmålene ber respondenten om å rangere gjenreisningsarkitekturen på en skala fra svært stygt til svært pent (se figur 20). På Åndalsnes oppfatter flertallet gjenreisningsarkitekturen som «ganske stygt» (31,5 %). Det er nesten like mange som oppfatter den som «verken stygt eller pent» som «ganske pent». Til slutt er det flere som svarer «svært stygt» (11,3 %) enn de som svarer den er «svært pent» (6,5 %).

5.1.1.3 Ut ifra svaret ditt, hvorfor mener du dette? Åndalsnes

Det første åpne svarfeltet henger sammen med spørsmålet «Hva er din oppfatning av gjenreisningsarkitekturen fra pent til stygt?». I neste spørsmål blir respondentene spurt om å utdype: «Ut ifra svaret ditt, hvorfor mener du dette?». Det er flere gjentagende temaer som går igjen. Sitatene nedenfor viser hvor respondenten har plassert seg på skalaen fra svært pent til

svært stygt. Temaene som har blitt identifisert i svarene er symbolsk og historisk betydning, estetikk, helhet, vedlikehold og fargesetting.

Et tema som flere nevner, er at gjenreisningsarkitekturen formidler en viktig historie. Innenfor dette temaet er det både de som ser på dette som positivt og som negativt. De som uttrykker seg positive, mener at gjenreisningsarkitekturen er en viktig del av historien og identiteten til Åndalsnes. En respondent skriver at stedets historie kommer best til uttrykk gjennom den tidstypiske arkitekturen. Ett av svarene som stiller seg nøytralt til påstanden, utdyper det slik:

Gjenreisningsarkitekturen har sin sjarm og kan være estetisk fint i seg selv, men det vil også være som et landemerke i bybildet for årsaken til gjenreisningen. Som f.eks. 2.verdenskrig. Derfor mener jeg at det er verken stygt eller pent. Det er pent i seg selv, men det gjenreisningsarkitekturen representerer vil jeg si gjør den også litt stygg. [hverken eller]

Dette svaret påpeker at selv om estetikk er viktig, er det også viktig å forstå gjenreisningsarkitekturens symbolske og historiske betydning. Det er også flere som skriver at selv om de ikke nødvendigvis mener arkitekturen er pen, så mener de det er viktig å bevare den for historien.

Videre uttrykker svært mange seg negative til gjenreisningsarkitekturens estetikk. Den beskrives som trist, med dårlige materialer, kald og fremmed, og at den ikke skaper trivsel i sentrum. Flere mener at arkitekturen ikke samsvarer med den tidligere arkitekturen på Åndalsnes. På den andre siden er det også flere som mener at gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes er fin, nettopp fordi den gir stedet et særpreg. Likevel kommenteres det av flere at gjenreisningsarkitekturen bærer preg av å være satt opp i all hast. Noen respondenter skriver at gjenreisningsarkitekturen ikke har et norsk preg, og at den minner dem om «østblokk»-arkitektur.

Det er flere som påpeker at det ikke er en helhet i sentrum, og at påbygg og endringer i nyere tid har vært skjemmende for inntrykket av Åndalsnes sentrum. Det hevdes at bygningene er for varierte til at det gir et helhetsinntrykk, og at de mangler sammenheng. Selv de som synes gjenreisningsarkitekturen er pen, kommenterer at helheten i sentrum er dårlig.

Originalt var de fleste byggene gjennomtenkt og visuelt bra. Mye har skjedd siden med, verandaer, gesimser, skilt og dører som gjør at byggene fremstår som hverken fugl eller fisk. Lite helhets tanker rundt sentrum. [ganske pent]

Det er også flere som påpeker at gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes preges av dårlig vedlikehold. Graden av vedlikehold påvirker også hvorvidt man anser gjenreisningsarkitekturen for fin.

Det kan ha noe med at mye av sentrumsbyggene står tomme og urenoverte som gjør det litt trist og grått, selv om kanskje jobben er gjort godt i utgangspunktet. Det burde derfor være fokus på bedre renoivering og vedlikehold [ganske stygt]

Dersom det er gjennomført og godt vedlikeholdt kan det være ganske fint [ganske pent]

Utsagnene viser at både de som synes gjenreisningsarkitekturen er pen og de som mener den er stygg, fremhever at byggene på Åndalsnes trenger vedlikehold. Farger er også noe flere bruker for å begrunne hvorfor de mener at gjenreisningsarkitekturen er stygg. Det er enten fraværet av farger, eller at fargene oppfattes som kjedelige som utgjør dette, i følge respondentene. Arkitekturen beskrives også som fargeløs.

Jeg synes det er stor variasjon i gjenreisningsarkitekturen. Det som får forfalle blir virkelig stygt, mens bygninger som har blitt vedlikeholdt eller renovert kan se ganske pene ut. Jeg synes fargesettingen spiller en stor rolle i (også) denne arkitekturen, og grå og fargeløs gjenreisningsarkitektur er bare trist. [hverken eller]

Samtidig er det noen få som påpeker at fargesettingen er fin, og som roser fargepaletten. Likevel er det gjennomgående at farger påvirker hvordan man oppfatter arkitekturen.

5.1.1.4 Kommentarer knyttet til bilder

De to siste spørsmålene i undersøkelsen hadde bilder kombinert med spørsmålet «Hvilke ord ville du brukt for å beskrive Åndalsnes [før eller etter] krigen?», slik som figur 23 og 25 viser. Det første spørsmålet med bilder viste Åndalsnes før krigen, mens det andre spørsmålet viste bilder av sentrumsbebyggelsen slik den fremstår i dag. På disse spørsmålene varierer det om folk kun svarer med beskrivende enkeltord eller om de gir mer utfyllende svar.

Resultatene fra det åpne svaralternativet der respondentene blir spurt «Hvilke ord ville du brukt for å beskrive Åndalsnes før krigen?» viser et tydelig mønster. Det er en overvekt av respondentene som svarer i nostalgisk retning på bildet av gamle Åndalsnes. De beskrivende ordene som oppstår hyppigst er «koselig», «idyll» «idyllisk» og «pent». Det er svært få som uttrykker seg negative, kun fem svar kan identifiseres å være negative. Av de mer nøytrale uttalelsene, er det noen som beskriver det som «pent, men ingen perle». Noen uttrykker at det er fint, men at ønsket om modernisering ville ha kommet uansett, og at det er «fint, men lite egnet i dag». Det er også flest utdypende svar som er positive til den eldre arkitekturen, og misfornøyd med gjenreisningsarkitekturen. Den eldre arkitekturen beskrives til å ha mer sjarm, personlighet og særpreg.

Når respondentene blir bedt om å beskrive dagens Åndalsnes, snus oppfatningene til det negative. Beskrivelsene som gjentas mest er «trist», «kjedelig» og «stygt». Det er flere som legger til ordet «østblokk», og beskriver arkitekturen som fremmed og usammenhengende. Det blir også påpekt at arkitekturen ikke er i tråd med lokal tradisjon. Blant faktorene som trekker ned helhetsinntrykket av sentrum, nevnes dårlig vedlikehold og tilbygg. De som uttrykker seg positivt, beskriver gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes som «spennende», «karakteristisk», «spesiell», «romslig», «strukturert» og «fargerik». Bystrukturen med kvartaler trekkes frem som noe som gir byfølelse. Det blir påpekt at strukturen er både romslig, men også intim.

5.1.2 Resultater fra Molde

5.1.2.1 Demografiske variabler

Det er flere kvinner som har svart på spørreundersøkelsen enn menn i Molde, med 68 kvinner og 42 menn totalt (se figur 33). I Molde er det flest respondenter i aldersgruppen 56-65, slik det fremstår i figur 34. Tett bak ligger gruppen 26-35 med 28 svar. Det er like mange svar fra aldersgruppen 15-25 som de mellom 46-55. I den eldste aldersgruppen 76-95 er det kun tre svar.

I kategorien fødested oppgir 78 personer at de er født i Molde, mens ingen oppgir Åndalsnes som fødested (se figur 35). 32 personer oppgir at de er født andre steder. I kategorien annet fødested er det en god spredning av hvilke steder som oppgis. Her kan man legge merke til at det er to personer som presiserer at de er vokst opp i Molde (se figur 36).

I kategorien «bosted» oppgir 61 personer at de bor i Molde, mens kun én person oppgir Åndalsnes som sitt bosted. Totalt 48 personer har valgt «annet» på bosted (se figur 37). De som oppgir Molde som bosted, får tilleggsspørsmål om hvor lenge de har bodd der (se figur 6). Flertallet oppgir at de har bodd i Molde i mer enn 40 år, etterfulgt av 21-25 år og 36-40 år. Det viser kanskje at de som bor i Molde er etablerte og godt voksne. Av de som har valgt «annet» på bosted, er det en overvekt av de som oppgir Oslo som sitt bosted (se figur 38). Det er også flere som oppgir Trondheim, Bergen og Ålesund som bosted. Dette viser at det kan være en del utflyttere som har svart på undersøkelsen.

5.1.2.2 Tematiske spørsmål, påstander og holdningsspørsmål

Det første spørsmålet i undersøkelsen spør om respondenten har kjennskap til begrepet gjenreisningsarkitektur. Figur 9 viser at det er en overvekt som svarer ja på 82,7 %, mens det er 17,3 % som ikke er kjent med begrepet fra før. Det er interessant å merke seg at flere respondenter har valgt å besvare undersøkelsen til tross for at de ikke er kjent med begrepet gjenreisningsarkitektur.

Det neste spørsmålet spør respondentene om hva respondentenes generelle oppfatning av gjenreisningsarkitekturen i Molde er (se figur 11). Fordelingen er nøyaktig likt mellom de som har svart «litt negativ» og «litt positiv» (30 %). Samtidig er det flere som har en «meget positiv» oppfatning (19,1 %) enn de som har en «meget negativ» oppfatning (6,4 %). En større andel, 14,5 %, har en nøytral holdning. Disse resultatene kan tyde på at det er stor variasjon i hva folk mener om gjenreisningsarkitekturen i Molde, men at flertallet har en positiv oppfatning. Totalt sett oppfatter halvparten av respondentene gjenreisningsarkitekturen i Molde som positiv.

Deretter blir respondentene spurt om hvordan de synes gjenreisningsarkitekturen påvirker bybildet (se figur 13). Her er svaralternativene rangert fra mer positivt til mer negativt. De positive og negative svaralternativene fordeler seg ganske jevnt, akkurat slik som på forrige spørsmål. Flertallet har svart at «den gjør at byen føles trist og grå» (29,1 %), men det er også flere som har svart at «jeg synes arkitekturen gir byen et positivt preg» (26,4 %). På dette spørsmålet er det flere som har valgt et standpunkt enn ved forrige spørsmål. En av grunnene

til det kan være at alternativene i dette spørsmålet er mer beskrivende enn i det forrige spørsmålet.

I neste spørsmål i spørreundersøkelsen må respondenten ta stilling til flere påstander på en skala fra enig, verken – eller til uenig. Figur 15 viser fordelingen på skalaen i hver påstand. I Molde viser resultatene at folk er i overkant enig (76,4 %) i påstandene om at «gjenreisningsarkitekturen er en viktig del av kulturarven vår», samtidig er det et flertall som er enige i påstanden «jeg liker bedre arkitekturen før krigen fordi den var penere» (59,1 %). De færreste assosierer gjenreisningsarkitekturen med dårlige materialer (23,6 %). Et overveldende flertall er enig (70 %) med påstanden «jeg synes gjenreisningsarkitekturen kan være pen». Når det kommer til påstanden om at «gjenreisningsarkitekturen er dårlig vedlikeholdt», stiller flertallet seg nøytral (50,9 %), etterfulgt av enig (35,6 %). Dette kan skyldes at man ikke vet om den er dårlig vedlikeholdt eller ikke. Til slutt så er flertallet (50,9 %) enig i at «gjenreisningsarkitekturen skaper en fin helhet i sentrum».

Videre blir respondentene spurt om de synes det bør gjøres mer for å bevare og markere gjenreisningsarkitekturen i Molde (se figur 17). Her svarer flertallet at de synes det bør gjøres «mye mer» og «litt mer» på til sammen 73,6 %. Det er likevel en betydelig andel som mener at det er et tilstrekkelig fokus på gjenreisningsarkitekturen i Molde (18,2 %) og kun 4,5 % mener at det ikke burde være et fokus på det.

På spørsmålet om hvor viktig det er å bevare gjenreisningsarkitekturen for fremtidige generasjoner (se figur 19), mener flertallet i Molde at det er «ganske viktig» eller «svært viktig» på til sammen 69,1 %. Det er flere som stiller seg nøytrale til spørsmålet (16,4 %), og et mindretall som stiller seg negative.

Et av de siste spørsmålene ber respondenten om å rangere gjenreisningsarkitekturen på en skala fra svært stygt til svært pent (se figur 21). Flertallet i Molde svarer «ganske pent» (33,6 %), tett etterfulgt av «verken stygt eller pent» (32,7 %). Det er likevel flere som synes det er «ganske stygt» (20 %). Kategorien «svært stygt» (8,2 %) er større enn «svært pent» (5,5 %).

5.1.2.3 *Ut ifra svaret ditt, hvorfor mener du dette? Molde*

Det første åpne svarfeltet er relatert til spørsmålet «Hva er din oppfatning av gjenreisningsarkitekturen fra pent til stygt?». I neste spørsmål (se figur 22) blir respondentene spurt om å utdype svaret sitt, og de kan skrive så langt de vil. Det er flere temaer går igjen blant respondentene fra Molde, og jeg vil presentere hovedmomentene her. Sitatene nedenfor viser hvor respondenten har plassert seg på skalaen fra svært pent til svært stygt. Estetikk, historisk betydning, helhet, vedlikehold og fargesetting er blant de temaene som går igjen.

Ett hovedmoment som går igjen, er at gjenreisningsarkitekturen har en viktig historisk betydning for Molde. Flere av respondentene begrunner sin positive vurdering av gjenreisningsarkitekturen med dens historiske kontekst. Det blir også reflektert rundt at gjenreisningsarkitekturen er en påminnelse av krigens handlinger, og at det er derfor viktig å ta vare på den. Her blir ikke historien problematisert utover at det er en konsekvens av krigens ødeleggelser.

Stygt eller pent er irrelevant. Gjenreisningsarkitekturen er kulturhistorie, uansett om man opplever det som stygt eller pent. [hverken eller]

Estetikken til gjenreisningsarkitekturen blir også hyppig nevnt. Trist, upersonlig, grått, murklosser og stygt er beskrivelser som går igjen. Det er flere som legger til at de skulle ønske at Molde hadde blitt bygd opp igjen den samme stilen som var før bombingene. Videre blir gjenreisningsarkitekturen beskrevet som enkel med negativ ladning. På den andre siden er det de som synes den enkle utformingen til arkitekturen er pen. Flere uttrykker at arkitekturen er stilren, unik og identitetsskapende for Molde by. En av respondentene gir grundige refleksjoner om identitet og følelse av tilhørighet:

Synes den enkle stilen med rette linjer er med på å gi byen identitet og et helhetlig preg. Den representerer også en viktig del av historien, og minner oss om hva krigens brutalitet og ødeleggelser kan gjøre med et samfunn. [svært pent]

Videre er det flere som kommenterer helheten til gjenreisningsbebyggelsen. Flere av svarene påpeker at gjenreisningsarkitekturen skaper en fin helhet i Molde sentrum. Et utsagn skriver:

Jeg synes helheten av gjenreisningsarkitektur er spennende fordi den ble bygget i en kort periode. Mer enn hvor pene eller stygge de er. Byggene er nøktern, men sammen og særlig som i Myrabakken hvor formspråket er ganske likt men variert

med farge ga den en fin helhet hvor byggene ikke slår hverandre i hjel som de nye byggene som skal overgå hverandre uten tanke på helhet. Gjenreisningsarkitekturen er derfor viktig å beholde i sin helhet, på samme måte som de sørlandsbyene hvor helheten er bevart blir verdsatt nettopp pga. dette. [hverken eller]

På den andre siden er det de som mener at bybildet heller er kaotisk og uharmonisk. Enkelte kritiserer også at det ikke legges nok vekt på helheten i sentrum. Det finnes også de som mener at helheten er stygg, men som nevner enkeltbygg som fine unntak.

Blanding av forskjellige bygninger i Molde sentrum gir ikke følelsen av noe slag for uniformitet. Det er et veldig kaotisk bybilde samtidig som det er grått og kjedelig. [ganske stygt]

Flere kommenterer at gjenreisningsarkitekturen bærer preg å være reist «i hui og hast». Kvaliteten på arkitekturen blir dermed assosiert som dårlig fordi det var en nødvendighet å få byggene på plass. Det er også noen som påpeker at byggene i Molde sentrum er dårlig vedlikeholdt og at det påvirker inntrykket av byen negativt. Imidlertid er det noen som påpeker at dersom arkitekturen vedlikeholdes, vil det ha en positiv effekt på helheten.

Gjenreisningsarkitektur bidrar til et ensformig og ofte trist uttrykk. Dersom byggene vedlikeholdes og den arkitekturelle stilen opprettholdes, kan den og bidra til en enhetlig stil, noe som ofte gir et bedre uttrykk enn rester av gjenreisningsarkitektur i et bylandsskap med store variasjoner i stil. [ganske stygt]

Fargepaletten og fargesettingen av gjenreisningsbyggene er også et tema som nevnes. Thon Hotel Moldefjord trekkes frem av flere som et svært positivt eksempel. De originale fargene gjør arkitekturen koseligere, skriver en. Fargene kan bidra til å bedre inntrykket av gjenreisningsarkitekturen, men den kan også oppfattes som negativ. Flere beskriver arkitekturen som grå og med kjedelige farger.

Det finnes både stygge og pene bygninger fra denne tiden. Det som gjør de mest stygge er dårlig vedlikehold og når fargen endres til hvit/grå. F.eks. i prosjekter der den originale fargen er tilbakeført er det lettere å se en estetisk verdi. [hverken eller]

5.1.2.4 Kommentarer knyttet til bilder

De to siste spørsmålene i undersøkelsen hadde bilder kombinert med spørsmålet «Hvilke ord ville du brukt for å beskrive Molde [før eller etter] krigen?». Det første spørsmålet med bilder viste Molde før krigen (se figur 24), mens det andre spørsmålet viste bilder av sentrumsbebyggelsen slik den fremstår i dag (se figur 26). På disse spørsmålene varierer det om folk kun svarer med beskrivende enkeltord eller om de gir mer utfyllende svar.

Når respondentene blir bedt om å beskrive Molde før krigen, stiller flertallet seg positive til det gamle bybildet. Ord som «koselig», «idyll» og «sjarmerende» gjentas blant svarene. Det er svært få som beskriver gamle Molde i negativ retning, og de som gjør det beskriver bybildet som «gammeldags», «bygdeaktig» og «brannfarlig». De som uttrykker seg positivt om den eldre bebyggelsen, skriver at gjenreisningsarkitekturen oppleves som negativ i sammenligning. På den andre siden er det noen respondenter som reflekterer over at den eldre bebyggelsen ikke ville ha vært der i dag fordi den ikke tilfredsstillte moderne behov. Det blir også bemerket at den tette trehusbebyggelsen sikkert var brannfarlig og uhygienisk. Flere skriver også at arkitekturen var fin for sin tid, men at det ville ha vært urasjonelt om Molde skulle ha blitt bevart slik det var.

På spørsmålet om å beskrive dagens Molde, er det flere som stiller seg negative, men et betydelig antall har en mer nyansert eller nøktern holdning til gjenreisningsarkitekturen. Fordelingen mellom positive, nøytrale og negative svar her er ganske jevnt fordelt. De beskrivende ordene som oppstår hyppigst er «kjedelig», «trist», «grå» og «upersonlig». De negative utsagnene om gjenreisningsarkitekturen handler i hovedsak om estetikk.

Utformingen til arkitekturen beskrives av en respondent som å ha «et sjelløst preg», mens en annen skriver at det fremstår som «hardt og upersonlig». Det er også noen som mener at bygningene ikke tar tilstrekkelig hensyn til byens naturlige omgivelser. De som beskriver gjenreisningsarkitekturen i en positiv retning, nevner at dagens Molde har en tydelig og godt planlagt bystruktur. Gjenreisningsarkitekturen blir beskrevet som enkel, men likevel vakker og som en viktig faktor i å skape og styrke byens identitet.

5.1.3 Sammenligning av svarene fra Åndalsnes og Molde

Svarene fra Åndalsnes og Molde gir en inngang til å forstå hvordan lokalbefolkningen stiller seg i forhold til gjenreisningsarkitekturen. Resultatene viser noen interessante forskjeller

mellom stedene, men også noen fellestrekk. I analysen av de kvalitative svarene fra spørreundersøkelsen, ble historisk betydning, estetikk, helhet, vedlikehold og farger identifisert som sentrale temaer som respondentene i Molde og Åndalsnes vektla i sine oppfatninger av bymiljøet. Selv om det var temaene for begge steder, ga respondentene ulike nyanser og perspektiver på dem. De kvantitative delene av spørreundersøkelsen får også frem forskjellene mellom stedene på en oversiktlig måte.

I spørsmålet med påstander (se figur 14 og 15) stilte flertallet i både Molde og Åndalsnes seg enig i påstanden om at «gjenreisningsarkitekturen er en viktig del av kulturarven vår». På den andre påstanden, «jeg liker arkitekturen fra før krigen fordi den var penere», fordeler også stedene seg nokså likt. Denne statistikken reflekteres også i det kvalitative materialet. Den historiske betydningen til gjenreisningsarkitekturen vektlegges på begge stedene, men med ulike vektning. Det blir på den ene siden påpekt at det er viktig å ta vare på gjenreisningsarkitekturen fordi det er kulturhistorie, og at arkitekturen symboliserer arbeidet med å gjenreise landet og få samfunnet opp å gå igjen etter krigens ødeleggelser. På den andre siden gjør denne konteksten at flere av respondentene fra Åndalsnes synes arkitekturen er stygg. De negative oppfatningene mot gjenreisningsarkitektur kan på den ene siden kobles mot en følelse av tap.¹⁰⁹ Dette er litt mer fremtredende hos respondentene fra Åndalsnes, men det er også en oppfatning som deles blant respondentene fra Molde. Gjenreisningsarkitekturen kan dermed for noen være en påminnelse om krigen og hvordan den ødela hjemstedets karakter. Arkitekturen blir med andre ord et symbol på krigens traumatiske følger.¹¹⁰

Et annet tema som gjentas, er estetikken til gjenreisningsarkitekturen. I det kvantitative materialet blir respondentene spurt om hvordan de syns gjenreisningsarkitekturen påvirker bybildet (se figur 12 og 13). Flertallet på begge steder mener at det gjør byen trist og grå, men det som skiller dem er fordelingen på det nest mest populære svaret. I Molde mener nest flest at arkitekturen gir byen et positivt preg, mens i Åndalsnes er det flere som synes at det gir byen dårlig estetikk. På vurderingen av svært pent til svært stygt er det også forskjeller mellom stedene. Flertallet i Molde mener den er ganske pen, tett etterfulgt av «verken stygt eller pent». På Åndalsnes oppfatter flertallet gjenreisningsarkitekturen som ganske stygt. I de kvalitative svarene får man mer innblikk i hva respondentene legger i disse resultatene.

---

¹⁰⁹ Norberg-Schulz 1992: 16

¹¹⁰ Kronborg 2017: 4

Respondentene fra begge stedene betegner gjenreisningsarkitekturen som fremmed, og ikke i tråd med den eldre arkitekturen. Man kan dermed argumentere for at det er en sammenheng mellom estetikk og stedsidentitet. Dersom gjenreisningsarkitekturen ikke oppfattes som estetisk tiltalende av lokalbefolkningen, kan dette påvirke oppfatningen av stedsidentiteten negativt. De som mener gjenreisningsarkitekturen er stygg, svarer i større grad at de ikke mener den representerer byens identitet. På den andre siden kan positive oppfatninger av gjenreisningsarkitekturens estetikk bidra til å styrke oppfatningen av stedsidentiteten og følelsen av tilhørighet til stedet.¹¹¹ De som uttrykker seg positivt, vektlegger at arkitekturen gir byen særpreg og identitet. Her må det poengteres at det er svært få av respondentene fra Åndalsnes som føler en positiv tilknytning, mens det er flere av respondentene fra Molde uttrykker dette.

Ifølge Norberg-Schulz har steders særegne kjennetegn og identitet endret seg i negativ retning etter andre verdenskrig.¹¹² Dette kan forklare årsaken til at det er flere som mener at stedene er dårlig planlagt og gjennomført. De som har dette synet stiller seg svært positive til bildene av stedenes arkitektur før krigen, der den eldre bebyggelsen som gikk tapt, beskrives i positive ordlag. I det kvantitative materialet viser resultatene at flertallet av respondentene fra Molde svarer seg enig i påstanden om at gjenreisningsarkitekturen skaper en fin helhet i sentrum, mens på Åndalsnes stiller flertallet seg uenig (se figur 14 og 15). Dette kan skyldes forskjellig oppfatning av hva som gir følelsen av helhet på stedet. På den andre siden kan det også henge sammen med respondentene fra Åndalsnes påpeker i større grad påbygg og endringer som skjemmende for helheten. Dermed kan man snu Norberg-Schulz sitt argument om at etterkrigsarkitekturen har vært skjemmende for stedsidentiteten, og heller argumentere for at dårlig planlegging og gjennomføring av endringer kan ha hatt en negativ innvirkning på stedsidentiteten og oppfatningen av Åndalsnes som gjenreisningsby.

I tillegg til at man kritiserer helheten til gjenreisningsarkitekturen, er vedlikehold og fargesetting også sentrale temaer i de kvalitative dataene. Det er særlig gjennomgående for svarene fra Åndalsnes at respondentene uttrykker at gjenreisningsarkitekturen er dårlig vedlikeholdt. Dette blir også uttrykt i Molde, men ikke i like stor grad. I spørsmålet med en rekke påstander (se figur 14 og 15), blir blant annet respondentene spurt om å ta stilling til

---

¹¹¹ Skogheim & Vestby 2010: 38-39

¹¹² Norberg-Schulz 1992: 15-16

påstandene «gjenreisningsarkitekturen er dårlig vedlikeholdt» og «jeg assosierer gjenreisningsarkitekturen med dårlige materialer». Respondentene fra Åndalsnes viser i større grad at de er enige i disse påstandene enn de fra Molde. Videre er det påfallende hvor mange som vektlegger viktigheten av farger når det kommer til gjenreisningsarkitekturen. Arkitekturen blir i stor grad oppfattet som grå, men flertallet ser på tiltak med fargesetting som svært positivt. Dette viser igjen hvor viktig det er for lokalbefolkningen å bevare og styrke stedets identitet og særpreg, men også hvordan små, men betydningsfulle tiltak som fargesetting kan bidra til dette.

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at oppfatningene ikke bare er individuelle, men også kollektive. De kollektive forståelsene påvirker hva respondentene mener om gjenreisningsarkitektur, og hvordan de stiller seg til utviklingen av byen. Respondentene fra Molde og Åndalsnes svarer litt ulikt, der svarene fra Molde stiller seg mer positive til gjenreisningsarkitekturen enn de fra Åndalsnes. Det handler om hvordan respondentene vurderer gjenreisningsarkitekturens historiske betydning, estetikk, helhet, vedlikehold og fargesetting.

5.2 Oppfatning i forvaltningen

Forvaltningens oppfatning av gjenreisningsarkitekturen kan avvike fra lokalbefolkningens oppfatning, og det er derfor viktig å undersøke om det finnes avvik mellom dem.

Underspørsmålet som blir diskutert her er *Hvordan oppfatter forvaltningsorganene i Molde og Åndalsnes gjenreisningsarkitekturen?* Det kan også eksistere ulike oppfatninger internt i forvaltningen om gjenreisningsarkitekturen, noe som gjør det relevant å undersøke dette nærmere.¹¹³ Forvaltningen spiller en betydelig rolle i utformingen og oppfølgingen av planer og tiltak som påvirker by- og tettstedsutvikling, inkludert gjenreisningsarkitektur.

Hovedfunnene fra hver institusjon vil bli presentert og kommentert. Til slutt blir funnene analysert og sammenlignet. Intervjuguidene følger som vedlegg til oppgaven.

---

¹¹³ Hølleland & Skrede 2018: 139

5.2.1 Møre og Romsdal fylkeskommune

Arbeidsoppgaver

Representanter fra seksjon for kulturavdelingen ved Møre og Romsdal fylkeskommune er intervjuet for å gi et overordnet bilde av den lokale forvaltningen, men også for å gi et innblikk i hvordan et høyere forvaltningsnivå vurderer gjenreisningsarkitekturen som kulturarv. Informantene fra fylkeskommunen har sin faglige bakgrunn i arkitektur.

Arbeidsoppgavene deres er blant annet å vurdere byggesaker og arealplaner som påvirker nyere tids kulturminner og å jobbe med kulturminner og kulturmiljø i tettstedsutvikling.

Informantene har også kommuner de har spesielt ansvar for, og i dette tilfellet er Rauma kommune og Molde kommune innenfor informantenes ansvarsfelt.

Syn på gjenreisningsarkitektur

Bygningsantikvar ved seksjon for kulturarv forteller at gjenreisningsarkitekturen i Rauma og Molde har individuelle særpreg og kvaliteter. For å komme frem til løsninger må det individuelle stå i fokus. Han beskriver gjenreisningsarkitekturen som en «holmgang mellom tradisjon og modernisme».¹¹⁴ I dette legger han at man brakte videre enkelte trekk fra den eldre bebyggelsen samtidig som man tok i bruk moderne materialer. Arkitekt i seksjon for kulturarv forstår gjenreisningsarkitektur som et begrep som inneholder mer enn bare bygninger. Den representerer funksjonalitet, gode planløsninger og et harmonerende bysentrum. Ifølge arkitekten er gjenreisningsarkitekturen spesiell fordi den er en del av et helhetlig konsept, og fordi man hadde muligheten til å planlegge byen fra bunnen av. Arkitekten påpeker også at gjenreisningsbebyggelsen er gjennomtenkt, med bruk av gode materialer og detaljer som gjør arkitekturen særegen.¹¹⁵

Oppfatning av byggkvaliteten

På spørsmål om byggkvaliteten til gjenreisningsarkitekturen, svarer bygningsantikvaren at fylkeskommunen har vurdert gjenreisningsarkitekturen for å være veldig solid arkitektur. Samtidig har armeringen i flere av gjenreisningsbyggene begynt å korrodere, og for å forhindre dette må man tilleggisolere.¹¹⁶ Arkitekt ved avdeling for nyere tids kulturminner svarer på spørsmål om byggkvaliteten til gjenreisningsarkitekturen at den er bygd i en tid med

---

¹¹⁴ Bygningsantikvar Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde, 30. januar 2023

¹¹⁵ Arkitekt Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde 31. januar 2023

¹¹⁶ Bygningsantikvar Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde, 30. januar 2023

rasjonering. Bygningene ble konstruert med de materialene som var tilgjengelige, og kvaliteten vil derfor variere fra bygg til bygg, ifølge ham. Når det gjelder å oppgradere gjenreisningsbygg, mener arkitekten at det er mange muligheter for å gjøre det. Det er heller hvordan man gjør det på som blir viktig, siden det er snakk om bygg med verneverdi.¹¹⁷

Fredningsprosessen og lokale oppfatninger

Da det ble gjennomført fredninger av gjenreisningsarkitektur i Molde og Kristiansund, møtte man til å begynne med på lite forståelse, forteller bygningsantikvaren. Folk stilte spørsmål ved hvorfor man skulle frede «disse enkle og til dels stygge nye husene».¹¹⁸ Det var nødvendig å forklare hva som var grunnlaget for fredningen – at det ikke bare var et estetiske, men i like stor grad det tidstypiske og karakteristiske for en periode, noe som samsvarer med Davies poeng.¹¹⁹ Bygningsantikvar ved seksjon for kulturarv sier at etter fredningen ble det større forståelse for verdiene og folk fikk øynene opp for at gjenreisningsarkitekturen hadde kvaliteter.

Tanker om lokale prosjekter

Fylkeskommunen har vært involvert både i prosjektet Storgatas ansikter i Molde, og tettstedsutviklingen på Åndalsnes gjennom initiativet Framtidens Åndalsnes sentrum. Prosjektet Storgatas ansikter startet opp i 2017, med fokus på å skape en helhetlig fargepalett for gjenreisningsarkitekturen i sentrum av Molde.¹²⁰ Interessen blant gårdeiere har vært lav, fordi kravene ble oppfattet som strenge. Der man satte mange krav i starten av prosjektet, har man blitt litt mer forsiktige nå. Thon Hotell Moldefjord trekkes frem som et eksempel på en vellykket gjennomføring av prosjektet Storgatas ansikter, som har bidratt til å styrke Molde sentrums visuelle uttrykk.¹²¹ På Åndalsnes utarbeides det nå en fargeveileder, der det er sentrumsforeningen sammen med Nordveggen som har tatt initiativet til det. Arkitekt uttaler at prosjektet om fargeveileder for Åndalsnes sentrum er interessant, fordi Rauma kommune ikke er så tett involvert. Det er ønskelig at effektene fra prosjektet blir innarbeidet i de kommunale planene og at det blir kompetanseheving på alle ledd, også i fylkeskommunen.¹²²

---

¹¹⁷ Arkitekt seksjon for kulturarv Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde 31. januar 2023

¹¹⁸ Bygningsantikvar seksjon for kulturarv Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde, 30. januar 2023

¹¹⁹ Howard 2003: 218

¹²⁰ Molde kommune 2023

¹²¹ Bygningsantikvar seksjon for kulturarv Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde, 30. januar 2023

¹²² Arkitekt Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde 31. januar 2023

Erfaringer fra gjenreisningsnettverket

Seksjon for kulturarv i Møre og Romsdal fylkeskommune har økt sitt fokus på gjenreisningsarkitektur de siste årene. Det er startet et samarbeidsprosjekt om gjenreisningsarkitektur innad i fylket mellom Møre og Romsdal fylkeskommune og kommunene Kristiansund, Molde og Rauma.¹²³ Ett av hovedmålene for prosjektet er kunnskapsheving i alle ledd. Det har vært holdt flere seminarer og innlegg for kommunestyrene, politiske miljøene og administrasjonen til de tre kommunene. Effektene av gjenreisningsprosjektet har ifølge kulturavdelinga skapt større bevissthet først og fremst i administrasjonene i kommunene. Prosjektet har gjort at forvaltningen har fått mer oppmerksomhet på gjenreisningsarkitekturen. Fylkeskommunen opplever å få tilsendt søknader i større grad enn tidligere, særlig fra Rauma kommune som ikke har hatt like stort fokus på gjenreisningsarkitektur som de øvrige kommunene.¹²⁴

5.2.2 Rauma kommune

Arbeidsoppgaver

I Rauma kommune er representanter for byggesak og konsulentfirmaet Nordveggen intervjuet. Nordveggen er prosjektleder for Åndalsnes sentrum A/S, der blant annet Rauma kommune og Møre og Romsdal fylkeskommune er med i styringsgruppen.¹²⁵ Det er et prosjekt som har fokus på å løfte Åndalsnes sentrum, og har gjennom det hatt fokus på gjenreisningsarkitektur. Representant for byggesak i Rauma kommune jobber med saksbehandling innenfor teknisk sektor og har fagbakgrunn som jurist. Arbeidsoppgavene inkluderer alt fra landbruk, miljø, forurensning, byggesak, plan, oppmåling til eiendomsskatt.¹²⁶ Prosjektleder i Nordveggen har fagbakgrunn som samfunnsviter, og jobber med ideer og initiativ fra ulike aktører i Rauma.¹²⁷

Syn på gjenreisningsarkitektur

Representant for byggesak i Rauma kommune beskriver gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes som veldig variabel. Enkelte bygg er tydelig gjenreisningsbygg, noe som gjør det tydelig å se den historiske verdien. Andre bygg virker ikke å ha en sammenheng med

---

¹²³ Bygningsantikvar Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde, 30. januar 2023

¹²⁴ Arkitekt Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde 31. januar 2023

¹²⁵ Nordveggen 2020

¹²⁶ Virksomhetsleder - Forvaltning Rauma kommune, Åndalsnes, 28. februar 2023

¹²⁷ Prosjektleder Nordveggen, Åndalsnes, 28. februar 2023

helheten. Ifølge representant for byggesak er bygningene preget av enkelhet, tydelighet og stramme linjer. Det er lite dekorasjoner og påheng, og den beskrives som veldig ren.¹²⁸ Prosjektleder i Nordveggen beskriver gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes som uoppdaget, variert og med stort potensiale. Noen bygg fremstår rotete, med mange farger og materialer. Andre bygg kan være kjedelige, eller beskrives som rene eller ryddige. Videre forteller hun at selv om materialvalgene var praktiske, brukte man litt mer ressurser på detaljene. Det blir også vektlagt viktigheten av å inkludere grønne arealer i byplanen.¹²⁹

Oppfatning av byggkvaliteten

I byggesak i Rauma kommune anser de den tekniske standarden til gjenreisningsarkitekturen som varierende, og ikke så veldig god. En typisk problematikk som kommunen står overfor, er moderniseringer av byggene og at det ligger begrensninger i hva utbygger kan tilføre byggene. Ønsket om løsninger som er moderne støter mot hva som er bevaringsverdig. De har fått tilbakemeldinger fra eiere om at det fremstår som krevende å oppdatere byggene. Forholdet mellom bevaring og de standardene som gjelder i dag, er utfordrende fortelles det.¹³⁰

Vanskelige saker og utfordringer i forvaltningen av gjenreisningsarkitektur

De vanskeligste sakene representant for byggesak nevner, angår veranda, byggehøyde og å skape forståelse for hvilke begrensninger som eksisterer for å gjøre endringer på gjenreisningsarkitekturen. Begrensningene gjør at utbyggere ikke klarer å finne løsninger som er lønnsomme, slik at prosjektene blir i mindre skala enn ønskelig. Byggesak i Rauma kommune forteller også at kommunen ønsker utvikling, og indirekte kommer det frem at vernet sees på som et hinder.¹³¹ Det blir dermed et spørsmål om utbygger skal få hente mest ut av eiendommen, eller om det er ivaretagelsen av bygget som veier tyngst.

Lokale oppfatninger om gjenreisningsarkitektur

Når det kommer til oppfatninger som har blitt registrert lokalt i Rauma kommune, forteller byggesak at det har vært en manglende forståelse for hvilken verdi gjenreisningsarkitekturen har. Fargeprosjektet har blitt nevnt som en faktor som har bidratt til økt forståelse blant flere,

---

¹²⁸ Virksomhetsleder - Forvaltning Rauma kommune, Åndalsnes, 28. februar 2023

¹²⁹ Prosjektleder Nordveggen, Åndalsnes, 28. februar 2023

¹³⁰ Virksomhetsleder - Forvaltning Rauma kommune, Åndalsnes, 28. februar 2023

¹³¹ Virksomhetsleder - Forvaltning Rauma kommune, Åndalsnes, 28. februar 2023

og at det har gitt en større innsikt i verdien og bakgrunnen til gjenreisningsarkitekturen. På spørsmål om det er registrert forskjeller eller endringer i oppfatninger, er svaret at «det har hvert fall blitt mer innforstått med at kravene er der».¹³² Det vektlegges at det er mer bevissthet rundt at det er krav på hva man kan gjøre og ikke, dersom man skal gjøre tiltak som berører gjenreisningsarkitekturen.¹³³ Prosjektleder i Nordveggen har gjort en liten undersøkelse og spurt om oppfatningene lokalt. De var mer positive enn forventet. Mye av tilbakemeldingene fra folk handlet om at gjenreisningsarkitekturen trenger vedlikehold for å være fin. Gjennom ulike prosjekter som har fokusert på gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes, virker det som at interessen har økt ifølge henne. Folk har blitt mer bevisste på hva som finnes og at det er særegent for Åndalsnes.¹³⁴

Åndalsnes sentrum A/S og gjenreisningsarkitektur

Prosjektleder i Nordveggen forteller at fokuset på gjenreisningsarkitektur kom gradvis inn når man skulle finne en felles profil for sentrum på Åndalsnes. Åndalsnes kalles for Norges Tindehovedstad, og dette ønsket man å videreføre i sentrum. Da de fant ut at gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes er planlagt etter fjellene, ble det naturlig å bygge videre på det. Gjenreisningsarkitekturen ble en del av prosjektet for å gi en totalitet til Åndalsnes – en identitet som går er forankret i både fortiden og nåtiden. Fokuset har vært å synliggjøre det man har, og å involvere lokalsamfunnet i dette arbeidet. Hun uttaler at «det er veldig vanskelig å engasjere seg i noe hvis de ikke vet at det finnes. Det er kanskje litt sånn med gjenreisningsarkitektur».¹³⁵

Erfaringer med gjenreisningsprosjektet til Møre og Romsdal fylkeskommune

Begge informantene i Rauma opplyser at de har deltatt på et seminar i gjenreisningsprosjektet til fylkeskommunen. De forteller at de ikke har vært spesielt involvert i prosjektet, men at det har vært lærerikt, fordi fylkeskommunen sitter på stor kompetanse på området. Byggesak forteller at prosjektet har gitt dem et bredere grunnlag for å kunne vurdere hva som skal inkluderes i forståelsen av bestemmelsene, og at slike seminarer gir et sterkere faglig grunnlag for å gjøre disse vurderingene.¹³⁶

---

¹³² Virksomhetsleder - Forvaltning Rauma kommune, Åndalsnes, 28. februar 2023

¹³³ Virksomhetsleder - Forvaltning Rauma kommune, Åndalsnes, 28. februar 2023

¹³⁴ Prosjektleder Nordveggen, Åndalsnes, 28. februar 2023

¹³⁵ Prosjektleder Nordveggen, Åndalsnes, 28. februar 2023

¹³⁶ Virksomhetsleder - Forvaltning Rauma kommune, Åndalsnes, 28. februar 2023

Samarbeid med og forhold til fylkeskommunen

Prosjektleder i Nordveggen forteller at hun har et positivt inntrykk av fylkeskommunen, og at de sitter på mye kunnskap. Gårdeiere som hun har henvist til fylkeskommunen, har vært positive i etterkant og blitt engasjerte i å gjøre tiltak på bygårdene sine.¹³⁷

Fylkeskommunen blir av representanten for byggesak i Rauma kommune beskrevet som en fagmyndighet som jobber konkret med faget (kulturminneforvaltning), mens kommunen jobber med helheten, bredden og ikke kun det konkrete faget. Når det gjelder dispensasjon, kommer det frem at fylkeskommunen ikke er enige i kommunens avgjørelser. Rauma kommune opplever fylkeskommunen som stram når de ikke tillater å bygge i høyde eller påføre balkonger og veranda.¹³⁸

Det er viktig for representanten for byggesak i Rauma kommune å poengtere at det er kommunen som har vedtatt planene og som er pliktige å følge opp og ivareta det som er satt der. Det kan være en utfordring når kommunen fremstår som å tale med to tunger. Politikerne og kommunen ønsker utvikling, så balansegangen mellom utvikling og vern oppfattes som vanskelig. Likevel synes representant for byggesak i Rauma kommune at det er positivt å få et fokus på gjenreisning. Fylkeskommunen er en institusjon som kommunene kan lene seg på for å få støtte faglig. Samtidig blir det poengtert at seksjon for kulturarv fylkeskommunen kan bli for rigid, og at det må åpnes for å finne løsninger. Hvis ting blir så statisk at det hindrer utvikling, så oppnår man ikke noe med vernet. Man er avhengig av at bygg blir ivaretatt og utviklet, så utfordringen er å sikre dem innenfor gode rammer, poengterer representanten for byggesak.¹³⁹

5.2.3 Molde kommune

Arbeidsoppgaver

I Molde kommune er det flere avdelinger som jobber med gjenreisningsarkitektur. For å undersøke deres perspektiver, ble kulturtjenesten, plansak- og byggesaksavdelingen intervjuet om sine erfaringer. Informantene har en variert fagbakgrunn: samfunn, organisasjon og ledelse, landskapsarkitektur og geologi. Kulturtjenesten i Molde kommune har jobbet aktivt

---

¹³⁷ Prosjektleder Nordveggen, Åndalsnes, 28. februar 2023

¹³⁸ Virksomhetsleder - Forvaltning Rauma kommune, Åndalsnes, 28. februar 2023

¹³⁹ Virksomhetsleder - Forvaltning Rauma kommune, Åndalsnes, 28. februar 2023

med kulturminneplaner siden 2019, og har gjennom det arbeidet opparbeidet seg kompetanse på kulturminner. Siden planarbeidet har vært høyt prioritert å få på plass, økte det fokuset på kulturminner i etaten.¹⁴⁰ Planavdelingen i Molde kommune har ansvar for flere oppgaver, inkludert områdereguleringer, oppfølging av mindre reguleringsplaner, og utarbeidelse av kommunale reguleringsplaner. I tillegg har de ansvar for å utvikle og ferdigstille fargepaletten for gjenreisningsarkitekturen i sentrum av Molde gjennom prosjektet Storgatas ansikter. Byggesak i Molde kommune forteller at de har arbeidsoppgaver som spenner vidt – de behandler «alt mulig som kommer inn, fra stort til smått» og «alt imellom».¹⁴¹

Syn på gjenreisningsarkitektur

Representanten for kulturtjenesten i Molde kommune beskriver gjenreisningsarkitekturen som viktig for byens identitet, interessant og av stor verdi. Selve arkitekturen blir beskrevet som kjedelig og firkantet på grunn av de rene flatene og den begrensede bruken av dekor og pynt. Det legges også vekt på at en del av gjenreisningsbebyggelsen har blitt ødelagt av påbygg, slik at det ikke lenger er mulig å se at det er gjenreisningsarkitektur. Til tross for dette mener representant for kulturtjenesten at helheten som gjenreisningsarkitekturen står i, er fin.¹⁴² Representanten for planavdelingen i Molde kommune anser gjenreisningsbebyggelsen i Molde sentrum for å være ganske autentisk og godt bevart. Det påpekes som uheldig at en del bygg har fått en ekstra etasje. Samtidig er ett av de viktigste trekkene i gjenreisningsbyen bevart, nemlig siktaksene og rommene mellom byggene.¹⁴³ Representanten for byggesak beskriver byggene i sentrum som rene og enkle uten spesielt mange detaljer. Det gjør at detaljene er ganske viktige, ifølge dem. Av andre viktige trekk nevnes det at byggene i utgangspunktet skal ha saltak. Flere har fått «hatter» i senere år, noe som man prøver å tilbakeføre. Farger blir igjen nevnt som viktig av representant fra byggesak, fordi byen kan oppleves som grå.¹⁴⁴

Oppfatning av byggkvaliteten

Representanten for kulturtjenesten i Molde kommune anser ikke byggene i sentrum for å være i dårlig stand. Det vektlegges at eierne av bygårdene har interesse av å holde dem i stand fordi

---

¹⁴⁰ Kultursjef Molde kommune, Molde, 31. januar 2023

¹⁴¹ Fagleder byggesak Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

¹⁴² Kultursjef Molde kommune, Molde, 31. januar 2023

¹⁴³ Landskapsarkitekt Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

¹⁴⁴ Fagleder byggesak Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

de fyller en funksjon.¹⁴⁵ Planavdelingen kommenterte isolering som en problemstilling for oppgradering av byggene, noe som kan være vanskelig å løse på en god måte. Selve byggkvaliteten anses som god.¹⁴⁶ Byggesak forteller at når de vurderer byggkvaliteten til gjenreisningsarkitekturen, har de tett dialog med fylkeskommunen. De fleste endringer er søknadspliktige og blir derfor sendt over til fylkeskommunen siden det er snakk om kulturminner. Det påvirker mulighetene og begrensningene for å oppgradere byggene.¹⁴⁷

Vanskelige saker og utfordringer i forvaltningen av gjenreisningsarkitektur

Byggesak og planavdelingen i Molde kommune nevner uteservering i siktlinjene som en vanskelig problemstilling å løse. De som driver serveringsstedene, ønsker faste installasjoner, men fylkeskommunen setter foten ned og krever parasoller eller markiser i siktlinjene til gjenreisningsarkitekturen. Derfor oppstår det en konflikt mellom ønsket om faste installasjoner fra serveringsstedene og fylkeskommunens krav om å opprettholde siktlinjene. Det opplyses også om at fargesettingen har vært vanskelig. I starten var ikke gårdeierne så positive til å følge fargepaletten, og ville heller beholde fargene man hadde. Når gode eksempler har kommet fram, har imidlertid reaksjonene og tilbakemeldingene vært positive.¹⁴⁸

Lokale oppfatninger om gjenreisningsarkitektur

Når informantene fra Molde kommune blir spurt om hvilke oppfatninger de har registrert lokalt, er svarene ganske like. De tenker at fokuset og informasjonen som har vært rundt gjenreisningsarkitektur de siste par årene, har bidratt til å øke bevisstheten på at den er bevaringsverdig. Representant for byggesak i Molde kommune nevner at folk flest kanskje ikke er så positive, men at fargesettingen i Storgata har hjulpet. Ved spørsmål om det har vært vanskelig å formidle verdien til gjenreisningsarkitekturen til gårdeiere, så er svaret fra byggesak i Molde kommune at det er det. Det handler om økonomisk fortjeneste, at gårdeierne ser heller begrensningene enn mulighetene. De får ikke realisert det de vil, fordi tiltakene deres ikke er ønskelig hverken fra kommunen eller fylket.¹⁴⁹

---

¹⁴⁵ Kultursjef Molde kommune, Molde, 31. januar 2023

¹⁴⁶ Landskapsarkitekt Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

¹⁴⁷ Fagleder byggesak Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

¹⁴⁸ Fagleder byggesak Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

¹⁴⁹ Fagleder byggesak Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

Storgatas Ansikter - Thon Hotel Moldefjord

Prosjektet Storgatas ansikter som startet opp i 2017 blir også nevnt som et viktig bidrag til å sette gjenreisningsarkitekturen i fokus i Molde. I starten av prosjektet var det åpne lokaler der man kunne høre om prosjektet, og gårdeierne var invitert. Representanten for kulturtjenesten tror arbeidet som har blitt lagt ned i dette prosjektet, har påvirket fargesettingen av Thon Hotel Moldefjord i riktig retning.¹⁵⁰ Dette eksempelet blir også trukket fram av representanten for byggesak i Molde kommune. Det vektlegges at farge har vært særlig viktig for at folk skal få øynene opp for arkitekturen, og prosjektet har fått mange positive tilbakemeldinger.¹⁵¹ Representant for planavdelingen mener fargesettingen på Thon Hotel Moldefjord har bidratt positivt for oppfatningen av gjenreisningsarkitekturen, og at fargene har bidratt til å skape en stolthetsfølelse blant folk.¹⁵²

Erfaringer med gjenreisningsprosjektet til Møre og Romsdal fylkeskommune

Alle avdelingene i Molde kommune har positive ting å si om gjenreisningsprosjektet til fylkeskommunen. Representant for planavdelingen forteller at det ble lagt frem gode eksempler av fylkeskommunen, og at fokuset på detaljer var positivt.¹⁵³ Representant for kulturtjenesten vektlegger at det er positivt at gjenreisningsprosjektet til fylkeskommunen gjør at man involverer de ulike etatene i kommunen og at man møtes på tvers. Det påpekes som viktig at noen utenfra setter gjenreisningsarkitektur på dagsordenen.¹⁵⁴ Erfaringene som man satt igjen med, ifølge representant for byggesak i Molde kommune, var blant annet en økt bevissthet på viktigheten av detaljer i arkitekturen, men også at byen er planlagt og gjennomtenkt.¹⁵⁵

Samarbeid med fylkeskommunen

På spørsmål om kommunen deler samme prioriteringer som fylkeskommunen, svarer representant for byggesak i Molde kommune at man må skille mellom kommunestyre og administrasjon. Politikerne ønsker at det skal skje ting i byen, og at de som vil bygge ting, skal få anledning til det. På den andre siden vektlegger seksjon for kulturarv ved

---

¹⁵⁰ Kultursjef Molde kommune, Molde, 31. januar 2023

¹⁵¹ Fagleder byggesak Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

¹⁵² Landskapsarkitekt Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

¹⁵³ Landskapsarkitekt Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

¹⁵⁴ Kultursjef Molde kommune, Molde, 31. januar 2023

¹⁵⁵ Fagleder byggesak Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

fylkeskommunen gjenreisningsarkitekturen som viktig å ta vare på. Byggesak må balansere begge disse hensynene, og da må man avgjøre hvor mye faget skal vektes opp mot alle de andre samfunnsinteressene man har.¹⁵⁶ Det blir uttrykt av representanten fra kulturtjenesten at seksjon for kulturarv i fylkeskommunen kan oppleves som firkanta, og at det i noen tilfeller kunne vært utvist mer skjønn. Likevel poengteres det at det er en god dialog når det trengs, og at fagkompetansen og oppfølgingen av saker er veldig god.¹⁵⁷

5.2.4 Diskusjon

Hva slags oppfatninger er det som eksisterer om gjenreisningsarkitekturen i forvaltningen?

Det kommer frem av intervjumaterialet at det er mange forskjellige personer med ulike synspunkter som innehar stillingene i forvaltningen.¹⁵⁸ Det påvirker hvordan gjenreisningsarkitekturen defineres, beskrives og oppfattes. Seksjon for kulturarv ved Møre og Romsdal fylkeskommune ser på gjenreisningsarkitekturen som spesiell, og den opprinnelige visjonen vektlegges som sentral.¹⁵⁹ I Rauma kommune blir gjenreisningsarkitekturen beskrevet som variabel, både i kvalitet og utforming.

Representantene fra Molde kommune beskriver arkitekturen som viktig og spesiell, men også som kjedelig. Det kommer også frem av intervjuene at informantene i kommunene ikke nødvendigvis anser gjenreisningsarkitekturen som vakker, men at man vektlegger dens historiske betydning som viktig.

Det er ulike oppfatninger om byggkvaliteten til gjenreisningsbyggene. Fylkeskommunen vurderer den som solid, men med variasjoner. Rauma kommunes representant mener at byggkvaliteten er dårlig, mens Molde kommunes representanter ikke deler denne oppfatningen. Begge kommunene opplever imidlertid at det er utfordrende å løse saker som går på å oppgradere bygningene til dagens tekniske standard på grunn av vern. Kommunene må ta hensyn til flere interesser. De må ta til følge hva som er bestemt politisk, men også lytte til anbefalingene fra fylkeskommunen.¹⁶⁰ Dette oppleves som en krevende oppgave, særlig når det gjelder forholdet mellom bevaring og krav om økt teknisk standard fra utbyggere.

---

¹⁵⁶ Fagleder byggesak Molde kommune, Molde, 1. februar 2023

¹⁵⁷ Kultursjef Molde kommune, Molde, 31. januar 2023

¹⁵⁸ Hølleland & Skrede 2018: 139

¹⁵⁹ Davies & Wergeland 2021: 245-246

¹⁶⁰ Aarsæther et. al. 2018: 20

Politisk ønsker kommunene utvikling, men er ofte avhengige av private eller kommersielle aktører for å starte prosjekter.¹⁶¹

På spørsmål om hva slags oppfatninger som finnes lokalt om gjenreisningsarkitekturen, tror de fleste informantene at økt fokus gjennom ulike prosjekter har gjort at flere har forståelse for verdien gjenreisningsarkitekturen har. Dette bygger opp om ideen om at det er kulturminneforvaltningens oppgave å minne lokalbefolkningen om å ta vare på egen kulturarv.¹⁶² Det blir også påpekt av representanten fra planavdelingen i Molde kommune at fargeprosjektene har bidratt til en stolthetsfølelse, og dermed en bevissthet på at stedet er særegent. Imidlertid uttrykker flere av informantene fra kommunen at de tror folk flest ikke synes gjenreisningsarkitekturen er særlig fin.

Videre er det interessant at alle informantene uttaler at det er viktig og bra at fylkeskommunen prioriterer gjenreisningsarkitekturen og holder foredrag og seminar. Dette handler i første omgang om hvilken kompetanse man har på forhånd. Fylkeskommunen opplever selv at effektene fra gjenreisningsprosjektet som positive, og at det har økt bevisstheten fra kommunene. Samtidig kan man hevde som et ovenfra-og-ned forhold mellom ekspertisen og ikke-ekspertisen, der fylkeskommunen kommer inn og presenterer viktigheten av denne typen kulturarv for «uvitende» kommuneansatte.¹⁶³ Det kommer frem av intervjuene at prosjektet har nådd frem i bevisstheten til administrasjonen i kommunene, men ikke i like stor grad politikerne.

---

¹⁶¹ Nordahl 2018: 157

¹⁶² Davison 2008: 38

¹⁶³ Smith 2006: 34

6 Likheter og forskjeller i oppfatning mellom forvaltning og lokalbefolkning

Oppgavens hovedproblemstilling er: *Hvordan oppfatter lokalbefolkningen gjenreisningsarkitekturen i Molde og Åndalsnes? Avviker den fra forvaltningens oppfatning, og i tilfelle ja, hvorfor?* I kapittel 5.1 ble underspørsmålet *hva slags oppfatning finnes lokalt i Molde og Åndalsnes, og er det forskjeller mellom stedene?* redegjort for og diskutert. Forvaltningens oppfatning ble i kapittel 5.2 belyst og underspørsmålet *Hvordan oppfatter forvaltningsorganene i Molde og Åndalsnes gjenreisningsarkitekturen?* ble forsøkt besvart. I denne delen skal jeg diskutere det siste underspørsmålet: *Hva kan forskjeller og likheter mellom forvaltning og lokalbefolkning fortelle oss om gjenreisningsarkitekturen som kulturminne?* I det følgende vil funnene fra undersøkelsene knyttes til hovedproblemstillingen ved hjelp av oppgavens teoretiske rammeverk.

6.1 Den autoriserte kulturarvskursen

I den autoriserte kulturarvskursen er det ekspertene som definerer og bestemmer hva kulturarv er, og hvem som har autoritet til å snakke og mene noe om den.¹⁶⁴ Kulturminneforvaltningen har imidlertid begynt å rette mer oppmerksomhet mot hva folk flest definerer som kulturarv, selv om det fortsatt er de profesjonelle aktørene som jobber med hvordan kulturminner presenteres.¹⁶⁵ Når det gjelder oppfatningen til lokalbefolkningen i forhold til forvaltningen, kan undersøkelsen avdekke både avvikende og sammenfallende synspunkter. I intervjuene med forvaltningen kommer det frem at flere ser på gjenreisningsarkitekturen som viktig for stedets identitet. Resultatene fra spørreundersøkelsen viser også at dette er et poeng flere er enig i, men samtidig uttrykkes det av flere at arkitekturen fremstår som «fremmed» og «upersonlig». Deler av lokalbefolkningen deler dermed ikke forvaltningens oppfatning av at gjenreisningsarkitekturen betydning for stedets særpreg.

Spørreundersøkelsen viser også at de estetiske og historiske avveiningene mellom profesjonelle og ikke-profesjonelle ikke nødvendigvis korresponderer. Representantene fra fylkeskommunen vektlegger at gjenreisningsarkitekturen har individuelle særpreg tilpasset

---

¹⁶⁴ Smith 2006: 11

¹⁶⁵ Davies & Wergeland 2021: 233

hvert sted, noe som står til kontrast med en del av oppfatningene fra spørreundersøkelsen. Ut ifra resultatene fra spørreundersøkelsen, viser det seg at flere fra både Molde og Åndalsnes ikke ser denne koblingen (jf. kapittel 5.1.1.3 og 5.1.2.3). I intervjuet fortalte bygningsantikvaren fra seksjonen for kulturarv at når man fredet gjenreisningsarkitekturen i Molde og Kristiansund, var begrunnelsen ikke utelukkende estetisk, men heller basert på hva arkitekturen representerer.¹⁶⁶ Dette stemmer overens med Davies' påstand om at bygninger kan bli listeført på grunnlag av historisk betydning, heller enn estetikk.¹⁶⁷ Det kommer fram fra spørreundersøkelsen at folk flest ikke knytter det historiske til arkitekturen, men heller det estetiske.¹⁶⁸ Dette viser at det kanskje ikke nødvendigvis er så tydelig hva som ligger bak valgene man tar for utenforstående.

Hvis man skal gjøre en grov oppsummering av forvaltningens oppfatninger, så stiller de seg positive til gjenreisningsarkitekturen. Likevel blir dette å dra svarresultatene over en kam. Det er nyanser innenfor dette, og slik som Hølleland & Skrede skriver, er det uhensiktsmessig å omtale forvaltningen som en enhet.¹⁶⁹ Selv om den autoriserte kulturarvskursen ofte brukes for å vise til hierarkiet mellom eksperter og lokalbefolkning, kan den også brukes for å beskrive en lignende dynamikk mellom kommunene og fylkeskommunen når det gjelder forvaltning av kulturminner, i dette tilfellet gjenreisningsarkitektur. På den ene siden kan man argumentere for at dette ikke akkurat er overraskende, da fylkeskommunen skal sitte på mer faglig tyngde enn kommunene. Det som likevel kommer frem av undersøkelsen, er at kravene fra fylkeskommunen i noen tilfeller oppleves som utfordrende av kommunene. Informantene fra kommunene var tydelige på at de opplever at seksjon for kulturarv i fylkeskommunen i noen tilfeller la større begrensninger enn ønskelig.

På den andre siden ble det også uttrykt av kommunene at de er avhengige av at fylkeskommunen kommer inn og prioriterer og opplyser om gjenreisningsarkitekturen. Det handler om at kommunene har et stort antall oppgaver som må gjøres, og at de ikke har den samme kapasiteten til å fokusere på gjenreisningsarkitekturen som fylkeskommunen har. De jobber ikke med gjenreisningsarkitekturen hver dag, og kan heller ikke bare prioritere den. Det er mange andre interesser de må ta hensyn til samtidig.¹⁷⁰ Fylkeskommunen kan derfor

---

¹⁶⁶ Bygningsantikvar Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde, 30. januar 2023

¹⁶⁷ Howard 2003: 218

¹⁶⁸ Bygningsantikvar Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde, 30. januar 2023

¹⁶⁹ Hølleland & Skrede 2018: 139

¹⁷⁰ Aarsæther et. al. 2018: 20

spille en viktig rolle i å minne kommunene om viktigheten av gjenreisningsarkitektur, men også samarbeide med dem for å integrere dette i kommunens prioriteringer. Samtidig er det viktig å poengtere at selv om fylkeskommunen gjentar viktigheten av gjenreisningsarkitekturen ved å holde seminarer og foredrag slik som i gjenreisningsprosjektet, så har faktisk kommunene lovfestet at gjenreisningsarkitekturen i sentrum er vernet gjennom reguleringsplan. Dette ble også påpekt av representanten for Rauma kommune, som uttalte at kommunen har vedtatt disse planene og er pliktige til å følge de opp.¹⁷¹

Selv om ekspertene ofte sitter på en viktig kunnskap og erfaring, kan det også være verdifullt å inkludere lokalbefolkningens perspektiver og oppfatninger i arbeidet med kulturminner. Lokalkunnskap kan i mange tilfeller komplementere ekspertkunnskap, da det er lokalbefolkningen som kjenner stedet sitt best. Dette kan bidra til å skape en større forståelse og aksept for hva som er viktig å bevare og hvordan det bør presenteres. Det er derfor viktig å inkludere både ekspert- og lokalkunnskap i kulturminneforvaltningen, slik at man får en mer helhetlig forståelse av hva som definerer kulturarv og hva som er viktig for å bevare den. Selv om det i undersøkelsen kommer frem at lokalbefolkningens vurdering av gjenreisningsarkitekturens historiske betydning, estetikk og helhet ikke samsvarer med forvaltningens vektlegging, kan man likevel dra nytte av lokalbefolkningens perspektiver.¹⁷² Denne dynamikken kan bidra til å få en mer helhetlig forståelse av hva som definerer kulturarv og hva som er viktig når det kommer til bevaring av den.

6.2 Stedsidentitet

I spørreundersøkelsen uttrykker flere at de savner hvordan stedene var utformet før, og at de er misfornøyde med dagens utforming. Bildene av den eldre og nye bebyggelsen fikk mange reaksjoner, og flere var i tråd med argumentasjonen til Norberg-Schulz om «stedstap».¹⁷³ Selv om man bør være forsiktig med å trekke slutninger fra Norberg-Schulz' påstander, er det påfallende mange som har uttrykt seg på linje med det han skriver. Resultatene fra spørreundersøkelsene understrekte at flere kjenner på en sorg på tapet stedene ble utsatt for

---

¹⁷¹ Virksomhetsleder - Forvaltning Rauma kommune, Åndalsnes, 28. februar 2023

¹⁷² Ringholm & Hanssen 2018: 199

¹⁷³ Norberg-Schulz 1992: 16

under andre verdenskrig. Det er tydelig at mange savner det som var, og noen ser ut til å anse gjenreisningsarkitekturen som en representasjon av dette savnet.

Sammenhengen mellom sted, identitet og historie er sentrale faktorer i hvordan lokalbefolkningen oppfatter gjenreisningsarkitekturen. Stedsidentitet er sammensatt av kontinuitet, sammenheng, bevissthet og en felles fortid.¹⁷⁴ Hvis ikke lokalsamfunnet identifiserer seg med gjenreisningsarkitekturens historikk, gjør det dens rolle som kulturminne problematisk.¹⁷⁵ Det kan være en indikasjon på at lokalbefolkningen ikke anser at gjenreisningsarkitekturen er i tråd med deres oppfatning av stedets identitet. Dette kan være problematisk i et bevaringsperspektiv. Ofte blir ikke kulturminner ansett som verdifulle før i ettertid. Kanskje er ikke folk klar over hva verdiene som går tapt hvis man ikke verner gjenreisningsarkitekturen. Forvaltningen har som ansvar å sikre at verdifulle kulturminner og historie blir bevart for fremtiden.¹⁷⁶ På den andre siden viser figur 16 og 17 at respondentene er enige om at det bør gjøres mer for å bevare og markere gjenreisningsarkitekturen. Dette stemmer overens med funnene i figur 18 og 19, hvor respondentene fra både Molde og Åndalsnes uttrykker at det er svært viktig at gjenreisningsarkitekturen bevares for fremtidige generasjoner. I tillegg tyder funnene på at jo mer bevisst lokalbefolkningen er til gjenreisningsarkitekturens historiske betydning, jo mer sannsynlig er det at man stiller seg positivt til bevaring av den. Hvis man ønsker å prioritere bevaring av gjenreisningsarkitektur, bør man derfor jobbe med å øke lokalbefolkningens bevissthet om dens historiske betydning.

Når kommunene ble spurt om hva slags oppfatninger de hadde registrert lokalt, var svaret at de antok at folk flest ikke synes at gjenreisningsarkitekturen er pen. Kommunene mener også at fokus på, og opplysning av verdien har snudd negative oppfatninger. Likevel er det viktig å merke seg at selv om flere uttrykte seg negativt til gjenreisningsarkitekturen i spørreundersøkelsen, var det mange som hadde en mer nyansert tilnærming. Man kan dermed ikke redusere resultatene fra spørreundersøkelsen til å kun være enten positivt eller negativt rettet. Flere viste forståelse for den historiske konteksten gjenreisningsarkitekturen oppsto i. Det ble også anerkjent at selv om det var trist at den eldre arkitekturen er borte og at den var fin, så ville den ikke nødvendigvis fått forbli uansett. Likevel kan svarene fra spørreundersøkelsen vise til at det er et behov for å ta hensyn til lokalbefolkningens følelse av

---

¹⁷⁴ Eriksen 1999: 90-91

¹⁷⁵ Davison 2008: 38-39

¹⁷⁶ Davies & Wergeland 2021: 247

stedstilørighet og identitet i forvaltningen av gjenreisningsarkitekturen. Tross alt er det flere som uttrykker seg negativt enn positivt.

6.3 Stedsutvikling

Intervjumaterialet viser at både Rauma og Molde kommune står overfor utfordrende saker der vern av gjenreisningsarkitektur kolliderer med ønsket om utvikling. Det var også flere som uttrykte at det var vanskelig å få forståelse for verdien til gjenreisningsarkitekturen blant tiltakshavere, gårdeiere og utbyggere. Her blir forskjellene mellom kommunene mer tydelig. Basert på informasjonen av intervjuene, kan det antas at Rauma kommune har en mindre administrasjon og økonomi sammenlignet med Molde kommune. I intervjuet med representanten for byggesak i Rauma kommune kom det frem at kommunen ønsker utvikling, men at man i stor grad må ta hensyn til økonomien til utbygger.¹⁷⁷ På grunn av dette kan det hende at Rauma kommune må prioritere annerledes i stedsutviklingen sammenlignet med Molde kommune, noe som kan påvirke hvordan gjenreisningsarkitekturen vektlegges. Slik det fremgår i intervjuet, kan man tolke det i den retning at Rauma kommune har mindre kapasitet til å bevare og vedlikeholde gjenreisningsarkitekturen, og derfor må vurdere utbyggers økonomiske situasjon i større grad når de tar beslutninger som påvirker vern og vedlikehold av gjenreisningsarkitekturen.

I Molde kommune uttrykker informantene at det har tatt tid å få oppslutning til prosjektet Storgatas ansikter blant gårdeierne i sentrum.¹⁷⁸ I spørreundersøkelsen blir dette prosjektet roset av flere, og fargesettingen sees på som svært positivt for byens utforming. Det er også tydelig forskjell mellom lokalbefolkningen i Molde og Åndalsnes når det kommer til hvordan man opplever kommunens arbeid med gjenreisningsarkitektur. På Åndalsnes er det et fåtall som uttrykker at de ikke synes gjenreisningsarkitekturen burde bevares i det hele tatt, og som heller vil at sentrum moderniseres. Det blir også uttrykt at det er vanskelig å være begeistret for vernet, når det skaper for store begrensninger i hva som er tillatt og ikke. Likevel må det poengteres at det er svært få respondenter som deler denne meningen. Det flere likevel fremhever, er at helheten i Åndalsnes sentrum er dårlig ivaretatt.

---

¹⁷⁷ Nordahl 2018: 151

¹⁷⁸ Nordahl 2018: 157

Ut av svarene fra spørreundersøkelsen, kan man dermed indirekte få innblikk i hvordan lokalbefolkningen synes hjemstedet burde utvikles. For det første har respondentene tatt seg bryet med å svare, noe som er et tegn om at de bryr seg om de fysiske omgivelsene sine. For det andre viser spørreundersøkelsen at de fleste respondentene fra Åndalsnes uttrykker seg i mer negativ retning enn de fra Molde. Flertallet av respondentene fra Åndalsnes uttrykker misnøye med at gjenreisningsarkitekturen er dårlig vedlikeholdt, og samtidig er det flere som er misfornøyd med påbygg på arkitekturen. I Molde blir ikke vedlikehold vektlagt i like stor grad. Her er det flere som synes at sentrumsbebyggelsen har en fin rød tråd, men at de gjerne skulle likt å se flere bygg fargesatt etter fargepaletten. Denne forskjellen kan være uttrykk på at når man ser resultatene og visjonen til forvaltningen, så blir man mer positive til gjenreisningsarkitekturen. På den andre siden kan det også være et tegn på at gjenreisningsarkitekturen har dårligere forutsetninger for å bli ansett som vakker ved dårlig vedlikehold.

6.4 Medvirkning

Kan man forstå av spørreundersøkelsen at det er et behov for å inkludere lokalbefolkningen i prosesser som angår kulturminner i større grad? Spørreundersøkelsen spør ikke direkte om hva respondentene tenker om medvirkning. Med forbehold om dette, er det begrenset hvor langt man kan trekke slutninger på resultatene i den retningen. Samtidig kan resultatene tyde på at det kan være hensiktsmessig å involvere flere stemmer når det kommer til hvordan man skal bevare gjenreisningsarkitektur som kulturminne. Med andre ord kan spørreundersøkelsen fungere som et slags korrektiv. Planprosesser, høringsuttalelser og folkemøter er noe som vanligvis ikke appellerer utover en liten gruppe engasjerte innbyggere.¹⁷⁹ Selv om man sitter inne med meninger om gjenreisningsarkitekturen, er nok terskelen høy for å engasjere seg i plansystemet. Dermed kan flere ha opplevd at spørreundersøkelsen ga en mulighet til å uttrykke hva man mener om lokalsamfunnet sitt. Det gir den kommunale forvaltningen en pekepinn på at flere i lokalbefolkningen har meninger om både byens utforming, men også potensialet det har.

Medvirkning kan også ansees som en motpol mot den autoriserte kulturarvskursen. En av kritikkene som kom frem i spørreundersøkelsen, var at en respondent fra Åndalsnes mente at dispensasjonene fra reguleringsplanen for sentrum var problematiske for

---

¹⁷⁹ Ringholm & Hanssen 2018: 203

gjenreisningsarkitekturens helhetsinntrykk. Dersom de formelle verktøyene ikke blir fulgt, kan man hevde at det er et demokratisk problem. På det stadiet har lokalbefolkningen ingenting de skulle ha sagt. I tillegg skaper det en uforutsigbarhet for lokalbefolkningen hvis kommunens avgjørelser avviker fra vedtatte planer. Medvirkningsprosesser gjør det mulig for lokalbefolkningen å uttrykke sine meninger om hvordan nærområdet skal utvikles. Funnene i spørreundersøkelsen indikerer iallfall på at lokalbefolkningen i Molde og Åndalsnes har sterke oppfatninger om eget hjemsted.

I intervjuet med prosjektleder i Nordveggen ble det også sagt at det er vanskelig å engasjere seg i noe man ikke har kunnskap om. Likevel er det påfallende mange som svarte at de ikke var kjent med begrepet gjenreisningsarkitektur fra før av i spørreundersøkelsen. Hvorfor dette er tilfellet, er litt vanskelig å svare på. Det kan på den ene siden handle om at man er engasjert og har meninger om hvordan sentrumsbebyggelsen ser ut. På den andre siden kan det kanskje være at man ble nysgjerrig på hva undersøkelsen handlet om, og valgte å svare. En annen grunn kan også være at man ikke har hatt et bevisst forhold til at bebyggelsen etter krigen har et så konkret begrep. Det spørreundersøkelsen imidlertid viser, er at lokalbefolkningen er engasjert i gjenreisningsarkitekturen og utformingen av sentrum. Videre viser den også hvor stor betydning gjenreisningsarkitekturen og stedets identitet har for lokalbefolkningen, og hvor viktig det er å ta hensyn til deres meninger og behov i videre utvikling og planlegging av stedet. Ved å lytte til lokalbefolkningens tilbakemeldinger om blant annet fargesetting og vedlikehold, kan man skape et større engasjement og eierskap til stedet. Det kan også bidra til å opprettholde og utvikle stedsidentiteten på en positiv måte.

7 Konklusjon

Hvilken status har gjenreisningsarkitekturen i Molde og Åndalsnes i dag? Undersøkelsen i oppgaven viser at gjenreisningsarkitekturen er noe som engasjerer i både positiv og negativ retning. Enten det er begeistring eller frustrasjon, så er det en kulturminnetype man ikke forholder seg passivt til. Gjennom oppgavens undersøkelse har oppfatningene blant lokalbefolkningen i Molde og Åndalsnes, samt forvaltningen tilknyttet disse stedene blitt kartlagt og analysert ut ifra relevant teori. Den metodiske tilnærmingen ved bruk av spørreundersøkelse og intervju har vært et ledd i å få innsikt i hvordan gjenreisningsarkitekturen oppfattes lokalt. Hovedfunnet i oppgaven viser at forvaltningen og lokalbefolkningen har delvis ulike oppfatninger om gjenreisningsarkitektur, men at det ikke er så store avvik som man kanskje skulle tro.

I oppgaven har det teoretiske rammeverket vært sentralt i å identifisere hvorfor det eksisterer ulike oppfatninger knyttet til gjenreisningsarkitekturen som kulturminne. Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at mange av de negative oppfatningene som ble avdekket, i stor grad er relatert til lokalbefolkningens syn på stedsidentitet og stedsutvikling. Oppgaven har også forsøkt å bruke den autoriserte kulturarvskursen for å identifisere hvem det er som bestemmer at gjenreisningsarkitektur er kulturminner som bør bevares, og hvordan eller om ulike stemmer blir hørt. Spørreundersøkelsen fungerer dermed som et ledd i å kartlegge hvordan motsetninger til forvaltningen kommer til uttrykk. Intervjuene med forvaltningen illustrerte også viktige poeng når det kommer til arbeidet kommunene står overfor, og forholdet kommunene har til både fylkeskommunen og lokalbefolkningen. Personene som representerer forvaltningen i undersøkelsen, er også individer med ulike erfaringer, meninger og tilnærminger til jobben sin.

Den komparative analyse mellom Molde og Åndalsnes, samt mellom lokalbefolkning og forvaltning, har gitt innsikt i kompleksiteten rundt kulturminnevern og gjenreisningsarkitektur. En av de mest åpenbare forskjellene mellom stedene som ble avdekket i analysen, er at de har forskjellig utgangspunkt når det kommer til forvaltning av gjenreisningsarkitektur. Molde har kommet lengre i prosjekter som omhandler gjenreisningsarkitektur enn Åndalsnes, noe som reflekteres i resultatene fra spørreundersøkelsen. Mens resultatene fra Åndalsnes fokuserte på mangelen på sammenheng og vedlikehold, var resultatene fra Molde mer positive og roste forvaltningens prosjekter.

Slutningen man kan trekke fra analysen er at økt fokus fra forvaltningen gjør at man blir mer bevisst på at gjenreisningsarkitekturen har en verdi. Bevisstheten rundt gjenreisningsarkitekturens verdi som kulturminne blir med andre ord påvirket av hvordan forvaltningen prioriterer og arbeider med å ta vare på og formidle denne arven.

For at den videre forvaltningen av gjenreisningsarkitekturen som kulturminne skal fungere så godt som mulig, er man avhengig av å få frem de ulike perspektivene den vekker hos lokalbefolkningen. Forvaltningen må strekke seg for å sikre medvirkning i spørsmål som angår kulturminner og kulturmiljø, noe som er uttrykt som et mål i Meld. St. 16 *Nye mål i kulturmiljøpolitikken*. Videre undersøkelser om hva som er viktig for lokalbefolkningen når det kommer til utformingen av de fysiske omgivelsene som de omgås i hverdagen, kan gi forvaltningen et sterkere grunnlag for å planlegge i samsvar med befolkningens ønsker. Dette vil være viktig for å sikre at forvaltningen tar hensyn til lokalbefolkningens synspunkter og engasjerer dem i forvaltningen av kulturminner og kulturmiljøer. Å aktivisere engasjement blant lokalbefolkningen er avgjørende for å forvalte gjenreisningsarkitekturen som et kulturminne på en best mulig måte.

Litteratur- og kildeliste

Publiserte kilder

- Aarsæther, N., Falleth, E., Nyseth, T. & Kristiansen, R. (2018). Plansystem, praksis og teori. I N. Aarsæther, E. Falleth, T. Nyseth & R. Kristiansen (Red.), *Plan og samfunn. System, praksis, teori* (s. 15-26). Cappelen Damm Akademisk.
- Aarsæther, N. & Jacobsen, K. K. (2018). Planlegging på kommune-nivå: Rammer og ambisjonar. I N. Aarsæther, E. Falleth, T. Nyseth & R. Kristiansen (Red.), *Plan og samfunn. System, praksis, teori* (s. 44-68). Cappelen Damm Akademisk.
- Byggekunst. (1957). Åndalsnes. *Byggekunst* =, 39(6), 42-45.
- Dahlgren, K., Linderud, T. & Schreiner, K. (Red.). (2021). *Forankring fryder. En bok om medvirkning i byutvikling og arkitektur*. Universitetsforlaget.
- Davies, T. & Wergeland, E. S. (2021). En medvirkningstime hos kulturminnepsykologen. I K. Dahlgren, T. Linderud, & K. Schreiner (Red.), *Forankring fryder. En bok om medvirkning i byutvikling og arkitektur* (s. 232-250). Universitetsforlaget.
- Davison, G. (2008). Heritage: From Patrimony to Pastiche. I G. Fairclough, R. Harrison, J.H. Jameson Jnr., & J. Schofield (Red.). *The Heritage Reader* (s. 31-41). Routledge.
- Dørum, K. (2021, 19. november). Ålesundbrannen. I *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/%C3%85lesundsbrannen>
- Eriksen, A. (1999). *Historie, minne og mye*. Pax Forlag.
- Falleth, E. & Saglie, I. (2018). Kommunal arealplanlegging. I N. Aarsæther, E. Falleth, T. Nyseth & R. Kristiansen (Red.), *Plan og samfunn. System, praksis, teori* (s. 69-86). Cappelen Damm Akademisk.
- Flack, S. (1995). Gjenreisningsbyene – en glemt kulturarv? BSR- Brente Steders Regulering 1940-45. *Byggeskikk* 1995(2).
- Gunnarsjaa, A. (2006). *Norges arkitekturhistorie*. Abstrakt.
- Haraldsen, G. (2010). *Spørreskjemametodikk : etter kokebokmetoden*. Pensumtjeneste.
- Hølleland, H. & Skrede, J. (2019). Regionreformen: Demokratisering og politisering av kulturminneforvaltningen. *Heimen. Tidsskrift for lokal og regional historie*, 56(2), s. 127-142.
- Howard, P. (2003). *Heritage. Management, Interpretation, Identity* (1. utg.). Continuum.
- Husbanken. (2007). *Gjenreist og særpreget. En planleggings- og utbedringsveileder for hus og steder i Nord-Troms og Finnmark*. HB 7.F.25. Den Norske Stats Husbank.

- Jacobsen, D. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Kronborg, A. K. (2017). "Det gamle Leiret skal gjenoppstå i fornyet skikkelse ..."
Gjenreisingsarkitekturen i Elverum. Elverum kommune.
- Kulturminneloven. (1978). *Lov om kulturminner*. (LOV-1978-06-09-50). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2018). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal.
- Lothe, E. R. (2022, 24. mars). Anerkjent fargeprofessor engasjeres i utviklingen av Åndalsnes sentrum. *Åndalsnes Avis*, s. 33.
- Mathisen, V. R. (2022). *Nazistenes bombing av Norge. Dag for dag, time for time i april, mai og juni 1940*. Vigmostad Bjørke.
- Meld. St. 16 (2019–2020). *Nye mål i kulturmiljøpolitikken: Engasjement, bærekraft og mangfold*. Miljødepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20192020/id2697781/>
- Molde kommune. (2011). *Reguleringsplan for Molde sentrum*. Plan nr. 200405. Vedtatt av Molde kommunestyre den 10.02.2011.
- Molde kommune. (2021). *Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljø*. Vedtatt av Molde kommunestyre den 20.05.2021.
<https://www.molde.kommune.no/f/p2/i9d12c269-8345-4a5b-b215-7d989995931e/kommunedelplan-for-kulturminner-og-kulturmiljo-2021-2025.pdf>
- Molde kommune (2023, 30. april). *Storgatas ansikter: Fargepalett*.
<https://www.molde.kommune.no/horinger-planer-og-samfunnsutvikling/satsingsomrader-og-prosjekter/prosjekter/storgatas-ansikter-fargepalett.37432.aspx>
- Møre og Romsdal fylkeskommune. (2015). *Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi*.
- Nagelhus, L. (Red.). (2013). *Kvalitetsprogram Åndalsnes sentrum*. Asplan Viak.
- Nilsen, D. (1986). «Brente steds regulering» - fra norsk byplanleggings historie. *Ottar*, 158(1), 19-28.
- Norberg-Schulz, Christian. (1992). *Mellom jord og himmel. En bok om steder og hus* (2. utg.). Pax Forlag.
- Norconsult. (2014). *Kulturminnefaglig rapport for vernede bygg i Storgata i Bodø sentrum*. Bodø kommune.

- Nordahl, B. I. (2018). Fra planstyrt til markedsdrevet byutvikling. I N. Aarsæther, E. Falleth, T. Nyseth & R. Kristiansen (Red.), *Plan og samfunn. System, praksis, teori* (s. 150-167). Cappelen Damm Akademisk.
- Nordveggen. (2020, 23. mars). *Framtidens Åndalsnes sentrum*. Nordveggen.
https://nordveggen.no/side/andalsnes_sentrum
- Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling*. (LOV-2008-06-27-71). Henta fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>
- Rauma kommune. (2013). *Områderegulering av Åndalsnes sentrum, reguleringsbestemmelser*. Vedtatt av Rauma kommunestyre 17.12.2013.
- Rauma kommune. (2018). *Fremad og aldri glemme kommunedelplanen for kulturminner og kulturmiljø 2018-2030*. Vedtatt av Rauma kommunestyre 13.02.2018.
<https://www.rauma.kommune.no/f/p1/i8798c76a-6e94-4048-8eef-127edcc50c24/fremad-og-aldri-glemme-i-ny-mal-1912.pdf>
- Regjeringen. (2018, 06. juli). *Innbyggernes medvirkning i planprosesser*.
<https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunestruktur/Verktoy/lokaldemokrativeilederen/kommunen-og-innbyggerne/innbyggernes-medvirkning-i-planprosesser/id2425535/>
- Riksantikvaren. (2015). Veileder. NB!-registeret. Databasen for historiske byområder.
https://www.riksantikvaren.no/wp-content/uploads/2020/02/NB_registeret_veiledning.pdf
- Ringholm, T. & Hanssen, G. S. (2018). Medvirkning i lokal planlegging. I N. Aarsæther, E. Falleth, T. Nyseth & R. Kristiansen (Red.), *Plan og samfunn. System, praksis, teori* (s. 191-210). Cappelen Damm Akademisk.
- Skogheim, R. & Vestby, G. M. (2010). *Kulturarv og stedsidentitet. Kulturarvens betydning for identitetsbygging, profilering og næringsutvikling*. NIBR.
- Smith, L. (2006). *Uses of Heritage*. Routledge.
- Tvinnereim, H. S. (1988). *Det nye Molde: Ein studie av gjenreisninga etter bombinga i 1940 på bakgrunn av ulike retninger innan europeisk bybyggingskunst og med særleg vekt på professor Sverre Pedersens planarbeid for norske byar og tettstadar*. [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.
- Tvinnereim, H. S. (1990). *Norsk byplanlegging 1920-1965: nasjonal tradisjon, internasjonal påverknad*. Senter for kommunalforskning.
- Tvinnereim, H. S. (2015). *Sverre Pedersen. Pioner i norsk byplanlegging*. Kolofon Forlag.

- Vadstein, S. (2020) *Riv eller ny giv?: Samfunnshuset i Namsos – verdier, debatt og forvaltning*. [Masteroppgave]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Øfsti, R. (2010). *Forprosjektrapport. Eit nasjonalt senter for gjenreisingsbyane våre*. Nasjonalt senter for gjenreisningsarkitektur.

Upubliserte kilder

Muntlige kilder/Intervju

Sylthe, Christ Allan, bygningsantikvar, Molde, 30. januar 2023

Hjelen, Ola, arkitekt, Molde, 31. januar 2023

Meese, Janny, kultursjef, Molde, 31. januar 2023

Holm, Gudrun, fagleder byggesak, Molde, 1. februar 2023

Øverbø, Bente Kjøll, landskapsarkitekt, Molde, 1. februar 2023

Lillebø, Torbjørg, virksomhetsleder, Åndalsnes, 28. februar 2023

Horvli, Line, prosjektleder, Åndalsnes, 28. februar 2023

Vedlegg

1. Intervjuguide
2. Spørreundersøkelsen etter nettskjema med tilhørende figurer
3. Demografiske variabler for Åndalsnes
4. Demografiske variabler for Molde
5. Forslag til reguleringsplan for Åndalsnes
6. Illustrasjon av siktakse mot Romsdalshorn på Åndalsnes
7. Illustrasjon av utkast til reguleringsplan for Molde, B.S.R. 1942
8. Illustrasjon av rådhusplassen i Molde, tegnet av Jacob Hansen for B.S.R. 1943

Vedlegg 1

Intervjuguide – Møre og Romsdal fylkeskommune

Hvilken fagbakgrunn har du?

Hvor lenge har du jobbet hos fylkeskommunen?

Kan du beskrive hva arbeidsoppgavene dine er?

Har du deltatt i gjenreisningsnettverket på tidlig 2000-tallet eller vært med i det pågående prosjektet til fylkeskommunen?

Hvis ja, hva slags erfaringer sitter du igjen med etter det? Hvilke forutsetninger har det gitt for forvaltning av gjenreisningsarkitekturen?

Hvordan vil du definere gjenreisningsarkitektur?

Hvordan vil du beskrive bygningene fra denne perioden? Hvilke trekk vil du legge vekt på?

Hvordan vurderer dere byggkvaliteten til gjenreisningsarkitekturen? Hvilke muligheter og begrensninger er det med tanke på å oppgradere byggene?

Molde har to fredninger når det kommer til gjenreisningsarkitektur: Svenskehus (Henrik Ibsens veg 5) og Myrabakken 8. Har det vært aktuelt med fredning på Åndalsnes?

Hvordan var prosessen fram mot fredningene? (positivt i lokalsamfunnet?)

Er det noe du vil legge til eller føler du ikke har fått sagt?

Intervjuguide – kommune

Hvilken fagbakgrunn har du?

Hvor lenge har du jobbet i (avdeling i kommunen)?

Kan du beskrive arbeidsoppgavene dine?

Hva kan du si noe om hvordan arbeidsoppgaver prioriteres?

Har du deltatt i gjenreisningsnettverket på tidlig 2000-tallet eller vært med i det pågående prosjektet til fylkeskommunen?

Hvis ja, hva slags erfaringer sitter du igjen med etter det? Hvilke forutsetninger har det gitt for å verdivurdere gjenreisningsarkitekturen?

Hvordan vil du definere gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes/Molde? (historisk, arkitektonisk og estetisk)

Hvordan vil du beskrive bygningene fra denne perioden?

Hvilke trekk vil du legge vekt på?

Hvordan vurderer dere byggkvaliteten til gjenreisningsarkitekturen? Hvilke muligheter og begrensninger er det med tanke på å oppgradere byggene?

Hvilke oppfatninger om gjenreisningsarkitektur har du registrert lokalt?

Har du registrert endringer i oppfatningen om gjenreisningsarkitektur? I så fall, kan du kort beskrive det?

Har du eksempler på saker om gjenreisningsarkitektur som har vært vanskelige å løse? Hva, etter din oppfatning, har vært årsak(er) til problemene?

Hvordan vil du beskrive hva slags forhold de ulike etatene innad i kommunen har til forvaltning av gjenreisningsarkitektur?

Hva er fylkeskommunens syn på hva som burde prioriteres i saker som gjelder gjenreisningsarkitektur? Har kommunen samme syn/prioritering?

Hva kan du si om realismen i fylkeskommunens prioriteringer?

Er det noe du vil legge til eller føler du ikke har fått sagt?

Intervjuguide - Nordveggen

Hvilken fagbakgrunn har du?

Hvor lenge har du jobbet i Nordveggen?

Kan du beskrive arbeidsoppgavene dine?

Hvordan vil du definere gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes? (historisk, arkitektonisk og estetisk)

Hvordan vil du beskrive bygningene fra denne perioden?

Hvilke trekk vil du legge vekt på?

Har du vært med i det pågående prosjektet til fylkeskommunen?

Hvis ja, hva slags erfaringer sitter du igjen med etter det?

Hvilke oppfatninger om gjenreisningsarkitektur har du registrert lokalt?

Har du registrert endringer i oppfatningen om gjenreisningsarkitektur? I så fall, kan du kort beskrive det?

Spørsmål om Framtidens Åndalsnes Sentrum (Åndalsnes sentrum AS)

Hvordan startet prosjektet med å vitalisere Åndalsnes sentrum? Hvem tok initiativ?

Hvordan er samarbeidet med kommune/fylkeskommune?

Har fokuset på gjenreisningsarkitektur vært med i prosjektet fra starten av?

Hvordan fokuserer dere på gjenreisningsarkitektur i prosjektet?

Er gjenreisningsarkitektur noe som det ønskes å promotere i prosjektet?

Hva er fylkeskommunens syn på hva som burde prioriteres i saker som gjelder gjenreisningsarkitektur?

Er det noe du vil legge til eller føler du ikke har fått sagt?

Vedlegg 2

Spørreundersøkelse om gjenreisningsarkitektur i Molde og Åndalsnes

---

Hei, mitt navn er Astrid Eidhammer Austrheim. Jeg går siste året på master i kulturminneforvaltning ved NTNU i Trondheim og skriver en oppgave om gjenreisningsarkitektur der jeg har valgt å se nærmere på Åndalsnes og Molde. I den sammenheng ønsker jeg å undersøke hvordan innbyggerne på disse stedene oppfatter gjenreisningsarkitekturen. Jeg er nysgjerrig på hvordan folk flest oppfatter, tenker og forholder seg til denne arkitekturstilen.

Besvarelsene er anonyme. Informasjonen samlet gjennom denne spørreundersøkelsen vil kun bli brukt og analysert i masteroppgaven min.

Besvarelsene blir slettet ved prosjektslutt.

Takk for alle svar!

Hva er gjenreisningsarkitektur?

Våren 1940 ble til sammen 23 norske byer og tettsteder ødelagt av bombing og andre krigshandlinger. I 1944 ble flere byer og tettsteder i Finnmark og Nord-Troms satt i brann. Det var derfor et stort arbeid å bygge opp igjen disse stedene de første tiårene etter krigen. Betegnelsen som brukes på bygningene som reises i de krigsrammede byene og tettstedene er gjenreisningsarkitektur.

Både Åndalsnes og Molde ble hardt rammet av krigshandlingene i april 1940. Karakteren til disse byene ble totalt forandret når de ble gjenreist etter krigen. Den eldre bebyggelsen blir skiftet ut med en ny og moderne arkitektur.

Eksempelbilder

Her kommer bilder av gjenreisningsarkitektur fra både Åndalsnes og Molde

Åndalsnes sentrum, utsikt fra rådhuset

Åndalsnes sentrum, sett fra Havnegata opp mot torget

Storgata i Molde med Aandahlgården til venstre

Myrabakken i Molde

Kjønn

Antall svar: 234

Svar	Antall	% av svar	
Vil ikke oppgi	0	0%	0%
Ikke-binær	0	0%	0%
Mann	95	40.6%	 40.6%
Kvinne	139	59.4%	 59.4%

Figur 1 Fordeling av kjønn i spørreundersøkelsen

Alder

Antall svar: 234

Svar	Antall	% av svar	
96-100	0	0%	0%
86-95	1	0.4%	 0.4%
76-85	4	1.7%	 1.7%
66-75	17	7.3%	 7.3%
56-65	42	17.9%	 17.9%
46-55	35	15%	 15%
36-45	43	18.4%	 18.4%
26-35	43	18.4%	 18.4%
15-25	49	20.9%	 20.9%

Figur 2 Fordeling av alder i spørreundersøkelsen

Fødested

Antall svar: 234

Svar	Antall	% av svar	
Annet	84	35.9%	 35.9%
Åndalsnes	47	20.1%	 20.1%
Molde	103	44%	 44%

Figur 3 Fordeling på fødested i spørreundersøkelsen

Bosted

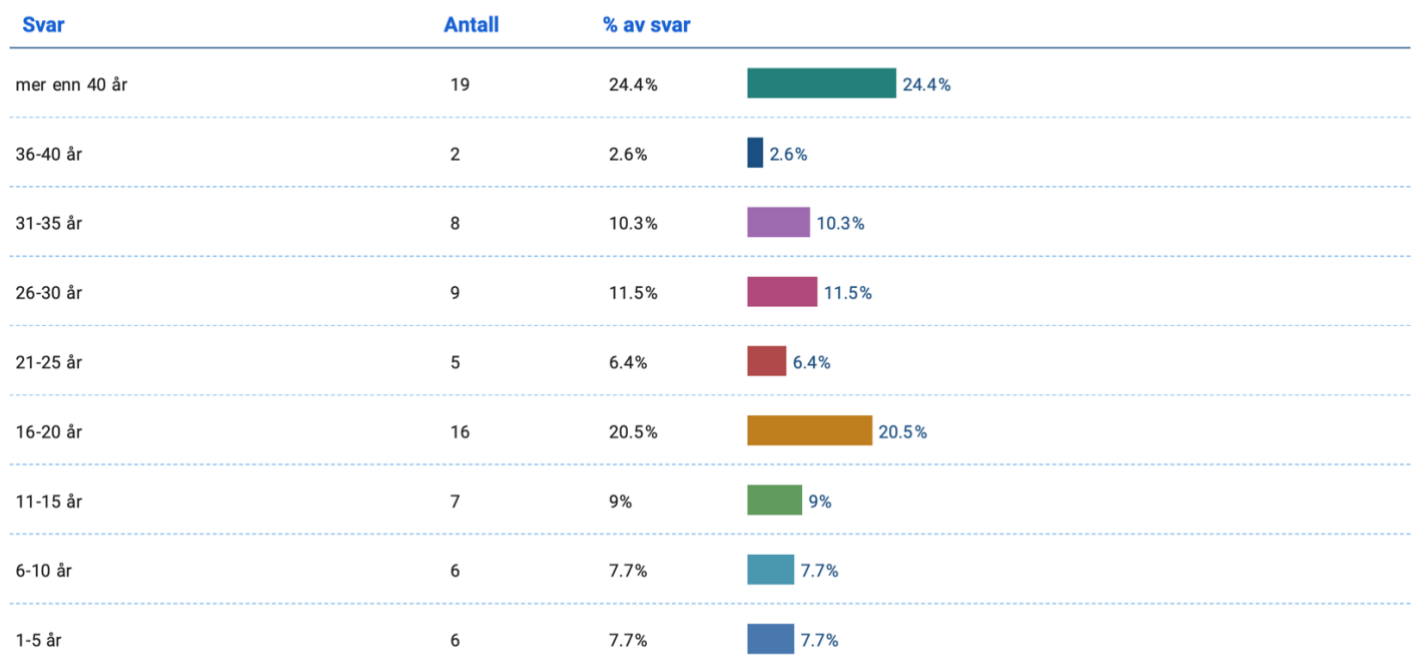
Antall svar: 234

Svar	Antall	% av svar	
Annet	93	39.7%	 39.7%
Åndalsnes	78	33.3%	 33.3%
Molde	63	26.9%	 26.9%

Figur 4 Fordeling av bosted i spørreundersøkelsen

Hvor lenge har du bodd på Åndalsnes?

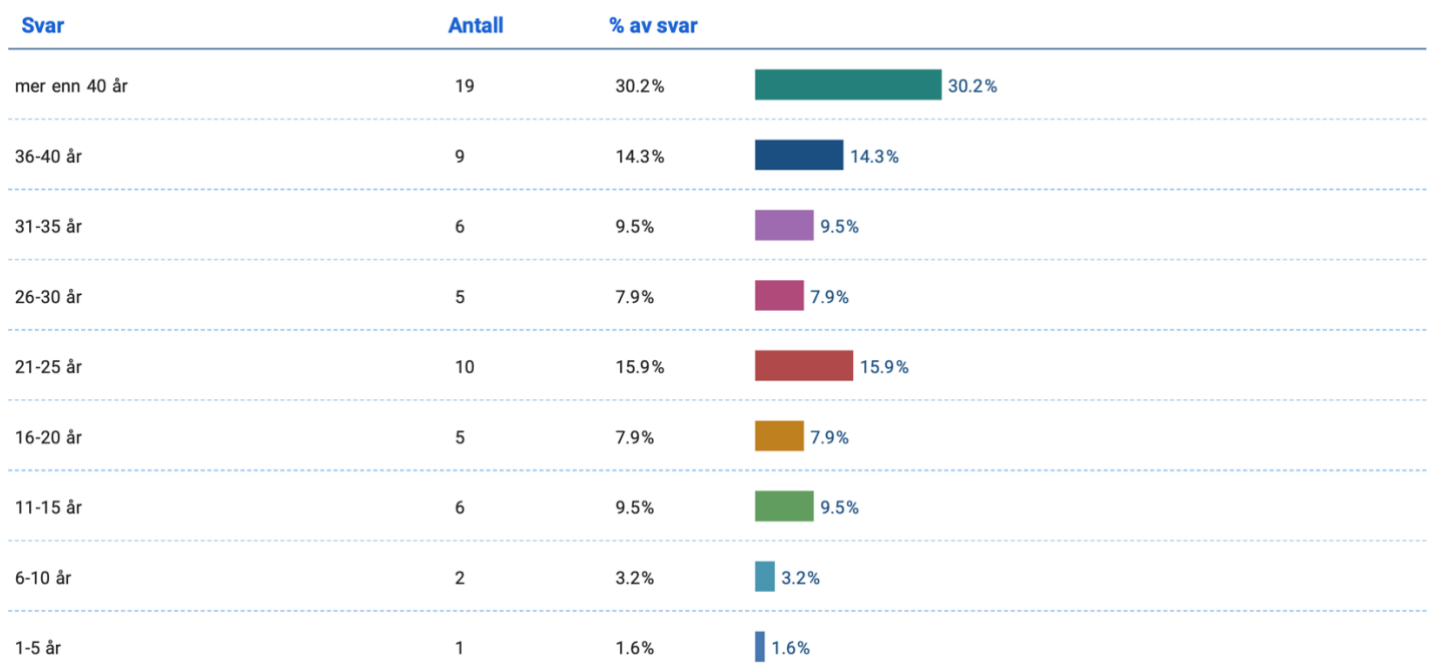
Antall svar: 78

Figur 5 Tid boende på Åndalsnes blant respondentene som har valgt Åndalsnes som bosted

Hvor lenge har du bodd i Molde?

Antall svar: 63

Figur 6 Tid boende i Molde blant respondentene som har valgt Molde som bosted

Hvilket sted har du sterkest tilknytning til?

Antall svar: 234

Svar	Antall	% av svar	
Åndalsnes	124	53%	 53%
Molde	110	47%	 47%

Figur 7 Fordelingen av respondentenes tilknytning til enten Molde eller Åndalsnes

Er du kjent med begrepet gjenreisningsarkitektur?

Antall svar: 124

Svar	Antall	% av svar	
Nei	28	22.6%	 22.6%
Ja	96	77.4%	 77.4%

Figur 8 Kjennskap til begrepet gjenreisningsarkitektur blant respondentene fra Åndalsnes

Er du kjent med begrepet gjenreisningsarkitektur?

Antall svar: 110

Svar	Antall	% av svar	
Nei	19	17.3%	 17.3%
Ja	91	82.7%	 82.7%

Figur 9 Kjennskap til begrepet gjenreisningsarkitektur blant respondentene fra Molde

Hva er din generelle oppfatning av gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes?

Antall svar: 124

Svar	Antall	% av svar	
Meget negativ	11	8.9%	 8.9%
Litt negativ	40	32.3%	 32.3%
Nøytral	31	25%	 25%
Litt positiv	29	23.4%	 23.4%
Meget positiv	13	10.5%	 10.5%

Figur 10 Respondentenes generelle oppfatning av gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes blant respondentene fra Åndalsnes

Hva er din generelle oppfatning av gjenreisningsarkitekturen i Molde?

Antall svar: 110

Svar	Antall	% av svar	
Meget negativ	7	6.4%	 6.4%
Litt negativ	33	30%	 30%
Nøytral	16	14.5%	 14.5%
Litt positiv	33	30%	 30%
Meget positiv	21	19.1%	 19.1%

Figur 11 Respondentenes generelle oppfatning av gjenreisningsarkitekturen i Molde blant respondentene fra Molde

Hvordan synes du at gjenreisningsarkitekturen påvirker bybildet?

Antall svar: 124

Svar	Antall	% av svar	
Jeg synes arkitekturen gir byen et positivt preg	22	17.7%	 17.7%
Den gjør byen spennende og unik	15	12.1%	 12.1%
Jeg har ikke tenkt over det	16	12.9%	 12.9%
Den gjør at byen føles trist og grå	43	34.7%	 34.7%
Jeg synes arkitekturen gir byen en dårlig estetikk	28	22.6%	 22.6%

Figur 12 Respondentenes syn på hvordan gjenreisningsarkitekturen påvirker bybildet blant respondentene fra Åndalsnes

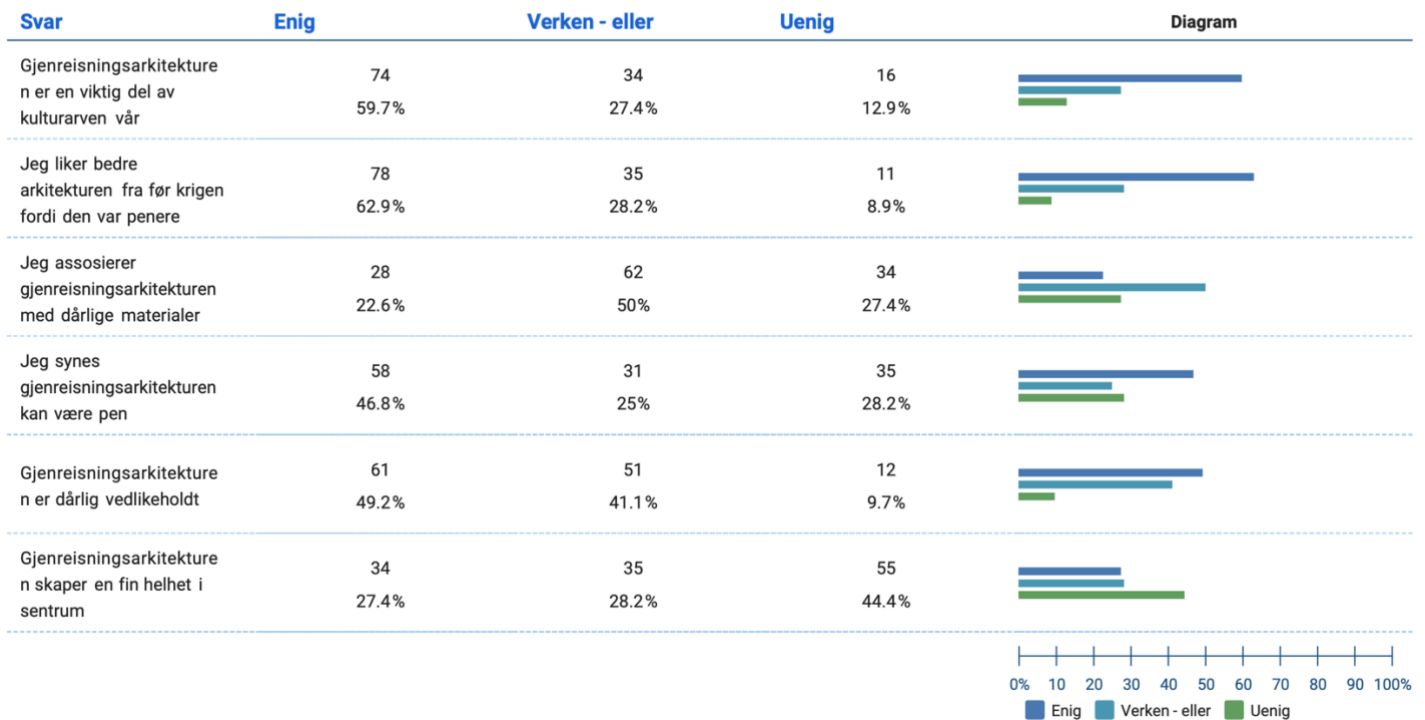
Hvordan synes du at gjenreisningsarkitekturen påvirker bybildet?

Antall svar: 110

Svar	Antall	% av svar	
Jeg synes arkitekturen gir byen et positivt preg	29	26.4%	 26.4%
Den gjør byen spennende og unik	19	17.3%	 17.3%
Jeg har ikke tenkt over det	13	11.8%	 11.8%
Den gjør at byen føles trist og grå	32	29.1%	 29.1%
Jeg synes arkitekturen gir byen en dårlig estetikk	17	15.5%	 15.5%

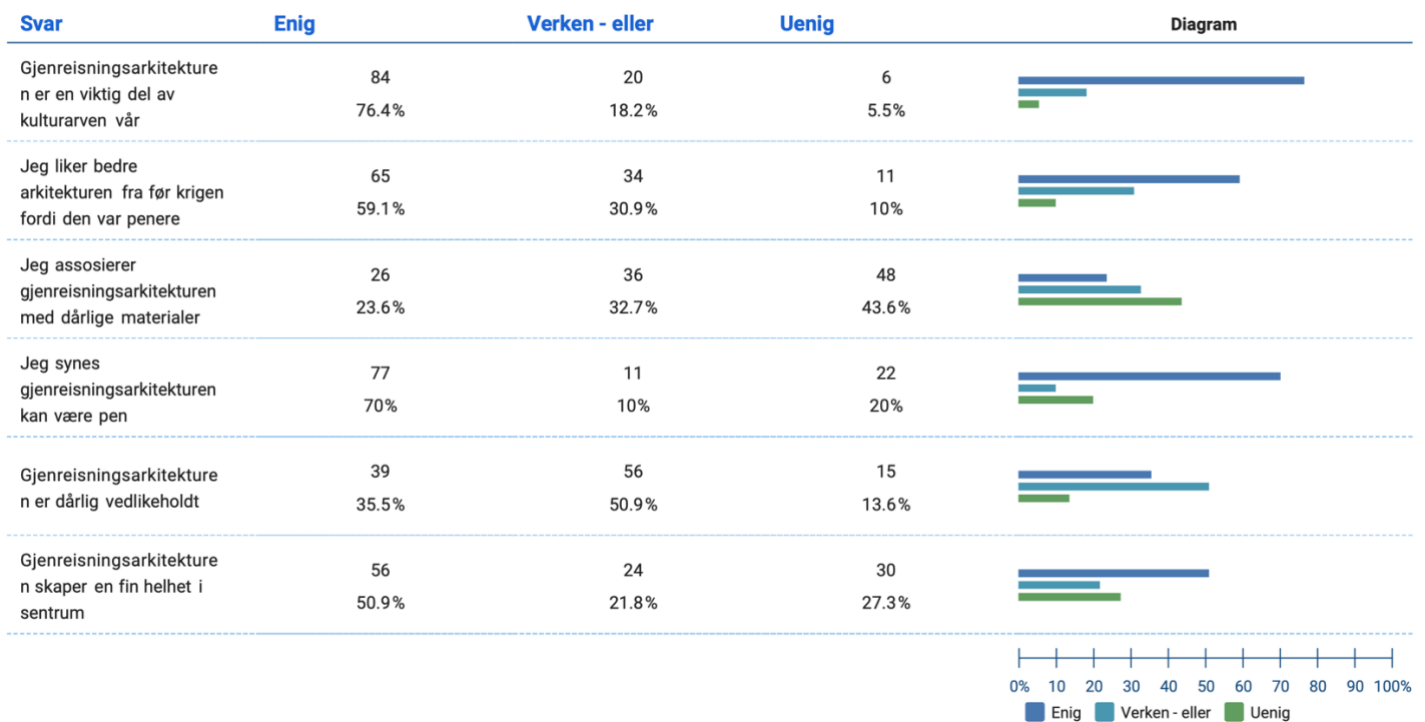
Figur 13 Respondentenes syn på hvordan gjenreisningsarkitekturen påvirker bybildet blant respondentene fra Molde

Hvor enig er du i påstandene under:

Figur 14 Respondentene fra Åndalsnes sin grad av enighet i ulike påstander

Hvor enig er du i påstandene under:

Figur 15 Respondentene fra Molde sin grad av enighet i ulike påstander

Synes du at det bør gjøres mer for å bevare og markere gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes?

Antall svar: 124

Svar	Antall	% av svar	
Det burde ikke være et fokus på det	11	8.9%	 8.9%
Nei, det er for mye fokus på det allerede	8	6.5%	 6.5%
Nei, det er tilstrekkelig	27	21.8%	 21.8%
Ja, litt mer	41	33.1%	 33.1%
Ja, mye mer	37	29.8%	 29.8%

Figur 16 Respondentenes syn på behovet for å bevare og markere gjenreisningsarkitekturen på Åndalsnes blant respondentene fra Åndalsnes

Synes du at det bør gjøres mer for å bevare og markere gjenreisningsarkitekturen i Molde?

Antall svar: 110

Svar	Antall	% av svar	
Det burde ikke være et fokus på det	5	4.5%	 4.5%
Nei, det er for mye fokus på det allerede	4	3.6%	 3.6%
Nei, det er tilstrekkelig	20	18.2%	 18.2%
Ja, litt mer	33	30%	 30%
Ja, mye mer	48	43.6%	 43.6%

Figur 17 Respondentenes syn på behovet for å bevare og markere gjenreisningsarkitekturen i Molde blant respondentene fra Molde

Hvor viktig synes du det er å bevare gjenreisningsarkitekturen for fremtidige generasjoner?

Antall svar: 124

Svar	Antall	% av svar	
Ikke viktig i det hele tatt	8	6.5%	 6.5%
Ikke veldig viktig	21	16.9%	 16.9%
Nøytral	26	21%	 21%
Ganske viktig	41	33.1%	 33.1%
Svært viktig	28	22.6%	 22.6%

Figur 18 Respondentene fra Åndalsnes sin vurdering av betydningen av å bevare gjenreisningsarkitekturen for fremtidige generasjoner

Hvor viktig synes du det er å bevare gjenreisningsarkitekturen for fremtidige generasjoner?

Antall svar: 110

Svar	Antall	% av svar	
Ikke viktig i det hele tatt	7	6.4%	 6.4%
Ikke veldig viktig	9	8.2%	 8.2%
Nøytral	18	16.4%	 16.4%
Ganske viktig	43	39.1%	 39.1%
Svært viktig	33	30%	 30%

Figur 19 Respondentene fra Molde sin vurdering av betydningen av å bevare gjenreisningsarkitekturen for fremtidige generasjoner

Hva er din oppfatning av gjenreisningsarkitektur fra pent til stygt?

Antall svar: 124

Svar	Antall	% av svar	
Svært stygt	14	11.3%	 11.3%
Ganske stygt	39	31.5%	 31.5%
Verken stygt eller pent	32	25.8%	 25.8%
Ganske pent	31	25%	 25%
Svært pent	8	6.5%	 6.5%

Figur 20 Respondentene fra Åndalsnes sin oppfatning av gjenreisningsarkitekturen fra pent til stygt

Hva er din oppfatning av gjenreisningsarkitektur fra pent til stygt?

Antall svar: 110

Svar	Antall	% av svar	
Svært stygt	9	8.2%	 8.2%
Ganske stygt	22	20%	 20%
Verken stygt eller pent	36	32.7%	 32.7%
Ganske pent	37	33.6%	 33.6%
Svært pent	6	5.5%	 5.5%

Figur 21 Respondentene fra Molde sin oppfatning av gjenreisningsarkitekturen fra pent til stygt

Ut ifra svaret ditt, hvorfor mener du dette?

Figur 22 Åpent svaralternativ som ber respondentene om å begrunne deres oppfatning av gjenreisningsarkitektur fra pent til stygt

Hvilke ord vil du bruke for å beskrive Åndalsnes sentrum før krigen?

Figur 23 Åpent svaralternativ som ber respondentene fra Åndalsnes om å beskrive Åndalsnes sentrum før krigen

Hvilke ord vil du bruke for å beskrive Molde sentrum før krigen?

Figur 24 Åpent svaralternativ som ber respondentene fra Molde om å beskrive Molde sentrum før krigen

Hvilke ord vil du bruke for å beskrive Åndalsnes sentrum etter krigen?

Figur 25 Åpent svaralternativ som ber respondentene fra Åndalsnes om å beskrive Åndalsnes sentrum etter krigen

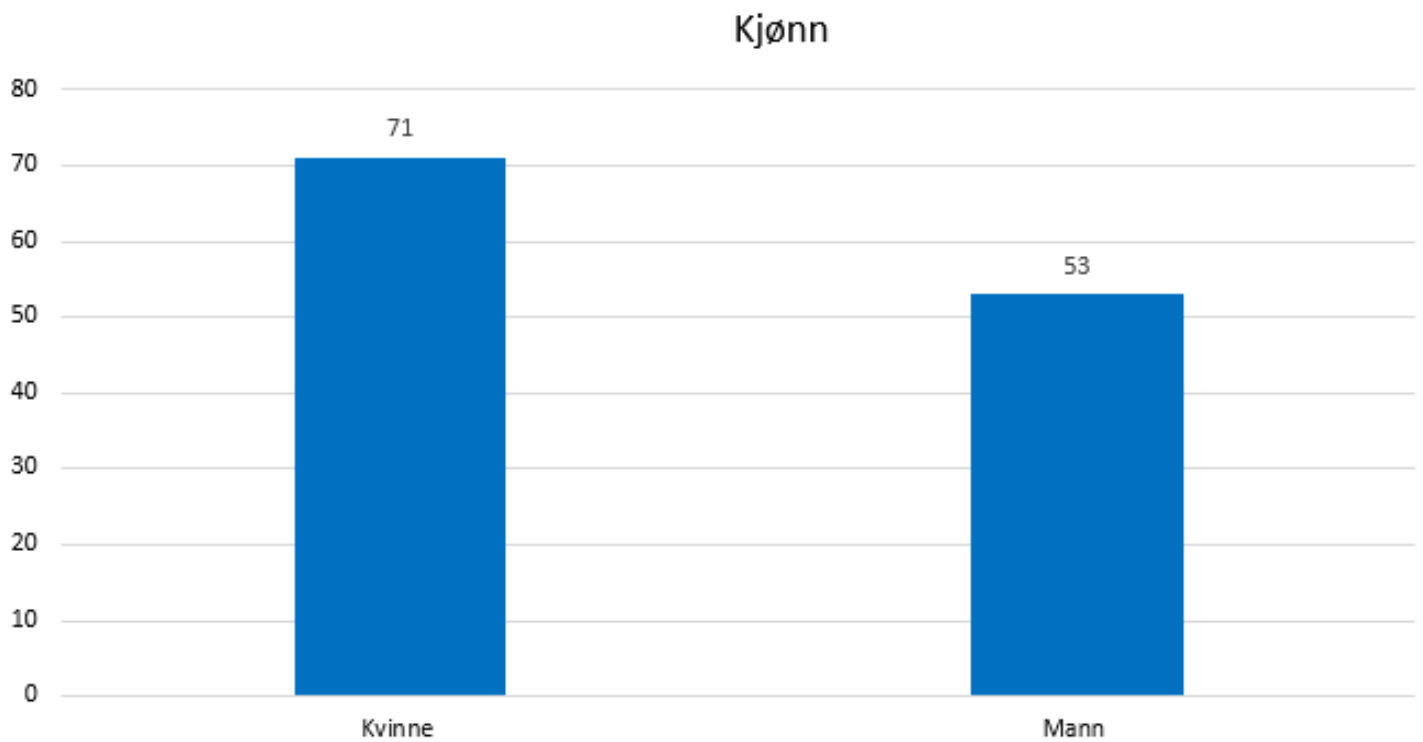
Hvilke ord vil du bruke for å beskrive Molde etter krigen?

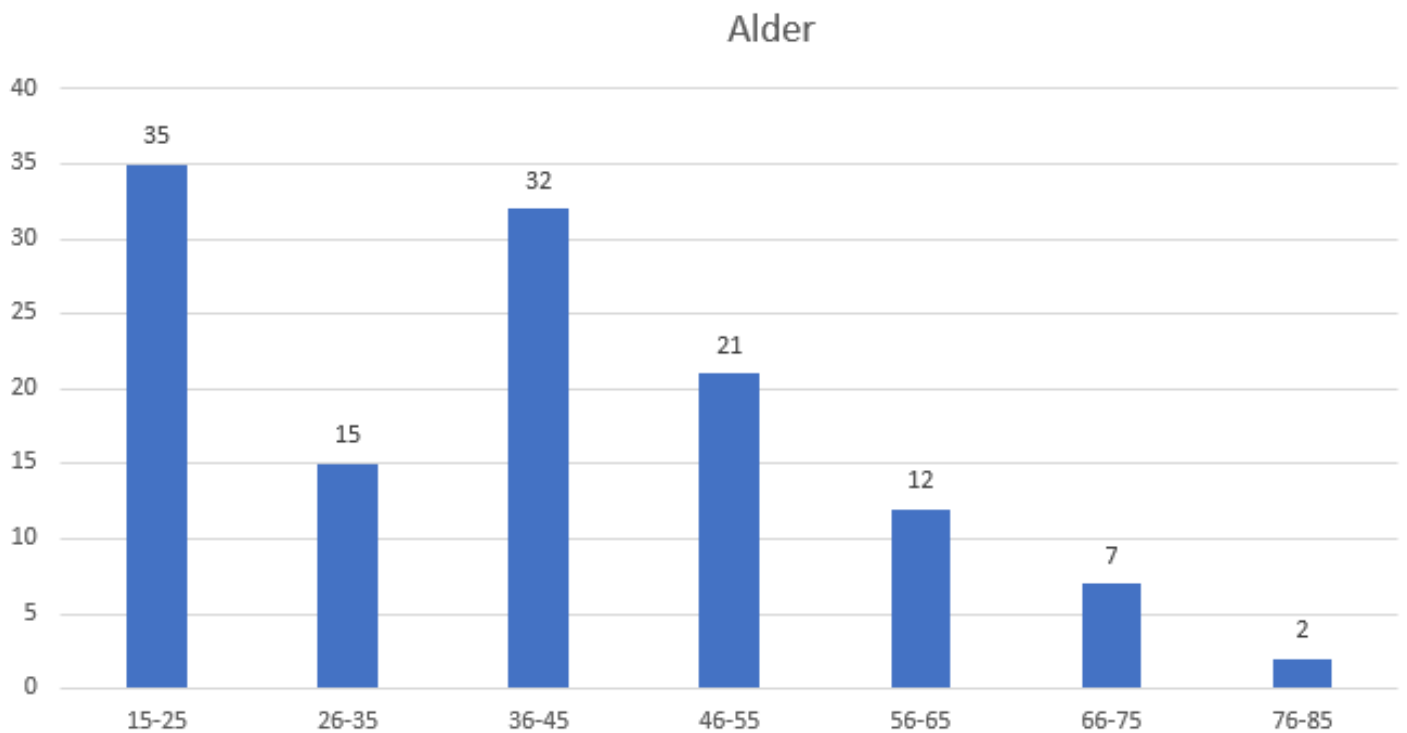
Figur 26 Åpent svaralternativ som ber respondentene fra Molde om å beskrive Molde sentrum etter krigen

Vedlegg 3

Demografiske variabler for Åndalsnes

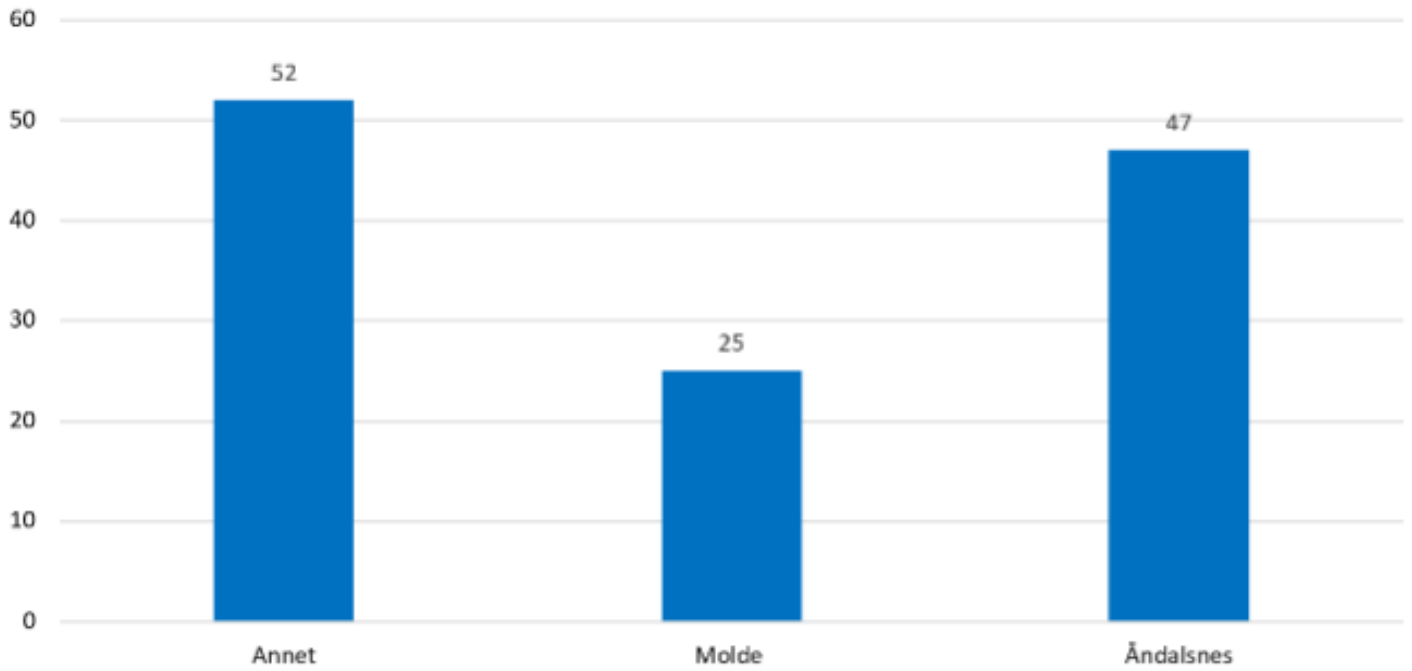

Figur 27 Fordelingen av kjønn blant respondentene fra Åndalsnes

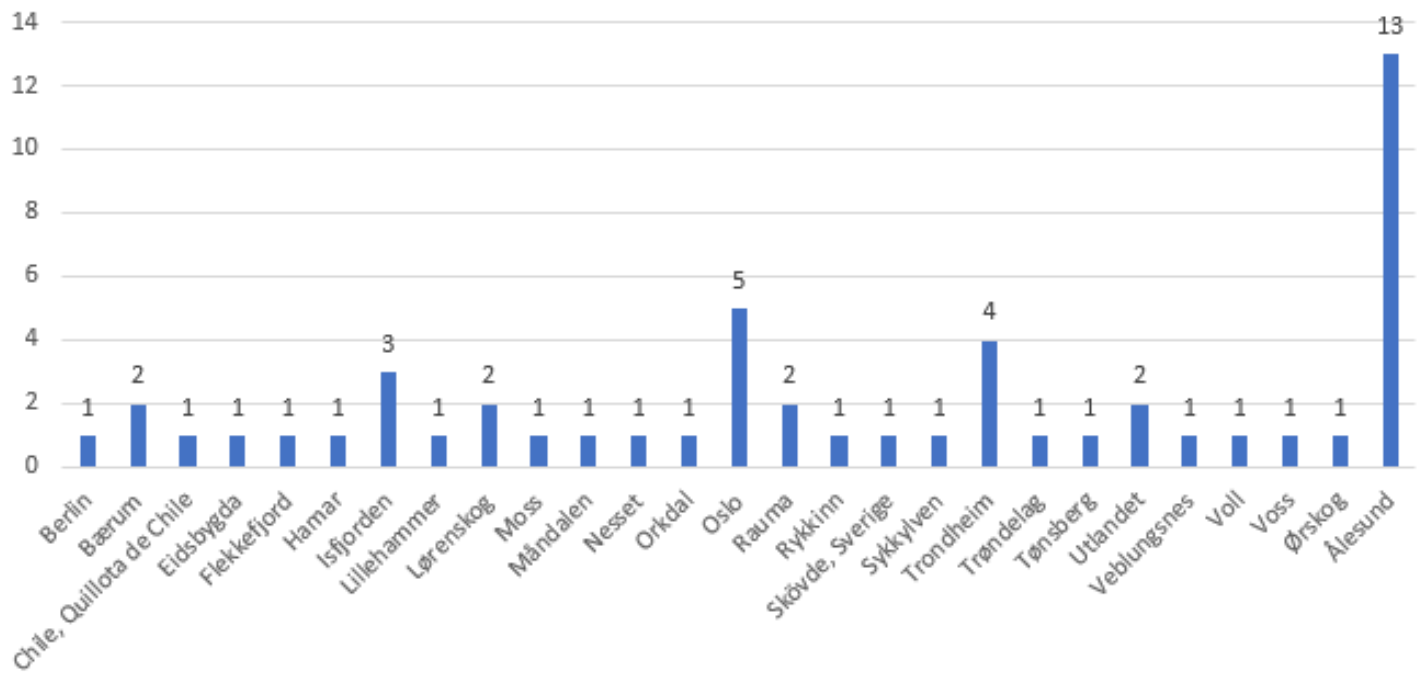
Figur 28 Fordelingen av alder blant respondentene fra Åndalsnes

Fødested

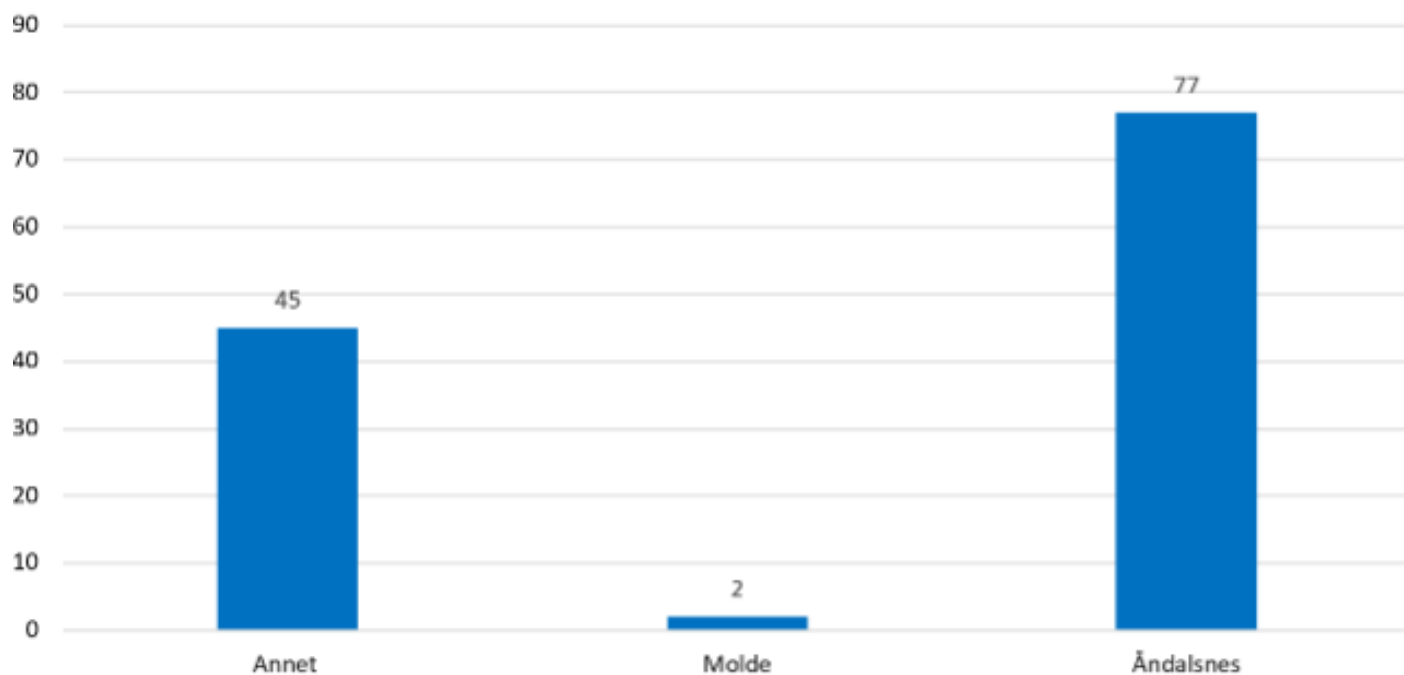
Figur 29 Fordeling av fødested blant respondentene fra Åndalsnes

Annet fødested

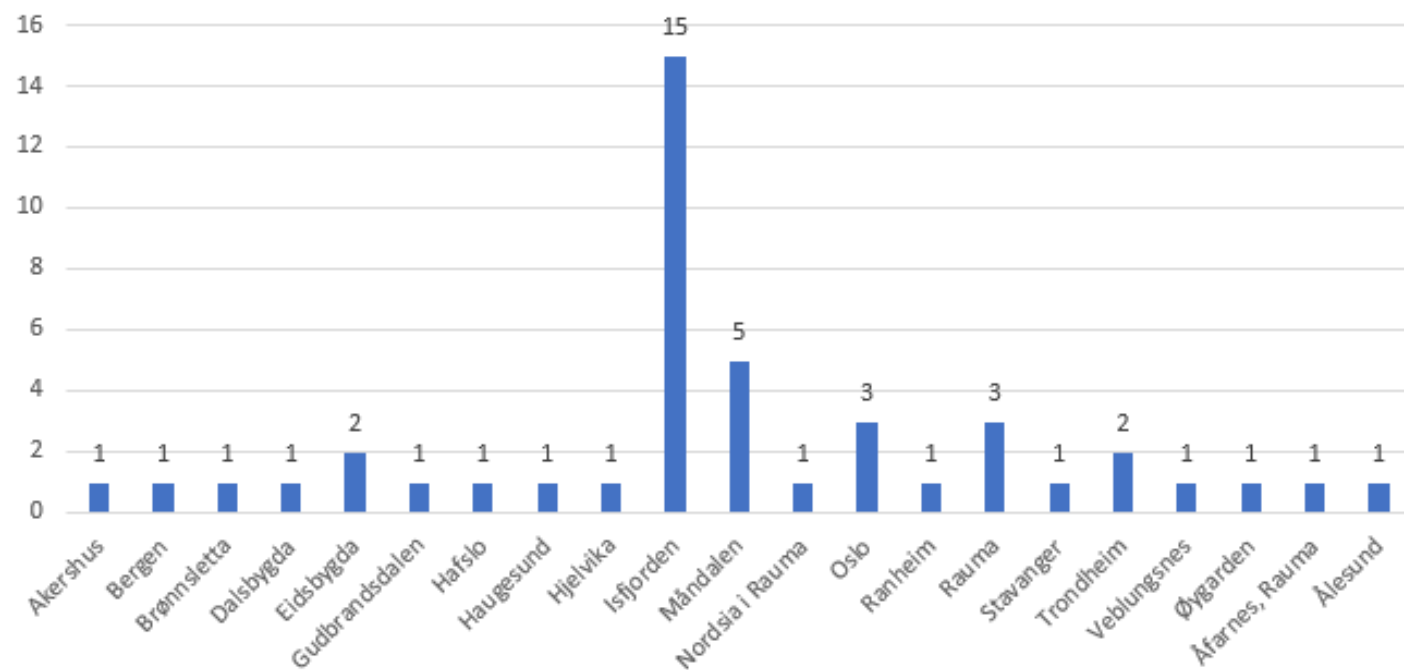
Figur 30 Kategorien annet fødested blant respondentene fra Åndalsnes

Bosted

Figur 31 Fordeling av bosted blant respondentene fra Åndalsnes

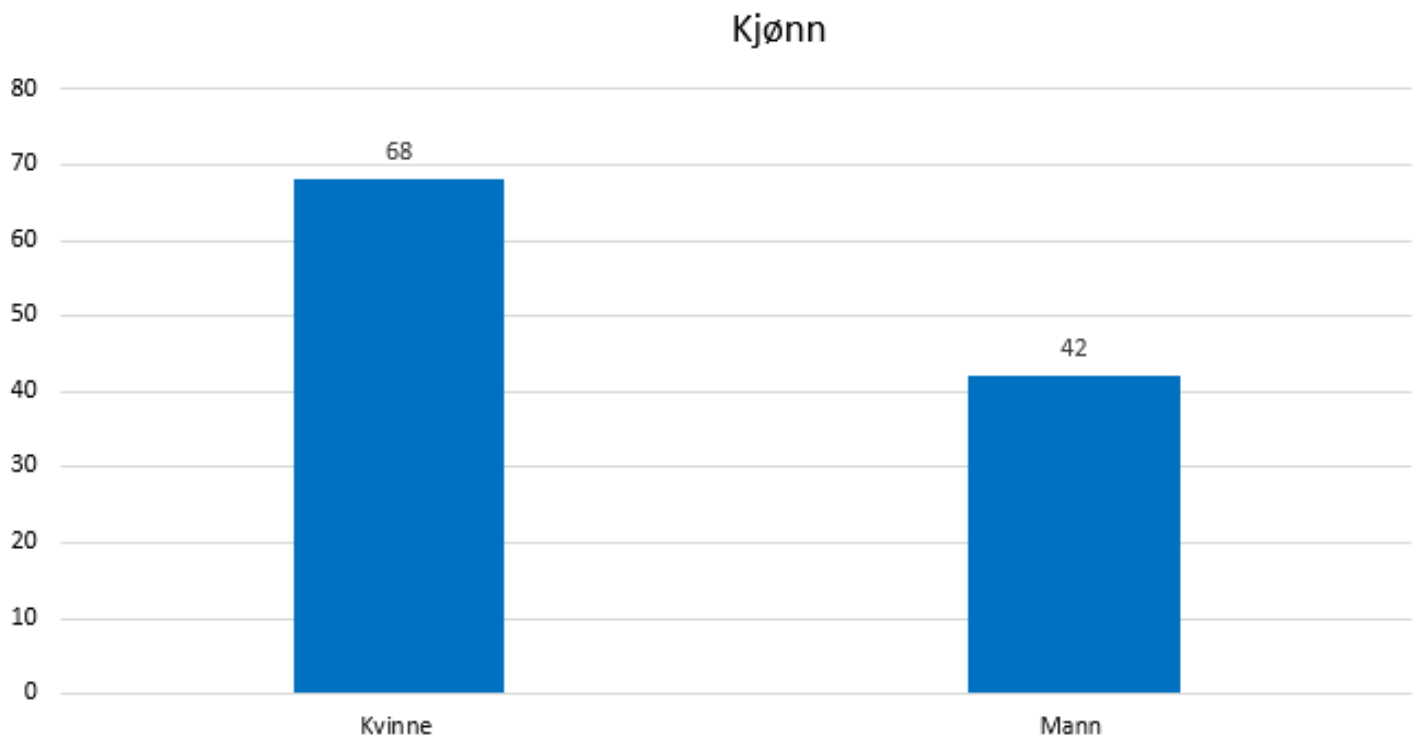
Annet bosted

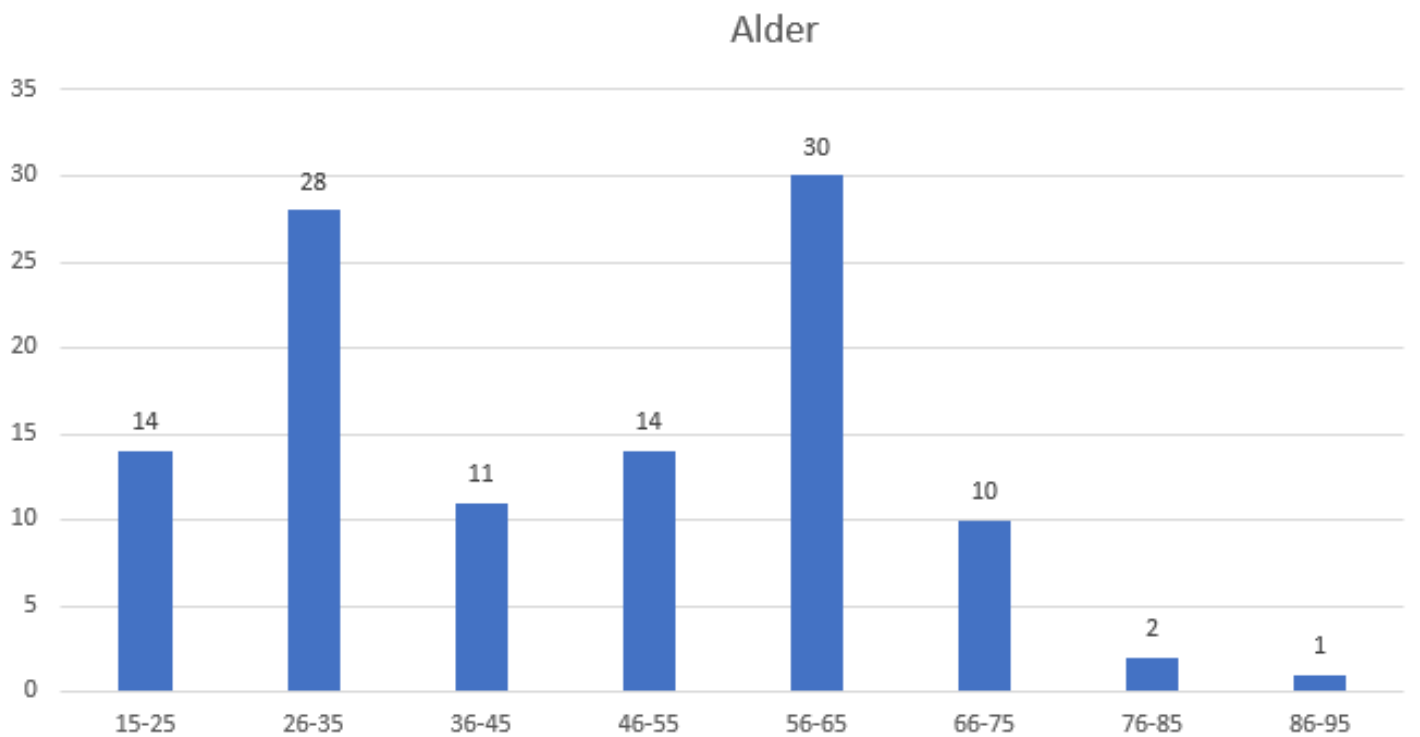
Figur 32 Kategorien annet bosted blant respondentene fra Åndalsnes

Vedlegg 4

Demografiske variabler for Molde

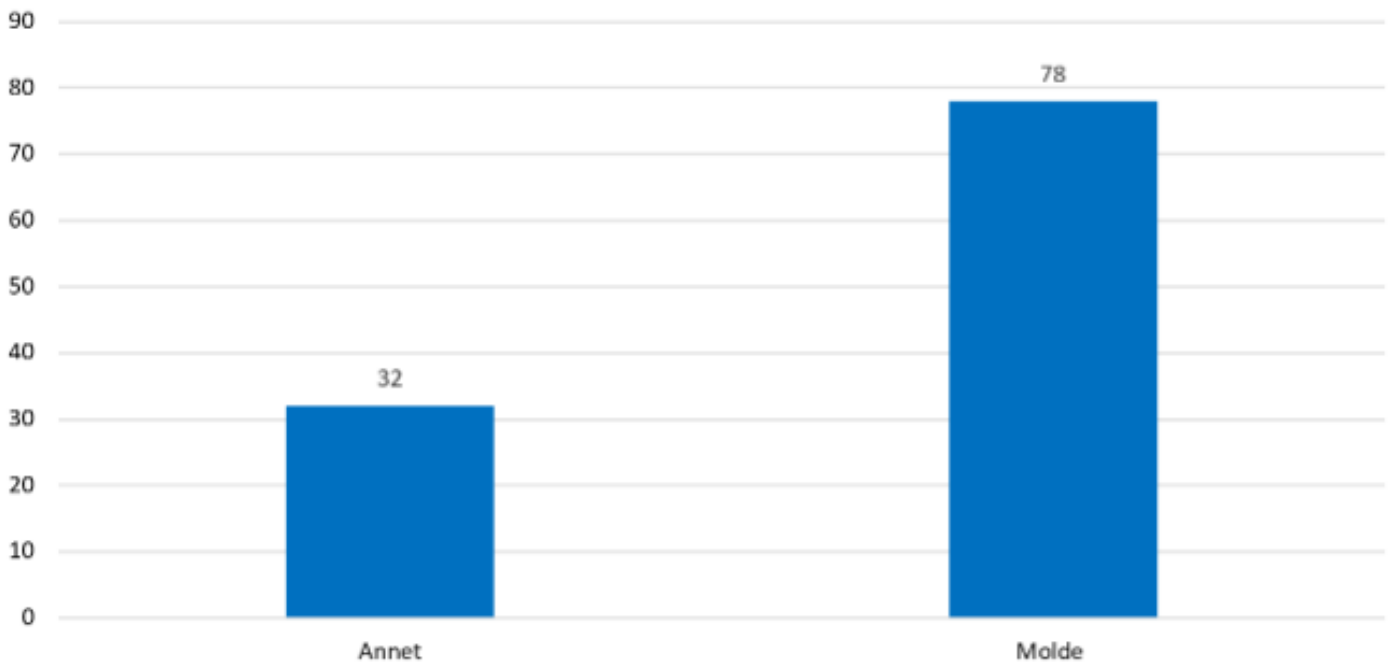

Figur 33 Fordelingen av kjønn blant respondentene fra Molde

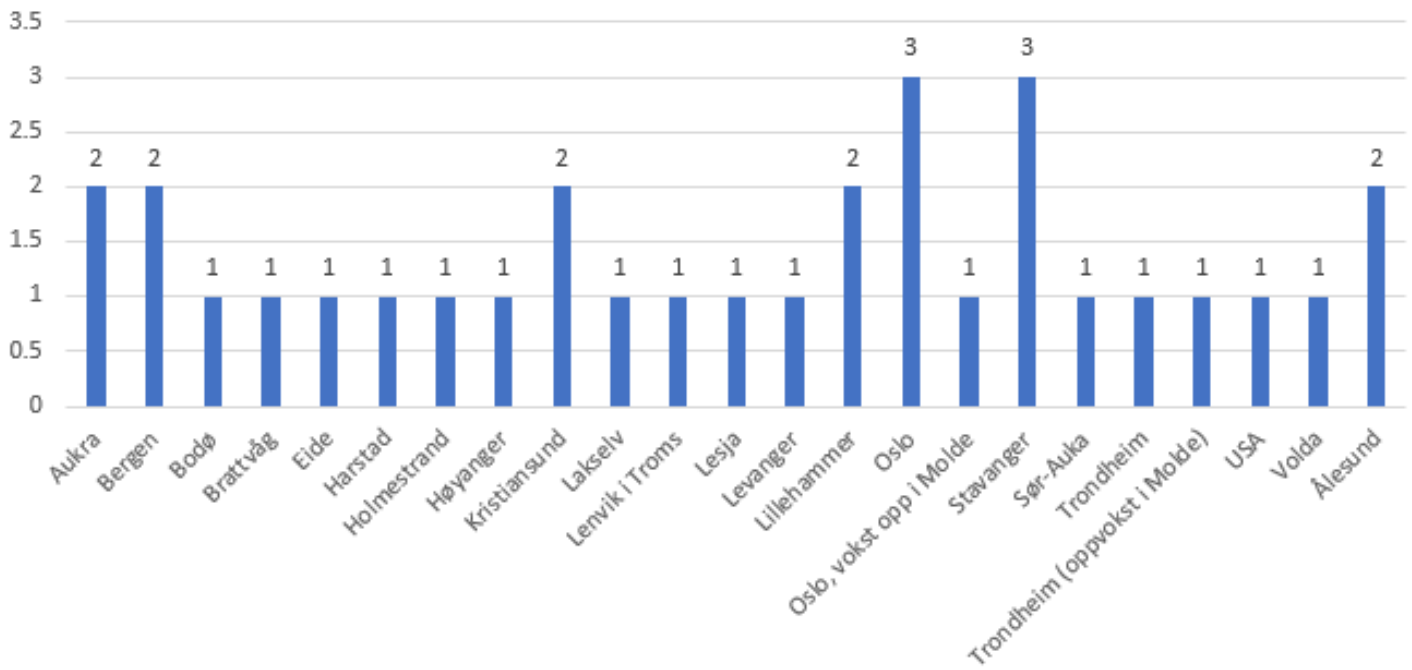
Figur 34 Fordelingen av alder blant respondentene fra Molde

Fødested

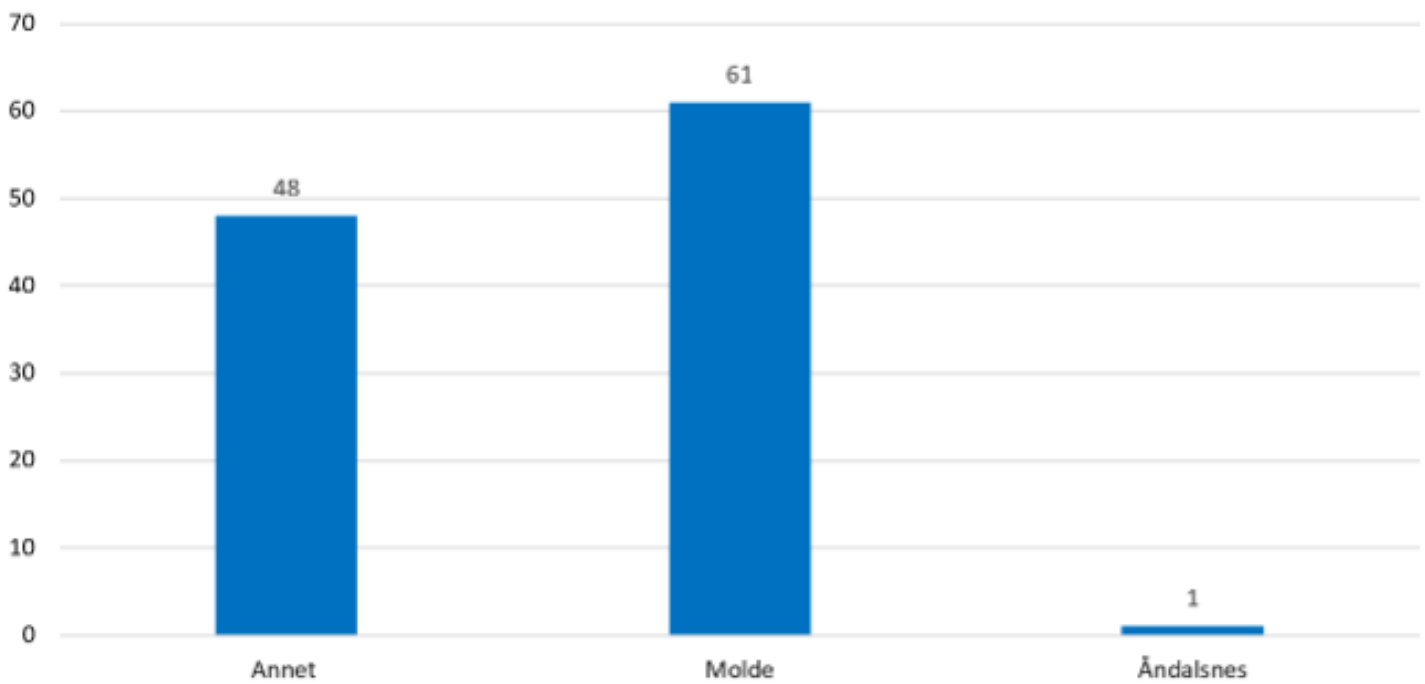
Figur 35 Fordeling av fødested blant respondentene fra Molde

Annet fødested

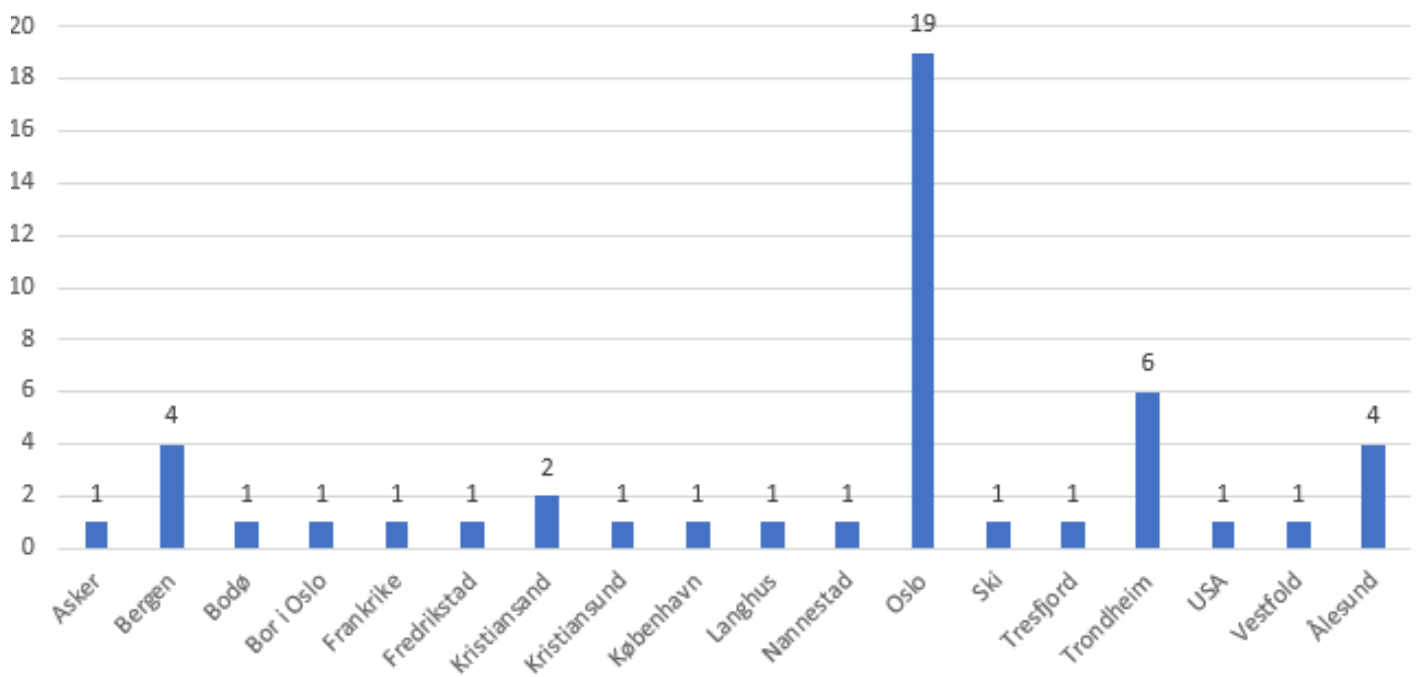
Figur 36 Kategorien annet fødested blant respondentene fra Molde

Bosted

Figur 37 Fordeling av bosted blant respondentene fra Molde

Annet bosted

Figur 38 Kategorien annet bosted blant respondentene fra Molde

Vedlegg 5: Forslag til reguleringsplan for Åndalsnes (u.å.)

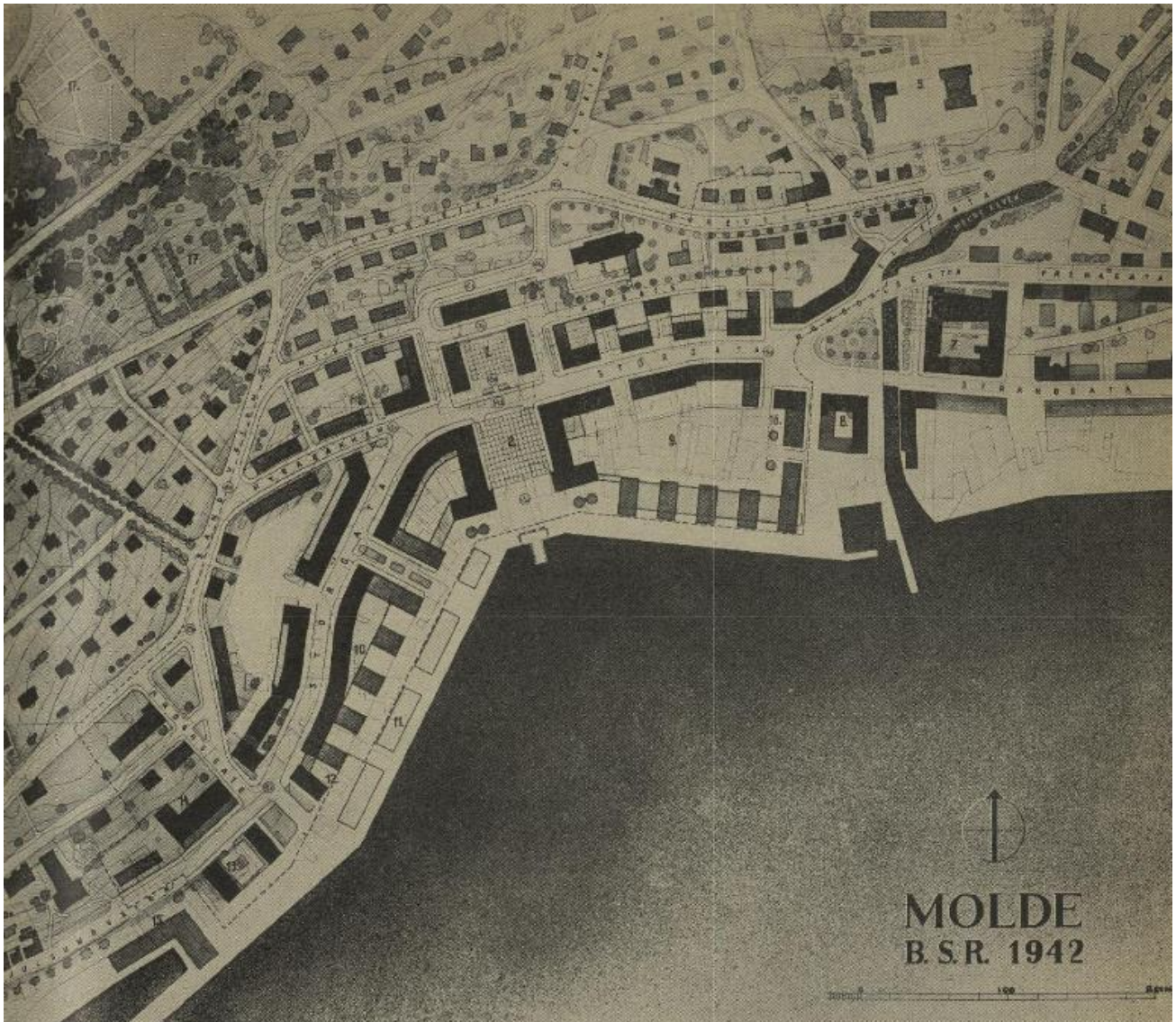
(Pedersen, S. (1957). *Byplanarbeide i de lyse netters land: noen norske byplaner: forslag – tanker – idéer: en historisk oversikt* (Bind 3), s. 159. Skjerm bilde tatt 11.05.2023. Hentet fra: <https://www.nb.no/items/e15652fa0701cfd610984ec803a5cb28?page=335>)

Vedlegg 6: Illustrasjon av siktakse mot Romsdalshorn på Åndalsnes (u.å.)

(Pedersen, S. (1957). *Byplanarbeide i de lyse netters land: noen norske byplaner: forslag – tanker – idéer: en historisk oversikt* (Bind 5), s. 17. Skjerm bilde tatt 11.05.2023. Hentet fra: <https://www.nb.no/items/6594aa6eb8e9dd5d83934f47fc61caf7?page=43>)

Vedlegg 7: Illustrasjon av utkast til reguleringsplan for Molde, B.S.R. 1942

(Pedersen, S. (1957). *Byplanarbeide i de lyse netters land: noen norske byplaner: forslag – tanker – idéer: en historisk oversikt* (Bind 1), s. 369. Skjerm bilde tatt 11.05.2023. Hentet fra: <https://www.nb.no/items/bf6315ff8995e917ddfb6078c888d373?page=752>)

Vedlegg 8: Illustrasjon av rådhusplassen i Molde, tegnet av Jacob Hansen for B.S.R. 1943

(Pedersen, S. (1957). *Byplanarbeide i de lyse netters land: noen norske byplaner: forslag – tanker – idéer: en historisk oversikt* (Bind 3). Skjerm bilde tatt 11.05.2023. Hentet fra: s. 151. Hentet fra: <https://www.nb.no/items/e15652fa0701cfd610984ec803a5cb28?page=319>)

